

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Kristian Nurminen

Yrityksen verovastuullisuus ja aggressiivinen verosuunnittelu

Pitääkö yritysten välttää aggressiivista verosuunnittelua toimiakseen
verovastuullisesti?

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Talousoikeus ja Pro-gradu
Kauppatieteiden maisteri

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö**

Tekijä:	Kristian Nurminen		
Tutkielman nimi:	Työn nimi : Pitääkö yritysten välttää aggressiivista verosuunnittelua toimiakseen verovastuullisesti?		
Tutkinto:	Kauppateiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Kalle Määttä		
Valmistumisvuosi:	2024	Sivumäärä:	117

TIIVISTELMÄ:

Tutkimuksessa tarkastellaan yritysten verovastuullisuutta kansainvälisessä toimintaympäristössä keskittyen erityisesti aggressiiviseen verosuunnitteluun. Kasvava tarve ymmärtää yritysten roolia yhteiskunnallisessa vastuullisuudessa nostaa esiin kysymyksiä verotuksen oikeudenmukaisuudesta, läpinäkyvyydestä ja sääntelyn riittävydestä. Kansainvälisessä liiketoiminnassa aggressiivinen verosuunnittelu herättää eettisiä, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä, joiden tarkastelu on ajankohtaista niin yrityksille, lainsäätäjille kuin sidosryhmille. Aggressiiviselle verosuunnittelulle ei ole oikeusteoreettisesti täsmällistä määritelmää, joten tätä ilmiötä tarkastellaan monin tavoin tutkielmassa.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten yritysten verovastuullisuus voi edistää verotuksen oikeudenmukaisuutta ja kestävää kehitystä sekä millaisia eettisiä ja sääntelyyn liittyviä haasteita yritykset kohtaavat aggressiivisen verosuunnittelun välttämiseksi. Lisäksi työssä pohditaan, miksi yritysten tulisi raportoida verovastuullisuudestaan ja miten raportointi tukee läpinäkyvyyttä sekä sidosryhmien luottamusta. Tutkimus yhdistää vero-oikeuden ja yhteiskuntavastuun näkökulmat pyrkien tuottamaan käytännönläheisiä ja akateemisesti hyödyllisiä johtopäätöksiä.

Tutkimus on toteutettu vero-oikeudellisena ja veropoliittisena tarkasteluna hyödyntäen sääntelyteorian ja oikeusteoreettisia lähestymistapoja. Teoreettinen viitekehys rakentuu hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien kuten oikeudenmukaisuuden, oikeusvarmuuden ja tehokkuuden ympärille, liittäen nämä yhteiskuntavastuun periaatteisiin. Yhteiskuntavastuullisuudella ja verotuksen analysoinnissa käytämme myös eettisiä argumentteja. Aineistona käytetään ajankohtaisia veropoliittikan asiakirjoja, akateemista kirjallisuutta sekä yritysesimerkkejä. Tutkimus tarkastelee myös verojalanjälkiraportoinnin merkitystä osana yritysten lisääntyvä tarvetta lisätä läpinäkyvyyttä verokäytännöissään. Tämä on synnyttänyt uusia raportointikäytäntöjä, kuten vapaaehtoisen maakohtaisen raportoinnin ja veroihin liittyvien periaatteiden julkistamisen.

Johtopäätöksissä todetaan, että pelkkä sääntely ei riitä aggressiivisen verosuunnittelun hillitsemiseen, vaan tarvitaan myös eettisesti kestäviä valintoja ja sidosryhmien painetta. Läpinäkyvä raportointi ja vastuullinen veropoliittikka voivat vahvistaa yritysten luottamusta ja mainetta sekä edistää pitkäjänteistä riskienhallintaa, joilla voidaan edistää yhtiön omistajien etua. Lisäksi korostetaan, että yritysten on tärkeää ylittää lainsäädännön minimivaatimukset. Tutkimus painottaa, että verovastuullisuus ei ainoastaan tue yhteiskunnallisia tavoitteita, vaan edistää myös kestäväen kehityksen mukaista toimintaa.

AVAINSANAT: verovastuullisuus, aggressiivinen verosuunnittelu, yhteiskuntavastuu, oikeudenmukaisuus, raportointi

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Aiheen taustoitus	6
1.2	Tutkimuksen rakenne	10
1.3	Tutkimuskysymykset ja tutkimusmetodi	11
1.4	Tutkimuksen rajaukset ja moninaisen terminologian selkeytys	14
2	Yritysten yhteiskuntavastuu	17
2.1	Yritysvastuun osa-alueet	17
2.2	Yritysvastuullisuuden velvoittavuuden tasot ja sille ominaisia piirteitä	19
2.2.1	Shareholder value ja osakeyhtiölain tavoite	21
2.3	Miten yritysvastuu ja verovastuullisuus nähdään sijoittajien näkökulmasta.	23
2.3.1	Kestävä kehitys	26
2.3.2	Licence to operate	28
3	Verot ja yhteiskuntavastuullisuus	30
3.1	Verojen ja yhteiskuntavastuullisuuden ristiriita	30
3.2	Hyvä verojärjestelmä	33
3.3	Kahdenkertaisen verotuksen ongelmat	35
3.3.1	Klassinen järjestelmä	35
3.3.2	Tehokkuusongelmat	36
3.3.3	Kahdenkertaisesta verotuksesta vajaaverotukseen	39
3.4	Pitääkö yrityksiä edes verottaa	40
3.5	Legaliteettiperiaate	43
3.6	Verolain aukot ja tulkinta	46
3.7	Oikeudenmukaisuus vero-oikeudessa	51
3.7.1	Vertikaalinen oikeudenmukaisuus	51
3.7.2	Horisontaalinen oikeudenmukaisuus	53
3.8	Verovelvollisten veromoraali	55
3.9	Aggressiivinen verosuunnittelu ja verotuksen oikeudenmukaisuus	60
4	Kansainvälinen pelikenttä ja verovastuullisuuden sääntely	64

4.1	Yritysverotuksen kansainväliset haasteet	64
4.1.1	Kansainvälinen verokilpailu	66
4.1.2	Verokeitaat	71
4.1.3	Haitallinen verokilpailu	73
4.2	OECD:n BEPS-hanke ja sääntelyn vaikutus	75
4.2.1	Profit shifting & base erosion	77
4.2.2	Maakohtainen raportointi	78
4.2.3	Global Reporting Initiative -standardi	81
4.2.4	DAC6- Direktiivi	85
4.2.5	Verojalanjälki	86
4.3	Verovastuullisuus vastuullisuusraportoinnilla (CSRD)	87
4.3.1	Verotuksen rooli kaksoisolennaisuuden kontekstissa	88
4.3.2	Yritykset raportoivat avoimesti verovastuullisuudesta	89
5	Mikä kannustaa yrityksiä verovastuullisuuteen	92
5.1	Verovastuullinen toiminta edistää maineen hallintaa	92
5.2	Mainehaittojen hallinta osana osakkeenomistajien riskienhallintaa	93
5.3	Läpinäkyvyys ja avoimuus verotuksessa	96
6	Johtopäätökset	100
6.1	Jatkotutkimusehdotukset	117
	Lähteet	118

Kuviot

Kuvio 1. Yritysvastuun pyramidimalli (Carrol, 1991: 42)²**Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

Lyhenteet

BEPS	Base erosion and profit shifting
DAC	Directive on Administrative Cooperation in direct taxation, EU:n virka-apudirektiivi
DAC6	Neuvoston direktiivi (EU) 2018/822 direktiivin 2011/16/EU muuttamisesta siltä osin kuin on kyse pakollisesta automaattisesta tietojenvaihdosta verotuksen alalla
EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535
VML	Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558
YM	Ympäristö Ministeri

1 Johdanto

1.1 Aiheen taustoitus

Vastuullisuus on muodostunut laaja-alaiseksi ilmiöksi, joka ilmenee nykyään lähes kaikilla taloudellisen toiminnan ja päätöksenteon aloilla. Se on näkynyt selvästi julkisten hankintojen kriteereissä, kuluttajien ostokäyttäytymisessä, yritysten strategioissa, sijoitusvalinnoissa sekä rahoitusmalleissa.¹

Perinteisesti yrityksen verotus ja verotusstrategiat ei ole noussut vastuullisuuden kärkiteemoiksi, mutta pitäisikö sen kuulua? Miten verotuksella voidaan myös edistää kestävä kehitystä maailmalla. Maailmantaloudessa on viime vuosikymmeninä tapahtunut merkittäviä muutoksia, jotka ovat tuoneet esiin verovastuullisuuden merkityksen. Globaaleja talouskriisejä, kuten Yhdysvaltain finanssikriisiä ja Euroopan velkakriisiä, seuranneet talouden uudelleenjärjestelyt ovat korostaneet tarvetta tarkastella verotusta ja yritysten yhteiskuntavastuuta uusista näkökulmista². Näin syntyi keskustelua monikansallisten yritysten verosuunnittelu, ja nämä yritykset ovat joutuneet tarkastelemaan suhtautumistaan verojen minimointiin tai välttelyyn yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden näkökulmasta³.

On yleisesti tunnustettu tosiasia, että julkisten palveluiden ja hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäminen edellyttää verotuloja. Siitä huolimatta harva meistä kokee verojen maksamisen miellyttävänä. Yritykset näkevät veroissa kaksijakoisen roolin sillä ne ovat yhtäältä merkittävä kustannuserä, mutta toisaalta ne mahdollistavat yritysten tuottaman taloudellisen lisäarvon jakamisen laajemmin yhteiskuntaan.⁴

¹ Knuutinen 2020: 407

² Knuutinen 2020:361–362.

³ Knuutinen 2020:361–362.

⁴ Knuuttinen2014: 1–2

Euroopassa jäsenvaltiot määräävät omasta verotuksestaan ja valtiot ovat pitäneet verotusvallan, verotusoikeuden tiukasti itsellään, joka on johtanut kansallisvaltioiden todellisen liikkumavaran vähenemiseen viimeisten vuosikymmenien aikana ⁵. Tähän ovat ennen muuta vaikuttaneet kiristynyt ja laajentuva verokilpailu sekä ylisummaan kansainvälistyminen. Kansainvälinen kaupan ja vapaan liikkumisen edistäminen ovat olleet rajoittamassa valtioiden verotusvaltaa, kun on haluttu välttää mm. kaksinkertaista verotusta suurien konsernien sisäisessä kaupassa, jossa erot valtioiden verojärjestelmissä jarruttavat kansainvälistä kauppaa. ⁶.

Yritysvastuu on laaja käsite, joka yleensä jaotellaan kolmeen pääosa-alueeseen: sosiaalinen, taloudellinen ja ympäristövastuu. Tämä jaottelu auttaa hahmottamaan yrityksen vastuullisuuden eri ulottuvuudet ja niiden merkityksen liiketoiminnalle sekä yhteiskunnalle ⁷. Viime vuosina sijoittajat ovat tuoneet uuden näkökulman vastuullisuuskeskusteluun korostamalla ESG-viitekehystä⁸. ESG ⁹ on noussut keskeiseksi osaksi yritysten vastuullisuusarviointia, sillä se tarjoaa sijoittajille kokonaisvaltaisen näkökulman yrityksen vastuullisuuteen liittyvistä riskeistä ja mahdollisuuksista.

Yhteiskuntavastuulliset toimet perustuvat pitkälti yritysten vapaaehtoisuuteen, sillä yhteiskuntavastuulle ei ole asetettu tarkkoja raameja, mutta lainsäädäntö kehittyi aiheen sisällä jatkuvasti. Kuitenkin viitekehyksiä, joiden ohjeita yritysten tulisi noudattaa vastuullisuuden toteuttamisessa ja raportoinnissa, on olemassa. Tutkimuksessa tarkastellaan verovastuuta, mutta siihen sisältyy problematiikka, sillä veronmaksusta on määrättävä lailla ¹⁰, joten herää kysymys: Voiko yrityksiä pitää verovastuuttomina, jos ne noudattavat verolakeja ja maksavat verot sen suuruisena kun laissa määrätään. Voiko

⁵ Wikström, K., Ossa, J., & Urpilainen, M. 2015: 29

⁶ Wikström, K., Ossa, J., & Urpilainen, M. 2015: 29

⁷ Knuutinen 2014: 98

⁸ ESG- viitekehys on suomennettuna ympäristö, sosiaalinen vastuu ja hyvä hallintotapa

⁹ Knuutinen 2020: 407

¹⁰ Verotuksen lakisidonnaisuudesta käytetään termiä legaliteettiperiaate.

yrityksiä syyttää vastuuttomuudesta, jos ne hyödyntävät kansainvälisen verokilpailun mahdollisuuksia ja toimivat valtioiden tarjoamien verokannustimien mukaisesti?

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten verovastuullisuus määrittyy suhteessa aggressiiviseen verosuunnitteluun. Aggressiivinen verosuunnittelu on hankala määritellä oikeudellisesti, mutta tässä tutkielmassa sitä tarkastellaan vastuullisuuden näkökulmasta. Verovastuullisuus tarkoittaa toimintamallia, jossa yritykset eivät pelkästään noudata verolainsäädäntöä, vaan ottavat aktiivisen roolin yhteiskunnallisten tavoitteiden, kuten oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen, edistämiseksi. Tämä asettaa yrityksille laajempia eettisiä ja strategisia odotuksia, jotka ylittävät pelkän lain noudattamisen. Näkökulma korostaa, että verovastuullisuus voi toimia yrityksille kilpailuetuna, lisäten luottamusta ja vahvistaen niiden mainetta sidosryhmien keskuudessa. Näin tutkimus avaa paitsi lainsäädännöllisiä puitteita myös yritysten moraalisia ja strategisia valintoja osana verotuksen laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, erityisesti globaalissa taloudessa.

Yhteiskuntavastuun näkökulmasta yritysten on sovittava toimintansa yhteiskunnallisesti hyväksytyjen menettelytapojen mukaisesti, jolloin tämä kattaa paitsi lain noudattamisen myös eettiset standardit sekä yhteiskunnalliset odotukset¹¹. Verovastuullisuus on olennainen osa tätä kokonaisuutta, sillä se edustaa aluetta, jossa lainsäädännölliset vaatimukset ja vapaaehtoiset toimet limittyvät. OECD BEPS-hanke ja GRI-standardista tuovat tähän ulottuvuuteen uuden ulottuvuuden, sillä ne korostavat verovastuullisuuden merkitystä ja vahvistavat yritysten raportointivelvoitteita osana laajempaa vastuullisuusraportoinnin¹² viitekehystä.

Kun kansainvälinen kilpailu ja verotuksen käyttö kilpailuedun hankkimiseksi otetaan huomioon, yritysten verovastuullisuuden merkitys korostuu entisestään. Läpinäkyvyys verotuksessa voi vahvistaa yrityksen mainetta ja lisätä luottamusta sidosryhmien

¹¹ Knuutinen 2014: 90

¹² Käytetään nimitystä myös CRRD-raportointi.

keskuudessa, mikä on keskeistä yhteiskuntavastuullisen toiminnan kannalta. Tämä on erityisen tärkeää nykyisessä taloudellisessa ympäristössä, jossa yhteiskuntavastuun itsesääntelyjärjestelmistä on siirrytty kohti kansallista ja kansainvälistä lainsäädäntöä, kuten maakohtaista raportointia koskevia direktiivejä ¹³.

Yritysten tavoitellessa osakkeenomistajille parasta mahdollista tuottoa, ne voivat kansainvälisissä tilanteissa hyödyntää eri verojärjestelmien välisiä aukkoja, mikä mahdollistaa niiden maksamien tuloverojen pienentämisen ¹⁴. Tällaiset käytännöt voivat kuitenkin asettua ristiriitaan sidosryhmien odotusten kanssa ja herättää kysymyksiä toiminnan moraalisisesta hyväksyttävyydestä, vaikka ne olisivatkin juridisesti sallittuja.

EU on vastannut kasvavaan vastuullisuuden vaatimukseen säätämällä direktiivejä, jotka edellyttävät yrityksiltä tarkempaa raportointia vastuullisuusasioista. Esimerkiksi SFDR-asetus vuodelta 2019 ja CSDR-direktiivi asettavat sijoitusrahastoille ja suurille yrityksille velvoitteita raportoida kestävyystietoja. Lisäksi direktiivi 2014/95/EU, joka aiemmin käsittelee monimuotoisuustietojen ja muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia, on nyt korvattu yritysten kestävän kehityksen raportointidirektiivillä, johon sisältyvät ESRS-standardit. ¹⁵. Vaikka verovastuullisuuden raportointi ei vielä kuulu näiden pakottavien säädösten piiriin, yritykset joutuvat pohtimaan, miten laajasti ne haluavat panostaa verovastuullisuudesta raportointiin muiden vastuullisuusteemojen ohella sillä uudet raportointi edellytykset voivat välillisesti koskettaa myös raportointia yrityksen verotuksesta.

Vastuullisuuden ja verotuksen läpinäkyvyyden tavoite on lisännyt yritysten tarvetta raportoida toimistaan, ja siihen on tullut uusia standardeja sekä suurille yrityksille vastuullisuudelle on asetettu kasvavia vaatimuksia sen sidosryhmiltä, joista osa johtuu jo lainsäädännön asettamasta paineesta ¹⁶. Suurinta painetta yrityksille on antamassa

¹³ Viherkenttä 2023

¹⁴ Malmgren 2013: 38

¹⁵ Tulevaisuuden johtaminen 2024

¹⁶ Viherkenttä 2023

kestävyysraportointi, jossa yritykset raportoivat liiketoimintansa olennaisista vaikutuksista ympäristöön ja yhteiskuntaan sekä siitä, kuinka nämä olennaiset seikat näkyvät heidän liiketoiminnassaan joko mahdollisuuksina tai riskeinä ¹⁷.

Osana tätä kehitystä maakohtainen raportointi veroista on tullut merkittäväksi osaksi läpinäkyvyyden edistämistä. Maakohtainenraportointi tarjoaa sidosryhmille tarkempaa tietoa yritysten toiminnasta eri maissa, mukaan lukien liiketoiminnan volyymit, taloudelliset tulokset ja maksetut verot. Näin maakohtainen raportointi tukee vastuullisuutta korostamalla yritysten roolia yhteiskunnan rahoituksessa ja oikeudenmukaisen verotuksen toteutumisessa. ¹⁸.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkimus koostuu kuudesta pääluvusta, jotka etenevät johdannosta teoreettisiin tarkasteluihin ja analyysiin sekä loppupäätelmiin. Ensimmäisessä luvussa johdatetaan aiheeseen, taustoihin ja tutkimuskysymyksiin sekä esitellään tutkimuksen viitekehys. Seuraavat luvut tarkastelevat tutkimuskysymyksiä ja niiden viitekehyyksiä eri näkökulmista, syventyen verovastuullisuuden, aggressiivisen verosuunnittelun ja verotuksen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin.

Toinen luku käsittelee yritysten yhteiskuntavastuun käsitettä ja sen ulottuvuuksia, erityisesti ulkoisen vastuun näkökulmasta, johon tässä tutkimuksessa keskitytään. Kolmas luku tutkii verovastuullisuuden poliittista ulottuvuutta ja siihen liittyviä kysymyksiä, kuten aggressiivista verosuunnittelua ja verotuksen oikeudenmukaisuutta. Neljäs luku keskittyy Kansainväliset verosäännökset ja ohjeistukseen. Siinä käsitellään erityisesti OECD:n BEPS-hankkeen toimenpiteitä, DAC6-direktiiviä, maakohtaista raportointia sekä GRI-standardien tuomaa raportointiohjausta. Tarkoituksena on analysoida, miten kansainväliset sääntelykehykset vaikuttavat yritysten

¹⁷ Kaisanlahti 2023

¹⁸ Viherkenttä 2023

verosuunnitteluun ja lisäävät verotuksen läpinäkyvyyttä sekä miten tällä voi olla välillisesti vaikutusta CSRD- raportointiin. Viides luku puolestaan siirtyy yritysten näkökulmaan ja tarkastelee verovastuullisuuden kannustimia ja vaikutuksia.

Luvussa viisi analysoidaan, miten yritykset voivat hyötyä verovastuullisuudesta välttämällä mainehaittoja ja lisäämällä sidosryhmien luottamusta. Tässä käsitellään myös läpinäkyvyyden ja vastuullisuuden merkitystä yrityksen pitkän aikavälin arvoon. Luku painottaa myös sääntelyn ja markkinapaineiden vuorovaikutusta. Kuudes luku esittää tutkimuksen johtopäätökset ja pohdinnat.

1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmetodi

Tutkimuksen pääkysymys on seuraava:

- Kuuluko vastuullinen veronmaksu yritysvastuun agendalle?

Jotta pääsen tutkimustavoitteeseen, niin käsittelen kysymystä seuraavien apukysymysten kautta:

- Miten yritysten verovastuullisuus voi edistää verotuksen oikeudenmukaisuutta ja kestävä kehitystä?
- Millaisia eettisiä ja sääntelyyn liittyviä haasteita yritykset kohtaavat aggressiivisen verosuunnittelun välttämiseksi, ja miten tämä vaikuttaa niiden verovastuullisuuden toteutumiseen?
- Miksi yritysten tulisi raportoida verovastuullisuudestaan, ja miten tämä raportointi vaikuttaa yritysten maineeseen, sidosryhmien luottamukseen ja vastuullisuuden osoittamiseen ilman lainsäädännöllistä pakkoa?

Tutkimuksen aihepiiri yhdistää oikeudellisia, taloudellisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia, mikä tekee siitä monitieteisen. Tämä tarkoittaa, että tutkimus hyödyntää erilaisia metodeja ja lähestymistapoja tarkastellessaan yritysten verovastuullisuutta ja aggressiivista verosuunnittelua. Yritysten yhteiskuntavastuun ei voida katsoa olevan pelkästään oikeudellinen ilmiö, vaan se ulottuu myös sidosryhmien perusteltuihin odotuksiin ¹⁹. Yhteiskuntavastuu sisältää paitsi lakisääteisten vaatimusten noudattamisen, myös toiminnan, joka vastaa laajempia yhteiskunnallisia odotuksia, kuten oikeudenmukaisuutta, kestävästä kehitystä ja eettisiä arvoja²⁰.

Tutkimuksessa käsitellään aggressiivista verosuunnittelua oikeusteoreettisesta näkökulmasta, mutta tarkasteluun tarvitaan muita tapoja, sillä sen määrittely pelkästään oikeudellisesti olisi hankala. Tarkastellen sen suhdetta hyvän verojärjestelmän periaatteisiin, kuten oikeudenmukaisuuteen ja oikeusvarmuuteen. Lisäksi aggressiivista verosuunnittelua tarkastellaan eettisesti. Aggressiivinen verosuunnittelu aiheuttaa väistämättä jännitteitä yritystoiminnan ja yhteiskuntavastuullisuuden välillä, mikä tekee sen tarkastelusta erityisen ajankohtaista. Tutkimus pyrkii selvittämään, miten yritykset voivat toimia vastuullisesti tilanteissa, joissa se suunnittelee verojärjestelyitään.

Yhteiskuntavastuun tarkastelu liittyy läheisesti myös liiketoimintaetiikkaan sekä laajemmin moraalien ja moraalifilosofian kysymyksiin ²¹. Oikeuden ja moraalien suhde on yksi oikeusfilosofian keskeisimmistä teemoista, ja tämä yhteys korostuu erityisesti verotukseen liittyvässä keskustelussa. Veronmaksuun ja verojärjestelmiin kytkeytyy usein moraalisia ja eettisiä pohdintoja, jotka heijastavat laajempia yhteiskunnallisia ja taloudellisia arvoja. ²². Näin tärkeäksi yhdistää myös yhteiskuntavastuun teoriaa ja nivoo sitä tämän päivän ESG-ajatteluun, joka on osa vastuullista sijoittamista.

¹⁹ Juutinen – Steiner 2010: 22.

²⁰ Juutinen – Steiner 2010: 22.

²¹ Honoré 1993: 1

²² Knuutinen 2014:24

Nykyisen sääntelyn vaikutuksia arvioidaan kansainvälisestä vero-oikeudellisesta näkökulmasta, erityisesti OECD:n BEPS-hankkeen ja EU:n DAC6-direktiivin kautta. Näiden sääntelykehysten valossa tarkastellaan, missä määrin oikeudellinen sääntely voi ohjata yrityksiä kohti verovastuullisuutta, ja missä määrin yritysten toiminnan vastuullisuus jää sidosryhmien odotusten ja eettisten arvojen varaan.

Tutkimuksessa tarkastellaan aggressiivisen verosuunnittelun suhdetta yhteiskuntavastuullisuuteen, tavoitteena tuottaa hyödyllistä tietoa niin oikeustieteen kuin veropolitiikankin käyttöön. Tämä **de lege ferenda** -tyyppinen lähestymistapa pyrkii esittämään mahdollisia ratkaisuja ja kehityssuuntia sääntelyn ja periaatteiden osalta ²³. Tällainen näkökulma auttaa tunnistamaan nykyisen sääntelyn haasteet ja arvioimaan, miten sääntelyä voitaisiin kehittää ²⁴. Tässä verovastuullisuutteen liittyvään lainsäädäntöön ja miten se edistäisi verotuksen oikeudenmukaisuutta sekä kestäväää kehitystä ²⁵.

Veropolitiikka on yksi oikeuspolitiikan keino, joka käyttää verotusta ratkaistakseen yhteiskunnallisia ongelmia. Veropoliittinen de lege ferenda -tutkimus paneutuu verotukseen ja pyrkii löytämään ihanteellisimpia verotusratkaisuja. Veropoliittinen tutkimus parhaimmillaan käyttää taloustieteen keinoja avuksi tuottaessaan tietoa erilaisista tavoista ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia verotuksen avulla ²⁶.

Tässä tutkimuksessa tuodaan esille taloustieteellisiä näkemyksiä erityisesti verokilpailun näkökulmasta, sillä kilpailu on merkittävä osa kapitalistista yhteiskuntaa, jossa elämme. Yhtiöoikeudellinen tarkastelu yhdistettynä taloustieteellisiin lähtökohtiin mahdollistaa yritysten päätöksenteon tarkastelun suhteessa verotukseen. Tämä on olennaista, sillä verotus vaikuttaa yritysten toimintaan monin tavoin, eikä sen vaikutuksia voida irrottaa muusta taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista.

Verotuksen rooli yritysten päätöksenteossa on merkittävä. Se ei ole vain tekninen tai juridinen kysymys, vaan sillä on myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Näihin

²³ Ks. Määttä 2007:18

²⁴ Ks. Määttä 2007:18

²⁵ Ks. Määttä 2007:18

²⁶ Myrsky 2000: 326 mainitsee Määttä 2000: 14

vaikutuksiin kuuluu esimerkiksi ympäristöongelmien syntyminen tai kestävän kehityksen esteiden muodostuminen, vaikka verotus periaatteessa pyrkisi tukemaan oikeudenmukaisuuden periaatteita. Tutkimuksessa keskiöön nousee yritysten tuloverotus, koska sen vaikutukset ulottuvat suoraan niin yritysten toimintaan kuin laajemminkin talouteen ja yhteiskuntaan.

Tutkimuksessa on arvokasta tarkastella, kuinka moraaliset näkökulmat kytkeytyvät yhteiskuntavastuuseen ja miten nykyinen lainsäätäjä pyrkii kaventamaan lain hengen ja kirjoitetun lain välistä eroa. Tämä yhteys tulee esille yhteiskuntavastuun ja liiketoimintaetiikan kysymyksissä, joissa moraalien ja oikeuden väliset suhteet heijastavat yritysten toimintaympäristöjen muuttuvia odotuksia, joita sen sidosryhmät asettavat sille ²⁷. Tutkimuksessa tällainen yhdistäminen tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää syvemmin, miten lainsäädäntö ja eettiset periaatteet voivat yhdessä tukea vastuullisuuden ja oikeudenmukaisuuden tavoitteita yritystoiminnassa.

1.4 Tutkimuksen rajaukset ja moninaisen terminologian selkeytys

Aiheeseen liittyvä termistö on monimutkainen ja sisältää runsaasti lyhenteitä ja standardeja, jotka voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä. Tämä moninaisuus tulee erityisen selvästi esille yritysvastuun, yhteiskuntavastuun ja kestävän kehityksen yhteydessä. Termien sekakäyttö ja niiden merkityksien ristiriitaisuus vaikeuttavat keskustelua ja aiheuttavat hämmennystä. Juutinen ja Steiner (2010) esittävät, että 'kestävä kehitys' toimii kattavana yläkäsitteenä, joka sisältää paitsi yritysten toimet myös valtioiden, julkisen sektorin ja kansalaisjärjestöjen panokset. Heidän mukaansa kestävä kehitys edistävät yritykset kantavat yritysvastuuta²⁸.

²⁷ Knuutinen 2014:24

²⁸ Juutinen – Steiner 2010: 22.

Nykyään termiä 'yritysvastuu' käytetään usein synonyyminä yhteiskuntavastuulle. Alkuperäisessä merkityksessään yritysvastuu kuitenkin viittasi ennen kaikkea yrityksen vastuuseen omista toimistaan ilman laajempaa yhteiskunnallista ulottuvuutta. Tämä muutos termin käytössä kuvastaa vastuullisuuskäsitysten laajentumista ja muuttumista ajan myötä²⁹.

Yritysten yhteiskuntavastuu on moniulotteinen käsite, jonka Sorsa (2010) jakaa kahteen pääkategoriaan: sisäiseen ja ulkoiseen vastuuseen. Sisäisessä vastuussa yritykset hyödyntävät vastuullisuutta työkaluna operatiivisen toiminnan tehostamiseksi ja liiketaloudellisen tuloksen parantamiseksi, mikä voi kasvattaa myös yrityksen markkina-arvoa. Tämä tutkimus keskittyy kuitenkin erityisesti ulkoiseen vastuuseen, joka heijastaa yritysten reaktiivista ja proaktiivista toimintaa sidosryhmien ja lainsäädännön asettamien vaatimusten täyttämiseksi³⁰.

Kun yritykset pyrkivät pienentämään verotettavaa tulostaan hyödyntämällä eri verojärjestelmien välisiä aukkoja, toimintaa voidaan luokitella veron välttämiseksi, verosuunnitteluksi tai aggressiiviseksi verosuunnitteluksi³¹. Näiden toimien ulkopuolelle rajautuu laitton verovilppi, joka on rikoslaissa tuomittavaa. Lain rajoissa tapahtuva verojen minimointi voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen: verosuunnitteluun ja veron kiertämiseen. Näitä kahta erottaa toisistaan vero-oikeudellinen ja moraalinen hyväksyttävyyys. Verosuunnittelu viittaa yleisesti hyväksyttävään ja lain hengen mukaiseen toimintaan, kun taas veron kiertäminen käsittää lain salliman, mutta vero-oikeudellisesti ei-hyväksyttävän verojen minimoinnin.³²

Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on aggressiivinen verosuunnittelu, joka pienentää valtioiden veropohjaa ja vähentää niiden verotuottoja. Vaikka verosuunnittelu on yrityksille välttämätön osa liiketoiminnan suunnittelua ja se pysyy yleensä lain

²⁹ Juutinen – Steiner 2010: 22.

³⁰ Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Kaisa Sorsa (2010): 12

³¹ Malmgren 2013

³² Knuutinen 2014: 172–182

sallimissa rajoissa, aggressiivinen verosuunnittelu eroaa tästä. Siinä yritykset käyttävät tiettyjä järjestelyjä välttääkseen verojen maksun kokonaan tai osittain nojautumalla lain kirjaimeen, vaikka toiminta on ristiriidassa lain hengen ja tarkoituksen kanssa.³³

Aggressiivisen verosuunnittelun määrittely on haastavaa, koska sille ei ole vero-oikeustieteellisesti hyväksyttyä määritelmää³⁴. Yleisesti se voidaan kuitenkin ymmärtää niin, että yritykset hyödyntävät keinotekoisia rakenteita ja järjestelmiä, joiden tarkoituksena on minimoida verotettavaa tuloa käyttämällä hyväksi valtioiden verojärjestelmien välisiä aukkoja³⁵. Tämä toiminta asettuu moraalisesti ja oikeudellisesti haastavalle alueelle.

Kansainväliset yritykset ovat erityisessä asemassa, sillä niiden toiminnan laajuus ja monikansallinen rakenne tarjoavat enemmän mahdollisuuksia aggressiiviseen verosuunnitteluun. Näillä yrityksillä on myös vastuu noudattaa jatkuvasti muuttuvia kansainvälisiä standardeja ja sääntelyjä, kuten OECD BEPS-hanketta ja EU DAC6-direktiiviä, jotka pyrkivät vähentämään aggressiivista verosuunnittelua ja lisäämään verotuksen läpinäkyvyyttä.³⁶

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin erilaisia vero-oikeudellisia ja -poliittista argumentteja sekä näkökulmia, joita yritykset joutuvat pohtimaan verotuksensa järjestämisessä ja verovastuullisuutta arvioidessaan. Se tarkastelee erityisesti vastuullisuuden ja verotuksen paradoksia yritysten näkökulmasta sekä oikeudenmukaisuuteen ja moraalisiin liittyviä kysymyksiä kansainvälisessä toimintaympäristössä. Tavoitteena on ymmärtää, miten yritykset tasapainottelevat liiketoiminnan tavoitteiden ja vastuullisuuden vaatimusten välillä globaalilla pelikentällä.

³³ Malmgren 2013

³⁴ Knuutinen 2015

³⁵ Knuutinen 2015 ja Malmgren 2013

³⁶ OECD 2020; & EU, 2018

2 Yritysten yhteiskuntavastuu

2.1 Yritysvastuun osa-alueet

Perinteistä yritysvastuu mallia tarkastellaan tyypillisesti kolmen osa-alueen eli taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun näkökulmasta ja se painottaa yritysten vastuuta sidosryhmiään ja yhteiskuntaa kohtaan näillä kolmella osa-alueella ³⁷. Yritysvastuuseen kuuluu toimintojen vaikutusten arviointi sekä niiden mukauttaminen yhteiskunnallisesti hyväksyttäviin normeihin. Tämä ajatusmalli on saanut alkunsa ympäristövastuusta, joka nostettiin esille jo 1960-luvulla Rachel Carsonin teoksessa *Silent Spring*. ³⁸ 1970-luvulla ympäristötietoisuus alkoi vaikuttaa lainsäädäntöön ja verotukseen, jonka seurauksena ekologinen vastuullisuus alkoi korostua muun muassa ilmastonmuutoksen hillinnän, kiertotalouden ja luonnonvarojen säästämisen teemoissa, jossa yritykset pyrkivät edistämään kestävästä kehitystä ja ottamaan vastuun toimintansa laajemmista vaikutuksista ³⁹.

Sosiaalinen vastuu tunnistettiin selkeämmin 2000-luvun alussa, jolloin alettiin kiinnittää huomiota ihmisoikeuksiin, yhdenvertaisuuteen ja työolosuhteisiin ⁴⁰. Euroopan komissio liittyy sosiaalisen vastuun piiriin muun muassa työterveyden ja koulutuksen. Yrityksiltä odotetaan tänä päivänä vastuullisuutta koko toimitusketjun osalta, ja näitä odotuksia vahvistavat esimerkiksi YK:n Global Compact -aloite ⁴¹ ja yritysvastuudirektiivi, jonka tavoitteena on edistää yritysten kestävästä ja vastuullista toimintaa globaaleissa arvoketjuissa sekä ankkuroida ihmisoikeuksien ja ympäristön suojele osaksi yritysten toimintaa ja hallintotapaa ⁴².

³⁷ Knuutinen 2014:90

³⁸ Rachel Carsonin 1962

³⁹ Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. III. 1972

⁴⁰ Knuutinen 2014: 114

⁴¹ Juutinen – Steiner 2010: 24.

⁴² Työ- ja elinkeinoministeriö 2024

Taloudellinen vastuu on perinteisesti keskittynyt osakkeenomistajien etujen huomioimiseen ja voiton maksimointiin lain sallimissa rajoissa. Laajemmin tarkasteltuna taloudellinen vastuu sisältää myös yritysten roolin työllistäjinä, verotulojen tuottajina ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistäjinä. Taloudelliseen vastuuseen liittyy myös kysymyksiä korruption torjunnasta ja reilun kilpailun edistämisestä.⁴³

Nykyaikainen ESG-viitekehys laajentaa perinteistä yritysvastuun mallia yhdistämällä ympäristö- ja sosiaalisen vastuun hyvään hallintotapaan⁴⁴. ESG-tekijät ovat nousseet erityisesti sijoittajien huomion keskipisteeksi, ja ne vaikuttavat yhä enemmän sijoituspäätöksiin. Hyvä hallintotapa määrittää, miten yritykset linjaavat toimintaansa E- ja S-teemojen alla ja johtavat näitä vastuita. Hallintotapaan liittyy myös muita teemoja, kuten ihmisoikeuksien toteutuminen, korruption torjunta ja monimuotoisuuden edistäminen⁴⁵.

Yhdistämällä perinteisen yritysvastuun osa-alueet ja ESG-ajattelun voidaan muodostaa kokonaisvaltainen viitekehys, joka auttaa yrityksiä toimimaan vastuullisesti ja vastaamaan sidosryhmien odotuksiin kestävydestä, läpinäkyvyydestä ja eettisyydestä⁴⁶. Tämä kehitys on johtanut sijoittajien kasvavaan kiinnostukseen ESG-ajattelusta, ja uusien raportointivelvoitteiden kytkemiseen ESG-teemoihin⁴⁷. Uudet velvoitteet, kuten CSRD-direktiivi ja siihen liittyvät ESRS-standardit, ovat korvanneet aiemmat direktiivien vaatimukset ja asettaneet entistä kattavampia raportointivaatimuksia yrityksille erityisesti ympäristöön, sosiaalisiin kysymyksiin ja hyvään hallintotapaan liittyen⁴⁸.

⁴³ Knuutinen 2020: 377

⁴⁴ G eli Governance

⁴⁵ Knuutinen 2020: 408

⁴⁶ Viherkenttä 2023: 279

⁴⁷ Knuutinen 2020:408–411

⁴⁸ Euroopan komissio. 2022

2.2 Yritysvastuullisuuden velvoittavuuden tasot ja sille ominaisia piirteitä

Carrollin vuonna 1991 esittelemä pyramidimalli yritysvastuun jaottelusta on laajasti käytetty viitekehys, joka havainnollistaa yrityksen vastuiden hierarkiaa. Mallin mukaan taloudellinen vastuu muodostaa yritysvastuun perustan, sillä ilman taloudellisesti kannattavaa toimintaa yrityksen olemassaolo ja sen kyky täyttää muita vastuita vaarantuvat.⁴⁹ Taloudellisesti vastuullinen yritys luo työpaikkoja, tuottaa hyödykkeitä kuluttajille ja generoi voittoa osakkeenomistajilleen. Osakkeenomistajille voitontuottaminen on yrityksen toiminnan keskiössä ja perustuu osakkeenomistajateoriaan⁵⁰, jonka mukaan yrityksen ensisijainen velvollisuus on tuottaa arvoa omistajilleen.⁵¹ Tämä periaate on myöhemmin kirjattu lainsäädäntöön, ja sen merkitystä ja tulkintaa käsitellään tarkemmin seuraavassa kappaleessa.

Taloudellisen vastuun lisäksi yritysten odotetaan toimivan lainmukaisesti, mikä muodostaa yritysvastuun toisen tason. Yritystoiminnan ylittäessä lakisääteiset vaatimukset voidaan katsoa, että yritys toteuttaa eettistä vastuuta⁵². Eettinen vastuu Carrollin (1991) mukaan tarkoittaa toimintaa, joka vastaa sidosryhmien odotuksiin, vaikka nämä odotukset eivät ole lakiin kirjattu. Kuitenkin lainsäädännön kehittyessä jotkut eettisen vastuun piiriin kuuluvat asiat voivat muuttua lakisääteisiksi velvoitteiksi. Tämä kehitys voi hyödyttää yrityksen eri sidosryhmiä ja samalla lisätä yrityksen toiminnan vastuullisuutta⁵³.

Carrollin (1991) yritysvastuun pyramidissa korkeimmalla tasolla ovat filantrooppiset vastuut. Näihin kuuluvat täysin vapaaehtoiset toimet, joiden tavoitteena on edistää hyvää yrityskansalaisuutta ja parantaa yhteiskunnallista hyvinvointia. Näitä toimia

⁴⁹ Carroll, 1991, 40–41.

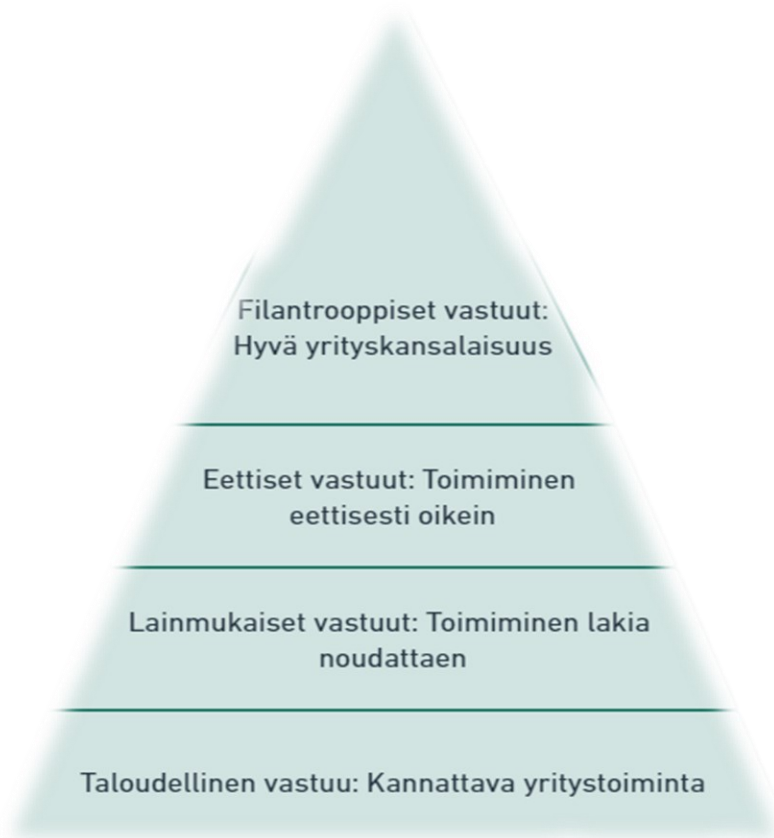
⁵⁰ Ks. alaluku 2.2.1

⁵¹ Carroll, 1991, 40–41.

⁵² Knuutinen 2014: 56–58

⁵³ Carroll, 1991, 41–42.

voidaan pitää ylimääräisenä panoksena, joka menee pidemmälle kuin yrityksen perusvastuut ja osoittaa sen sitoutumista laajempaan yhteiskunnalliseen hyvään.⁵⁴

Kuvio 1. Yritysvastuun pyramidimalli (Carroll, 1991: 42)

Yritysvastuu käsittää laista riippumattoman vastuun, ja sitä usein kuvataankin alkavan siitä, mihin lain rajat päättyvät. Tämä tarkoittaa, että yritysten vastuullisuudelta odotetaan usein enemmän kuin pelkkää lakien ja säädösten noudattamista.⁵⁵ Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi ympäristöä, sosiaalista vastuuta tai hallintotapaa koskevien korkeampien standardien täyttämistä, jotka ylittävät

⁵⁴ Carroll, 1991, 41-42.

⁵⁵ Knuutinen 2014: 56

lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. Tällainen toiminta osoittaa yrityksen sitoutumista vastuullisuuteen sekä sidosryhmien odotusten huomioimiseen.

2.2.1 Shareholder value ja osakeyhtiölain tavoite

Nobelin palkinnonkin ansainnut Milton Friedmanin (1970) oppi osakkeenomistaja-arvosta (shareholder value) korostaa, että yrityksen ensisijainen vastuu on tuottaa taloudellista hyötyä omistajilleen. Tämä ajattelutapa, joka tunnetaan nimellä Friedmanin oppi, näkee yrityksen tärkeimpänä tavoitteena osakkeenomistajien varallisuuden maksimoinnin. Friedmanin mukaan yrityksen toiminta, kuten paikallisyhteisön parantaminen, on hyväksyttävää, jos se edistää yrityksen pitkän aikavälin kannattavuutta ja hyödyttää osakkeenomistajia.⁵⁶

Osakkeenomistaja-arvon äärimmäinen tulkinta väittää, että yrityksen ainut vastuu on taloudellisen hyödyn tuottaminen osakkeenomistajille. Tämän kapean näkökulman mukaan yhteiskunnallisen vastuun kantaminen on perusteltua vain tietyissä tapauksissa: ensinnäkin silloin, kun lainsäädäntö nimenomaisesti sitä vaatii, ja toiseksi, kun voidaan osoittaa, että tällainen toiminta edistää ainakin tietyllä aikavälillä osakkeenomistajien varallisuuden arvon kasvua.⁵⁷

Vuoden 2006 osakeyhtiölaki vahvistaa tämän näkemyksen, sillä sen 5 § määrittää osakeyhtiön tarkoituksiksi voiton tuottamisen osakkeenomistajille, ellei yhtiöjärjestyksessä ole toisin säädetty⁵⁸. Tämä korostaa kuitenkin laajemman tulkinnan mukaan pitkän aikavälin tavoitteita, sillä lyhyen aikavälin maksimoinnin sijaan voitontuottamista arvioidaan kestävästä ja strategisesta näkökulmasta⁵⁹.

⁵⁶ Friedman M 1970: 122

⁵⁷ Knuutinen 2014:56

⁵⁸ OYL 5§

⁵⁹ Knuutinen 2014: 60

Angloamerikkalaiseen sijoittajakeskeiseen ajatteluun perustuva OYL heijastaa kansainvälisiä trendejä, mutta yritysten vastuullisuusraportointivelvoitteet ja vastuullisuus ajattelun nousu ovat haastaneet tätä perinteistä näkemystä. Nykyisin yritykset eivät voi keskittyä pelkästään osakkeenomistajien etujen maksimointiin, vaan niiden on otettava huomioon toimintansa laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset ja aistia sidosryhmien vaatimuksia ja vastata heidän asettamiin odotuksiin.⁶⁰

Globalisaation myötä pääomamarkkinoiden avautuminen ja kasvava kilpailu pääomasta ovat tehneet shareholder value -teoriasta yhä merkittävämmän yritysten strategisessa päätöksenteossa⁶¹. Omistuksen ja johtamisen eriytyessä yritysten johtoa kohtaa kasvavia tuottovaatimuksia osakkeenomistajien taholta. Tämä luo tilanteita, joissa johtajat joutuvat tekemään haastavia valintoja: keskittyvätkö he lyhyen aikavälin tuoton maksimointiin vai panostavatko pitkän aikavälin kestävään arvonluontiin.⁶²

Taloudellisen vastuun näkökulmasta yrityksen on ensisijaisesti huolehdittava tehokkuudestaan, kannattavuudestaan ja kilpailukyvyystään, joka luo pohjan yrityksen kestäväälle toiminnalle ja mahdollistaa muiden vastuullisuuden osa-alueiden, kuten ympäristö- ja sosiaalisen vastuun toteuttamisen⁶³. Yritysvastuun pyramidimallissa taloudellinen vastuu on lähtökohta, jonka päälle muut vastuullisuuden osa-alueet rakentuvat. Yrityksen tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, mutta samalla sen on otettava huomioon myös muut sidosryhmät, kuten työntekijät, asiakkaat ja yhteiskunta. Vastuullisuus voi jopa lisätä yrityksen kilpailukykyä, kun se vastaa sidosryhmien odotuksiin ympäristön, sosiaalisen vastuullisuuden ja hyvän hallintotavan osalta⁶⁴.

⁶⁰ Knuutinen 2014: 100–103

⁶¹ Knuutinen 2014:62

⁶² Knuutinen 2014:62, viittaa Vitols 2001: 338.

⁶³ Knuutinen 2014:101

⁶⁴ Knuutinen 2014:101

Omistajuuden ymmärtäminen osakkeenomistajina korostaa heidän vaikutustaan yrityksen toimintaan, erityisesti hallituksen ja johdon valinnan kautta. Tämä asettaa paineita yrityksille, sillä osakkeenomistajat odottavat paitsi taloudellisia tuloksia, myös vastuullista toimintaa, joka kattaa ympäristölliset, sosiaaliset. Tämä kokonaisvaltainen lähestymistapa ei ainoastaan täytä lain asettamia minimivaatimuksia, vaan luo myös arvoa pitkällä aikavälillä niin omistajille kuin muillekin sidosryhmille. Samalla se auttaa yrityksiä parantamaan kilpailukykyään ja rakentamaan vahvempaa mainetta markkinoilla ⁶⁵.

2.3 Miten yritysvastuu ja verovastuullisuus nähdään sijoittajien näkökulmasta.

Aikaisemmin Carrolin (1979) hahmottama yritys vastuun velvoittavuuden tasot auttavat hahmottamaan yritys vastuullisuuden velvoittavuuden. Yrityksen perustehtävänähän on voiton tuottaminen sen omistajilleen. Yrityksellä on oikeudellinen vastuu toimia lakien ja määräysten mukaisesti tavoitellessaan tuottoa osakkeenomistajalle.

Knuutinen (2015) näkeekin, että aggressiivista verosuunnittelua tarkastellaan monitasoisesti oikeudellisesta ja moraalista näkökulmasta, ja se liitetään osaksi laajempaa yritys vastuukeskustelua. Knuutinen määrittelee yritys vastuun ⁶⁶ monella eri tavalla, ja hän tuo esiin, että yritysten tulisi huomioida paitsi lainsäädännön vaatimukset myös muiden sidosryhmien toiveet ⁶⁷.

Tässä on hyvä huomata ajantuoma ero käsitteistössä ja eroissa, miten verotusta käsitellään osana yhteiskuntavastuullisuudessa. Tämä kehitys on johtanut sijoittajien kasvavaan kiinnostukseen ESG-ajattelusta, ja uusien raportointivelvoitteiden

⁶⁵ Knuutinen 2014:62

⁶⁶ Ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset odotukset

⁶⁷ Knuutinen 2015

kytkemiseen ESG-teemoihin ⁶⁸. ESG-tekijät ovat nousseet erityisesti sijoittajien huomion keskipisteeksi, ja ne vaikuttavat yhä enemmän sijoituspäätöksiin. On syntynyt uusi aihe vastuullinen sijoittaminen, jossa hyvä hallintotapa määrittää, miten yritykset linjaavat toimintaansa E- ja S-teemojen alla ja johtavat näitä vastuita. Hallintotapaan liittyy myös muita teemoja, kuten ihmisoikeuksien toteutuminen, korruption torjunta ja monimuotoisuuden edistäminen ja verotus ⁶⁹.

Kuitenkin Knuutinen (2020) kiteyttää hyvin erot yhteiskuntavastuullisuuden ja vastuullisen sijoittamisen välillä.

Ympäristö- ja sosiaalisen vastuun asiat sisältyvät molempiin viitekehyksiin. Mutta kun yritysvastuu hahmotetaan ekologisenä, sosiaalisena ja taloudellisena vastuuna, erotetaan vastuullisessa sijoittamisessa ekologiset, sosiaaliset ja governance-näkökohdat (ESG). Siksi vastuullisen sijoittamisen kolmas osa-alue on "G" (governance) eli hyvä hallintotapa. Yritysvastuussahan yritys huomioi eri sidosryhmien odotuksia ja vaatimuksia. Osakkeenomistajat tai sijoittajat ovat periaatteessa vain yksi – vaikkakin käytännössä erittäin merkittävä – näistä sidosryhmistä. Vastuullisessa sijoittamisessa tämä sidosryhmänäkökulma on tavallaan lukittu. Taloudellisen tuoton kuuluminen ja kertyminen sijoittajille on itsestäänselvyys, joten taloudellisen vastuun kysymysten pohtimisen asemasta huomio on siinä, miten yritystä johdetaan ja hallinnoidaan. Myös vastuullisessa sijoittamisessa taloudellinen tuotto on primäärinen asia. Jos näin ei ole, puhutaan jo jostakin muusta ⁷⁰.

Kansainväliset pääomasijoittajat odottavat yrityksiltä korkeaa tuottoa ja voivat siirtää sijoituksensa muualle, mikäli heidän asettamansa tuottotavoitteet eivät täyty. Nykyään yhä useammat suuret yritykset ja sijoitusyhtiöt pyrkivät tasapainottamaan lyhyen neljännesvuosittaisia tuloksia, ja pitkän aikavälin tavoitteiden kanssa. Tämä kehitys korostuu erityisesti institutionaalisten sijoittajien, kuten BlackRockin, toiminnassa. Esimerkiksi BlackRockin toimitusjohtaja Larry Fink (2016) on toistuvasti korostanut pitkäjänteisen arvonluonnin merkitystä ja menestyäkseen pitkällä aikavälillä jokaisen yrityksen on paitsi saavutettava taloudellista tulosta, myös osoitettava, miten se tuottaa

⁶⁸ Euroopan komissio. 2022

⁶⁹ Knuutinen 2020: 408-411

⁷⁰ Knuutinen 2020: 409

positiivista lisäarvoa yhteiskunnalle. Yritysten on hyödyttävä kaikkia sidosryhmiään, mukaan lukien osakkeenomistajat, työntekijät, asiakkaat ja yhteisöt, joissa ne toimivat.⁷¹

Yritysvastuuajattelu lähtee siitä, että yrityksellä on kuitenkin lain vaatimuksista riippumattomia vastuita muillekin sidosryhmille kuin osakkeenomistajille. Yritysvastuun ajatus lähtee siitä, että se ei ole paikkaan ja oikeusjärjestelmään sidonnaista. Yritysvastuu voidaan kuitenkin ymmärtää ja määritellä eri puolilla maapalloa hieman eri tavoin.

Knuutinen (2014) näkeekin, näin, että yrityksen yhteiskuntavastuullisuudessa kolme sitovuuden tasoa:⁷²

1. varsinaisesti pakollinen eli oikeudellinen,
2. yhteiskunnallisesti hyväksyttävien menettelytapojen noudattaminen
3. täysin vapaaehtoinen taso.

Knuutinen (2015) keskittyy enemmän siihen, kuinka yrityksille asetetaan eettisiä ja moraalisia vaatimuksia, jotka ulottuvat lain ulkopuolelle. Hän tuo esiin, että yritykset voivat joutua käymään keskustelua veronmaksustaan ja verosuunnittelustaan sidosryhmiensä ja julkisuuden kanssa. Knuutinen viittaa myös siihen, että yritysten on tärkeää reagoida verotusta koskeviin yhteiskunnallisiin odotuksiin ja vaatimuksiin, mutta niitä ei tule hyväksyä kriittittävästi⁷³.

Sijoittajat ovat merkittävä voima yritysten vastuullisuustyön edistämisessä. Kun tarkastellaan yritysten tehtävää suppeasta näkökulmasta, voidaan todeta, että niiden on ajettava omistajien etua kasvattamalla osakkeenomistaja-arvoa ja toimimalla lainmukaisesti. Ranskassa yritysten vastuullisuusveloitteet on kuitenkin nostettu osakeyhtiölain tasolle. Laki mahdollistaa sen, että yritykset voivat perustamiskirjassaan

⁷¹ Fink L 2016

⁷² Knuutinen 2014: 94

⁷³ Knuutinen 2015

määritellä oman tarkoituksensa, joka ylittää pelkästään taloudellisen voiton tavoittelun ja huomioi myös sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tekijät ⁷⁴.

Oikeusteoreettisen ulottuvuudesta tarkasteltaessa osakeyhtiölain⁷⁵ periaatteeseen, joka velvoittaa yritykset tuottamaan taloudellista arvoa osakkeenomistajilleen. Viherkenttä (2023) avaa lyhyen aikavälin voiton tuottamisesta kysymyksen, voisiko tämän velvoitteen tulkinta ulottua jopa siihen, että yrityksillä olisi suoranainen velvollisuus hyödyntää kaikkia mahdollisia verosuunnittelukeinoja tuottojen maksimoimiseksi ⁷⁶? Kuitenkin tämän näkemys tällaisenaan äärimmäinen tulkinta, sillä se on kapea ja jopa yksioikoinen, sillä se ohittaisi täysin sidosryhmien moraaliset ja yhteiskunnalliset odotukset. ⁷⁷.

Laajemmasta näkökulmasta tarkastellen yritys on osa yhteiskuntaa ja toimii sen ehdoilla ja puitteissa, joten yrityksellä on vastuuta myös muille sidosryhmille kuin osakkeenomistajille. Porter & Kramet (2006) toteavatkin, että yritys vastuunpuolestapuhujat yleisesti painottavat neljää seuraavaksi esiteltävää argumenttia, joita ovat moraaliseen velvoittavuuteen, kestävään kehitykseen, yrityksen toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnassa ja yrityksen maineeseen liittyviin seikkoihin ⁷⁸.

2.3.1 Kestävä kehitys

Kestävä kehitys määritellään kehitykseksi, joka vastaa nykyhetken tarpeisiin vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia täyttää omat tarpeensa. Tämä määritelmä korostaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta ja vaatii, että ympäristö-, taloudelliset ja sosiaaliset näkökohdat huomioidaan tasapainoisesti. Vaikka kestävään kehitykseen liitetään usein ensisijaisesti ympäristönäkökulmat, on tärkeää ymmärtää sen kattavan myös taloudelliset ja sosiaaliset vastuut. ⁷⁹.

⁷⁴ Code de commerce 2019

⁷⁵ OYL 1:5

⁷⁶ Viherkenttä 2023:288

⁷⁷ Viherkenttä 2023:288

⁷⁸ Porter – Kramer 2006: 81.

⁷⁹ Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti 1988: 26

Partha Dasguptan (2021) raportti haastaa perinteisen taloudellisen ajattelun ja painottaa luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kiireellisyyttä. Hän korostaa, että luonnonvarat ja ekosysteemipalvelut muodostavat luonnon pääoman, jonka merkitys taloudelliselle hyvinvoinnillemme on yhtä suuri kuin ihmisen luoman pääoman, kuten rakennusten ja koneiden, sekä inhimillisen pääoman, kuten yksilöiden taitojen ja terveyden. Raportin mukaan markkinoiden kyvyttömyys arvostaa luonnon pääomaa asianmukaisesti on johtanut sen ylikulutukseen, mikä pitkällä aikavälillä uhkaa horjuttaa koko talouden perustaa.⁸⁰

Dasguptan raportti käsittelee myös yhteisen omaisuuden ongelmaa ja negatiivisia ulkoisvaikutuksia, joita syntyy, kun yksilöiden tai yritysten toimenpiteet aiheuttavat haittaa muille ilman, että nämä kustannukset näkyvät perinteisessä hinnanmuodostuksessa. Sijoittaminen luonnon monimuotoisuuden suojeluun ja ennallistamiseen ei ole ainoastaan ympäristön kannalta välttämätöntä, vaan se tuo myös merkittäviä taloudellisia hyötyjä, kuten ruoantuotannon vakauden parantamisen, ilmastonmuutoksen hillinnän ja yleisen terveyden edistämisen. Lisäksi Dasgupta nostaa esiin ilmastonmuutoksen vakavimpana uhkana sijoittajille, sillä tämä riski on luonteeltaan systeeminen eikä sitä voi hajauttaa pois sijoitussalkuista⁸¹.

Yritykset, jotka vastaavat ympäristöllisestä kestävydestä vähentämällä päästöjä, käyttämällä uusiutuvia resursseja ja edistämällä kiertotaloutta, voivat myös saada aikaiseksi liiketoiminnallisesti parempia tuloksia. Luontokadon ehkäiseminen ja biodiversiteetin säilyttäminen ovat olennaisia toimenpiteitä taloudellisen vakauden ja kestäväen kehityksen saavuttamiseksi.⁸²

⁸⁰ Partha Dasguptan 2021

⁸¹ Partha Dasguptan 2021

⁸² Partha Dasguptan 2021

2.3.2 Licence to operate

"Licence to operate" -käsite heijastaa ajatusta, että yritysten olemassaolo ja menestys yhteiskunnassa perustuvat niihin kohdistuviin odotuksiin ja vaatimuksiin ⁸³ Nämä odotukset voivat olla virallisia, kuten lainsäädännöllisiä vaatimuksia, tai epävirallisia, sidosryhmien, kuten kansalaisten, ammattiliittojen ja kansalaisjärjestöjen esittämiä odotuksia. Tämä lupa ei ole ainoastaan juridinen vaatimus, vaan se sisältää myös laajemman sosiaalisen hyväksynnän ja vastuun, jonka yritykset kantavat osana yhteiskuntaa ⁸⁴. Yhtiö on osana jotakin oikeusjärjestelmää ja se rekisteröidään johonkin maahan ja oikeusjärjestelmään ⁸⁵.

Airaksinen (1994) kuvaa nykyaikaista yhteiskuntaa oikeudellistuneeksi ja tuo esille oikeuksien ja velvollisuuksien välisen tasapainon merkityksen. Hänen mukaansa oikeudet muodostavat eräänlaisen viidakon, joka toisinaan voi uhata hyvän elämän peruspilareita. Jokainen oikeus tuo mukanaan jonkun toisen velvollisuuden, mikä korostaa vastavuoroisuutta yhteiskunnan hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden ylläpitämisessä ⁸⁶.

Harmaala ja Jallinoja (2012) puolestaan tarkastelevat yritysten ja yhteiskunnan välistä symbioottista suhdetta. Heidän mukaansa yritykset hyötyvät merkittävästi järjestäytyneen yhteiskunnan tarjoamista resursseista, kuten infrastruktuurista, koulutetusta työvoimasta ja oikeusjärjestelmän vakaudesta ⁸⁷. Samalla yhteiskunta saa hyötyjä yritysten toiminnasta, esimerkiksi taloudellisen hyvinvoinnin, työpaikkojen ja verotulojen muodossa. Tämä keskinäinen riippuvuus ja yhteistyö korostavat yritysten vastuullisuuden merkitystä, erityisesti niiden osalta, jotka toimivat globaalisti ⁸⁸.

⁸³ Porter – Kramer 2006: 81–82.

⁸⁴ Porter – Kramer 2006: 81–82.

⁸⁵ Knuutinen 2014: 24

⁸⁶ Airaksinen 1994: 131–132.

⁸⁷ Harmaala & Jallinoja 2012: 13.

⁸⁸ Harmaala & Jallinoja 2012: 13.

Kun tarkastellaan yritysten yhteiskuntavastuun rajoja, nousee esiin kysymys siitä, riittääkö yrityksen vastuun täyttämiseksi pelkkä lainsäädännön noudattaminen. Tämä pohdinta avaa laajemman keskustelun siitä, että vastuullisuus ulottuu lakien noudattamista pidemmälle. Se sisältää myös lain hengen ymmärtämisen ja soveltamisen, mikä usein heijastaa maan moraalisia periaatteita ja arvoja. Johtajat voivat joutua tekemään päätöksiä, jotka eivät ainoastaan noudata osakkeenomistajien valtuutuksia, vaan myös vastaavat korkeampiin eettisiin standardeihin, kuten yhteiskunnan ⁸⁹.

Kansainvälisessä vero-oikeuden kontekstissa yritykset voivat sijaita nykyisin monessa valtiossa ja eri maiden lakien ja verosäännösten väliset erot voivat aiheuttaa haasteita, mutta samalla ne tarjoavat mahdollisuuksia yrityksille toimia verovastuullisesti. Kansainvälisesti toimivien yritysten on osoitettava, että ne kykenevät navigoimaan monimutkaisessa sääntely-ympäristössä niin, että ne täyttävät sekä lainsäädännölliset että moraaliset vaatimukset, säilyttäen yhteiskunnan hyväksynnän ja tukien kestävä kehitystä ⁹⁰.

⁸⁹ Knuutinen 2014:80

⁹⁰ Knuutinen 2014:80

3 Verot ja yhteiskuntavastuullisuus

3.1 Verojen ja yhteiskuntavastuullisuuden ristiriita

Verolainsäädäntö on valtiokohtaista, jolloin jokainen valtio päättää omasta verolainsäädännöstä, joten se ei ole yhtä selkeää vastuullisuuden osalta kuin sosiaalisten ja ympäristö vastuun alueilla, sillä nämä nähdään yleensä globaalisti ⁹¹.

Knuutinen (2020) tiivistääkin vastuullisuuskeskustelun seuraavasti:

*Vastuullisuuskeskustelua ei ole sidottu näin tiukasti lakiin: verot ovat silloin yhteiskunnallisen, poliittisen tai eettisen keskustelun subjektiivisimmilla agendoilla.*⁹²

Vastuullisuuden kysymykset ja verotuksen rooli osana yhteiskuntavastuuta vaihtelevat merkittävästi eri valtioiden välillä. Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rakenteet määrittelevät pitkälti sen, kuinka tärkeänä veronmaksua pidetään. Hyvinvointivaltioissa, kuten Suomessa ja Saksassa, verotuksella on keskeinen rooli yhteiskunnan toiminnan rahoittamisessa, mikä korostaa verotuksen ja yhteiskuntavastuun välistä yhteyttä ⁹³.

Yritykset ovat perinteisesti nähneet verot kulueränä, joka vähentää voittoja ja osakkeenomistajien saamaa arvoa. Tämä ajattelutapa on toisinaan johtanut pyrkimyksiin minimoida verot kaikin laillisin keinoin, mikä voi äärimmillään ilmetä aggressiivisena verosuunnitteluna ⁹⁴. Aggressiivista verosuunnittelua ilmiönä on vaikea oikeudellisesta näkökulmasta, mutta tällainen toiminta voi kuitenkin heikentää sidosryhmien luottamusta yritykseen, sillä lainmukaisuuden noudattaminen ja verojen maksaminen nähdään keskeisenä osana yrityksen yhteiskuntavastuuta. Nykyään korostetaan yhä

⁹¹ Knuutinen 2020:377

⁹² Knuutinen 2020, 377

⁹³ Hardeck & Kirn, 2016:

⁹⁴ Malmgren 2015: 38–39

enemmän yritysten verovelvollisuuksien täyttämistä sekä läpinäkyvyyttä, jotka vahvistavat yrityksen sidosryhmien luottamusta ja yhteiskunnan hyväksyntää⁹⁵.

Knuutinen (2014) tuo esille verojen kaksijakoisen luonteen ja korostaa, että yrityksen taloudellisen vastuun määrittelyssä keskeistä on, miten tuloverot ymmärretään yrityksen taloudessa. Hänen mukaansa kysymys on siitä, nähdäänkö tulovero voitonjaon luonteisena eränä, joka kuvastaa yrityksen taloudellisen menestyksen jakamista yhteiskunnan kanssa, vai käsitetäänkö se ensisijaisesti kustannuksena, jota yritys pyrkii strategisesti minimoimaan⁹⁶. Tämä näkökulma avaa keskustelua siitä, miten verot tulisi sijoittaa osaksi yrityksen vastuullisuutta ja taloudellista strategiaa. Nämä kysymykset asettavat etualalle yrityksen vastuun ymmärtämisen eli toisaalta taloudellisen optimoinnin ja toisaalta laajemman yhteiskunnallisen vastuun näkökulmasta⁹⁷.

Veroja voidaan tarkastella myös yrityksen yhteiskunnalle tuottaman taloudellisen lisäarvon osana, sillä yhteisövero perustuu yrityksen tuottamaan voittoon⁹⁸. Tässä näkökulmassa verot eivät ole pelkästään kuluerä, vaan tärkeä mekanismi yritysten ja yhteiskunnan välisessä vastuunjaossa, jonka kautta yritykset osallistuvat taloudellisen hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Tämä avaa keskustelun verotuksen oikeudenmukaisesta jakautumisesta valtioiden ja yritysten välillä, korostaen tasapainon löytämistä yritysten kilpailukyvyyn ja yhteiskunnan tarpeiden välillä.⁹⁹

Suurten yritysten toiminta ulottuu usein yli kansallisten rajojen, mikä tekee haastavaksi määrittellä, mikä valtio eli yhteiskunta tulisi nähdä yrityksen ensisijaisena toiminta-alueena verotuksellisesti. Vaikka ympäristölliset ja sosiaaliset vastuut ovat yleismaailmallisia ja ylittävät maiden rajat, verotuksen suvereniteetista vastaa

⁹⁵ De la Cuesta-González & Pardo, 2019.

⁹⁶ Knuutinen 2014:101

⁹⁷ Knuutinen 2014:101

⁹⁸ Knuutinen 2014:101

⁹⁹ Knuutinen 2014:101

yksittäinen valtio, joka kerää veronsa kansallisten säädösten mukaisesti ¹⁰⁰ .

Valtioiden kansallisessa lainsäädännössä verotusvaltaan liittyvät keskeisesti asuinvaltio- ja lähdevaltioperiaatteet. Asuinvaltioperiaatteen mukaan sekä luonnolliset että juridiset henkilöt ovat verovelvollisia asuinvaltiossaan kaikista maailmanlaajuisista tuloistaan ja varallisuudestaan riippumatta siitä, mistä tulot ovat peräisin ¹⁰¹ . Tämä periaate käytännössä pakottaa yritykset olemaan sijoittuneina johonkin valtioon, vaikka niiden liiketoiminta olisi globaalisti hajautettua.

Lähdeverotus puolestaan perustuu ajatukseen, että valtio verottaa vain niitä tuloja tai varallisuutta, jotka ovat peräisin sen alueella olevasta lähteestä. Kansainvälisissä tilanteissa näiden kahden periaatteen soveltaminen voi kuitenkin johtaa päällekkäisyyksiin, kun kaksi eri valtiota käyttää samoja periaatteita. Tällöin verovelvolliset saattavat joutua tilanteisiin, joissa sama tulo verotetaan kahteen kertaan. ¹⁰² . Kahdenkertainen verotus aiheuttaa näin tehokkuustappioita kansantaloudellisesti.

¹⁰⁰ Knuutinen 2014:101

¹⁰¹ Malmgren 2015: 39

¹⁰² Malmgren 2015: 39

3.2 Hyvä verojärjestelmä

Hyvää verojärjestelmää pidetään yleisesti tärkeänä talouden globalisaation aikakaudella, sillä pääoman ja yritysten verottaminen on muuttunut entistä haastavammaksi. Yritysvastuun näkökulmasta verojärjestelmän laatu ei ole yhdentekevää. Johdonmukainen ja selkeä verojärjestelmä paitsi kannustaa, myös velvoittaa yrityksiä ja veronmaksajia noudattamaan lakia. Tämän toteutumiseksi on kuitenkin tärkeää, että lain hengen lisäksi myös sen käytännön soveltaminen on selkeää.¹⁰³

Knuutinen esittää hyvän verojärjestelmän perusvaatimuksiksi oikeudenmukaisuus, oikeusvarmuus ja tehokkuus. Näitä vaatimuksia voidaan pitää keskeisinä mittareina, joista muut hyvän verojärjestelmän ominaisuudet voidaan johtaa.¹⁰⁴ Neutraalisuutta koskevat vaatimukset tukevat oikeudenmukaisuuden tai tehokkuuden toteutumista, kun taas yksinkertaisuus ja selkeys vahvistavat oikeusvarmuutta. Lisäksi kansainvälinen integroitavuus on keskeinen tekijä valtioiden välisen oikeudenmukaisuuden varmistamisessa erityisesti rajat ylittävissä tapauksissa¹⁰⁵.

Määttä (2007) nostaa esiin verokohtelun neutraliteetin merkityksen osana hyvää verojärjestelmää. Neutraliteetin häiriöt voivat johtaa epäasianmukaisiin veronvälttämistoimiin ja kasvattaa hallintokustannuksia erilaisten tulkintaongelmien, kuten rajanvetojen, vuoksi. Neutraliteetti ei ole itseisarvo, vaan se palvelee laajemmin tavoitetta, jossa verojärjestelmä voidaan luonnehtia aidosti hyväksi.¹⁰⁶

Epäasianmukainen verovälttely kuormittaa rehellisiä verovelvollisia, sillä heidän harteilleen lankeaa suurempi verotaakka muiden välttelytoimien seurauksena¹⁰⁷. Verotus voidaan nähdä nollasummapelinä, jossa yhden toimijan välttely kasvattaa

¹⁰³ Knuutinen 2014: 159.

¹⁰⁴ Knuutinen 2014: 159.

¹⁰⁵ Knuutinen 2014: 159.

¹⁰⁶ Määttä 2007: 72- 73

¹⁰⁷ Määttä 2007: 72- 73

toisten taakkaa. Aggressiivinen verosuunnittelu voi myös vaarantaa valtioiden välisen oikeudenmukaisuuden, mikä heijastuu negatiivisesti laajemmin koko järjestelmään.

Määttä (2007) täydentää hyvän verojärjestelmän määrittelyä nostamalla esiin yksinkertaisuuden, oikeudenmukaisuuden ja taloudellisen kasvun edistämisen keskeisinä kriteereinä¹⁰⁸.

Hyvässä verojärjestelmässä oikeudenmukaisuuden ja oikeusvarmuuden välille voi syntyä jännitteitä. Sisällölliset tavoitteet, kuten oikeudenmukaisuus, voivat olla ristiriidassa sääntelyn selkeyden ja muotojen tuoman varmuuden kanssa. Jos jokin kolmesta keskeisestä vaatimuksesta jätettäisiin huomiotta, hyvän verojärjestelmän toteuttaminen olisi yksinkertaisempaa. Kaikkien kolmen tavoitteen yhtäaikainen huomioiminen tuo mukanaan merkittäviä haasteita, mikä korostaa tasapainon löytämisen tärkeyttä.¹⁰⁹

Näitä ominaisuuksia voidaan verrata sääntelyteorian standardeihin, joita käytetään arvioimaan sääntelyvaihtoehtojen paremmuutta. On kuitenkin tärkeää tunnustaa, ettei mikään yksittäinen sääntelymalli välttämättä täytä kaikkia hyvän verojärjestelmän vaatimuksia. Tämä tekee verotuksesta jatkuvaa tasapainoilua oikeudellisten, taloudellisten ja veropoliittisten näkökulmien välillä.¹¹⁰ Yhteiskuntavastuullisessa tarkastelussa erityisesti oikeudenmukaisuus, oikeusvarmuus ja tehokkuus korostuvat.

¹⁰⁸ Määttä 2007: 65

¹⁰⁹ Ks. Knuutinen 2014: 160–161

¹¹⁰ Määttä 2007: 65

3.3 Kahdenkertaisen verotuksen ongelmat

3.3.1 Klassinen järjestelmä

Jo yli kaksisataa vuotta sitten heräsi keskustelu siitä, miten osakeyhtiöitä tulisi verottaa tuloverotuksessa, kun yhtiöt ja niiden osakkeenomistajat alettiin nähdä erillisinä verovelvollisina. Tämän ajattelutavan myötä verotusta alettiin integroida siten, että se kohdistui sekä yhtiön tulokseen että osakkeenomistajien saamiin osinkoihin. Tämä toi mukanaan taloudellisen kahdenkertaisen verotuksen ongelman, jossa samaa tuloa verotetaan kahdesti. Ensin yhtiön tasolla ja uudelleen osakkeenomistajien saamina osinkoina.¹¹¹

Klassinen järjestelmä tarkoittaa sitä, että yhtiö ja sen omistajat nähdään erillisinä verosubjekteina. Tämä johtaa taloudelliseen kahdenkertaisen verotuksen ilmiöön, jossa samaa tuloa verotetaan kahdesti. Ensimmäinen verotus tapahtuu yhtiön tasolla sen liiketoiminnasta kertyneestä tilikauden tuloksesta, josta maksetaan yhteisövero. Toisen kerran tuloa verotetaan, kun yhtiön jakokelpoinen tulos jaetaan osinkona osakkeenomistajille. Osakkeenomistajalta peritään tällöin erillinen vero saamistaan osingoista. Lisäksi taloudellista kahdenkertaisen verotuksen ilmiötä voi esiintyä tilanteissa, joissa osakkeenomistaja myy omistuksensa yhtiöstä, jolloin syntyy mahdollisesti luovutusvoittoveroa¹¹².

Veropoliittisesti verotusta voi kohdistaa myös osakkeenomistajiin ja yhtiöihin integroidusti. Näin verotus olisi koordinoitu niin, että verotus tapahtuu taloudellisesti vain kertaalleen ja näin kahdenkertainen verotus estyisi¹¹³. Voidaan näin puhua kahdenkertaisen verotuksen lieventämismenetelmistä, joka voi olla muun muassa

¹¹¹ Myrsky 1988: 14

¹¹² Knuutinen 2014:135

¹¹³ Knuutinen 2014:135

osingonvähennysjärjestelmä, jolloin verotus integroidaan niin, että osinkoa jakava osakeyhtiö oikeutetaan tekemään vähennys tulvituksessaan jakamansa osingon osuudella, jota se on jakanut tilikauden aikana ¹¹⁴. Toinen mahdollinen tapa on yhtiöveron hyvitysjärjestelmä, josta on kuitenkin jouduttu monissa maissa luopumaan, koska rajat ylittävissä tilanteissa tämä hyvitysjärjestelmä on osoittanut ongelmalliseksi rajat ylittävien osinkojen vuoksi sekä järjestelmään liittyvän oikeudellisen epävarmuuden vuoksi ¹¹⁵.

Kahdenkertaisen verotuksen katsotaan edelleen rikkovan sekä vertikaalisen että horisontaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteita ¹¹⁶. Vertikaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta kaksinkertainen verotus voi asettaa yritykset ja niiden omistajat epäedulliseen asemaan suhteessa muihin toimijoihin, kun taas horisontaalisesti se voi johtaa epäoikeudenmukaiseen verorasituksen jakautumiseen eri tulomuotojen välillä ¹¹⁷.

3.3.2 Tehokkuusongelmat

Kansainvälisessä ympäristössä on syntynyt myös käsite erillisyhtiöperiaate. Erillisyhtiöperiaate tarkoittaa sitä, että jokainen konserniin kuuluva yhtiö käsitellään verotuksessa itsenäisenä toimijana. Sen sijaan, että konsernia verotettaisiin yhtenä kokonaisuutena sen maailmanlaajuisten voittojen perusteella, jokainen konserniyhtiö maksaa veronsa erikseen oman tuloksensa mukaan siinä maassa, jossa tulos on kirjanpidollisesti muodostunut ¹¹⁸. Tämä tarkoittaa, että suurissa konserneissa, joissa voi olla satoja yhtiöitä, verotus tapahtuu yksikkökohtaisesti eikä konsernin tasolla.

¹¹⁴ Määttä 2007: 29 & Myrsky: 1988: 97–123

¹¹⁵ Määttä 2007:29

¹¹⁶ Ks. 3.6 ja sen alaluvut.

¹¹⁷ Mähönen 2001: 193–196

¹¹⁸ Kari, S., & Ropponen, O.2014: 5

Kahdenkertaisen verotuksen aiheuttamat vääristymät voivat näkyä erityisesti kansainvälisillä pääomamarkkinoilla. Esimerkiksi yrityksen voittojen jättäminen yhtiön osinkojen jakamisen sijaan tai valinta pääomarahoituksen ja velkarahoituksen välillä voi muodostaa kilpailuhaittoja ja vähentää markkinoiden tehokkuutta¹¹⁹. Vaikka kansalliset verosäännöt pyrkivät vähentämään näitä ongelmia, monimutkaiset kansainväliset rakenteet tekevät tilanteiden hallinnasta haastavaa. Eri maiden verojärjestelmien väliset ristiriidat voivat nopeasti aiheuttaa esteitä kaupankäynnille ja rajat ylittävälle liikenteelle. Tämä voi johtaa tehokkuustappioihin, jotka haittaavat taloudellista toimintaa. Tämä ilmiö voi hidastaa yritysten ja yksilöiden kansainvälistymiskehitystä, mikä puolestaan vaikuttaa talouden kasvuun negatiivisesti.¹²⁰

Taloudellinen kahdenkertainen verotus ei rajoitu vain yhteen valtioon, vaan se voi esiintyä myös rajat ylittävissä toiminnoissa, jolloin tuloa verotetaan sekä alkuperäisessä tulonmuodostusmaassa että siellä, missä osakkeenomistaja sijaitsee. Tämä monitasoinen verotusmalli voi aiheuttaa verotuksen vääristymiä ja tehotappioita sekä heikentää kansainvälisen liiketoiminnan houkuttelevuutta.¹²¹

Kansainvälisissä transaktioissa korostuvat erityisesti siirtohinnoittelun kysymykset, joissa yritykset joutuvat tasapainottelemaan eri maiden verotusnormien välillä. Koska ylikansallista verolainsäädäntöä ei ole, valtioiden välinen verosopimusjärjestelmä toimii tärkeänä välineenä kahdenkertaisen verotuksen riskien hallinnassa. Verosopimuksilla pyritään rajaamaan verotusoikeuksia ja estämään tilanteita, joissa sama tulo verotettaisiin kahdesti.¹²²

¹¹⁹ Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

¹²⁰ Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

¹²¹ Knuutinen 2014:135

¹²² Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

Kansainvälisessä ympäristössä tehokkaan ja oikeudenmukaisen verotuksen varmistaminen edellyttää sekä valtioiden välistä yhteistyötä että kansallisen lainsäädännön sopeuttamista muuttuvaan globaalin talouden kontekstiin. Tämä on erityisen tärkeää globalisoituneessa maailmassa, jossa yritysten ja sijoittajien rajat ylittävä toiminta on jatkuvasti kasvussa. Vaihdannan esteet, kuten verojärjestelmien erilaisuudesta johtuvat haasteet voivat myös hidastaa kansainvälistymistä ja rajoittaa kansainvälistä kauppaa, mutta samalla valtioilla on tarve turvata omia intressejään eli verotulojaan, joten erillinen yhtiöverotus on tähän keino, vaikka yhtiön omistus olisikin hajautettu useaan valtioon.¹²³

Epäkohtien ratkaisemiseksi käytetään erilaisia menetelmiä, kuten valtioiden välisten verosopimusten solmimista. Näillä sopimuksilla pyritään rajaamaan verotusoikeuksia ja estämään päällekkäistä verotusta. Lisäksi kansallista verolainsäädäntöä voidaan säätää niin, että se kaventaa kansallisen verotusvallan ulottuvuutta ja vähentää kaksinkertaisen verotuksen riskiä¹²⁴.

Määttä (2007) on avannut kolme huomiota, mitä seuraa kahdenkertaisen verotuksen lieventämisen puolesta ja niistä on esitetty useita perusteluja¹²⁵. Eräs keskeinen argumentti on, että ilman tätä toimenpidettä syntyisi epätasapaino nykyisen ja tulevan kulutuksen välillä. Toiseksi kahdenkertaisen verotuksen lieventämättä jättäminen saattaisi aiheuttaa vääristymiä yrityksen sisäisessä voitonjaossa, kuten osinkojen ja takaisin sijoitettujen voittojen välisessä valinnassa. Kolmanneksi kahdenkertaisen verotuksen lieventäminen on tärkeää myös välttämään vinoutumia velka- ja pääomarahoituksen välillä, mikä voi vaikuttaa yritysten rahoituspäätöksiin. Nämä lieventämistoimenpiteet ovat keskeisiä pääomamarkkinoiden tehokkuuden parantamiseksi ja yritysten toimintaedellytysten tukemiseksi.¹²⁶

¹²³ Knuutinen 2014:s 134 viittaa OECD 1991: 23

¹²⁴ Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

¹²⁵ Määttä 2007: 29

¹²⁶ Määttä 2007: 29 viittaa Myrskylän (1988): . 60-64.

3.3.3 Kahdenkertaisesta verotuksesta vajaaverotukseen

Kahdenkertaisen verotuksen lieventämiseksi on luotu järjestelmiä, joilla pystytään lieventämään verotuksesta johtuvia vääristymiä nykykulutuksen ja tulevan kulutuksen välillä kuten aikaisemmin käytiin läpi. Eri maiden verojärjestelmien väliset ristiriidat voivat nopeasti aiheuttaa esteitä kaupankäynnille ja rajat ylittävälle liikenteelle. Tämä voi johtaa tehokkuustappioihin, jotka haittaavat taloudellista toimintaa. Tämä ilmiö voi hidastaa yritysten ja yksilöiden kansainvälistymiskehitystä, mikä puolestaan vaikuttaa talouden kasvuun negatiivisesti.¹²⁷

Valtioiden verojärjestelmien koordinoimattomuus voi johtaa tilanteisiin, joissa tiettyä tuloa ei veroteta missään valtiossa, mikä aiheuttaa niin sanottua vajaaverotusta. Tämä ilmiö voi ilmetä nollaverotuksena tai matalana verokantana, erityisesti silloin, kun taloudellinen toiminta liittyy useampaan valtioon mutta saa lievemmän verokohtelun kuin vastaava toiminta yhden valtion sisällä.¹²⁸

Finanssipääoma on erityisen altis vajaaverotukselle, koska sen liikkuvuus mahdollistaa verovälttelyn hyödyntämällä kansainvälisen verotuksen aukkoja ja epäsuhtia. Usein vajaaverotus liittyy kansainvälisiin konsernirakenteisiin, joissa verotusta optimoidaan erillään varsinaisesta liiketoiminnasta.¹²⁹

Verokilpailualltiudella viitataan siihen, kuinka kansainväliset veroerot vaikuttavat yritysten sijoittautumispäätöksiin, työntekijöiden asuinmaan valintaan ja kuluttajien hankintapäätöksiin. Tämä alttius on korkea silloin, kun pienetkin veroerot valtioiden välillä johtavat veropohjan siirtymiseen korkeamman verotuksen maasta matalamman verotuksen maahan ja toisaalta se on matala, jos suuretkaan veroerot eivät aiheuta tällaisia liikkeitä.¹³⁰

¹²⁷ Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

¹²⁸ Knuutinen 2014: 205

¹²⁹ Knuutinen 2014: 205

¹³⁰ Määttä 2007:133

Määttä (2007) näkee tämän olevan osa laajempaa verokilpailun dynamiikkaa, jossa valtioiden verojärjestelmät kilpailevat houkutellakseen yrityksiä ja yksityishenkilöitä. Tämä dynamiikka korostaa, kuinka merkittävä vaikutus kansainvälisillä veroeroilla on sekä verotulojen kertymiseen että taloudellisten toimijoiden päätöksentekoon.¹³¹

Vaihdannan esteet, kuten verojärjestelmien erilaisuudesta johtuvat haasteet, voivat hidastaa kansainvälistymistä ja rajoittaa kansainvälistä kauppaa. Tästä huolimatta valtioilla on intressi turvata verotulojaan, ja erillinen yhtiöverotus toimii keinona tähän, vaikka yhtiön omistus olisi hajautettu useampaan valtioon¹³².

Vajaaverotus on haitallista veronsaajille ja sen vaikutukset voivat heijastua laajemmin taloudelliseen tehokkuuteen kuten verovetoisten sijoittautumispäätösten muodossa. Lisäksi vajaaverotus voi heikentää kilpailuneutraliteettia, sillä kaikki yritykset eivät pääse hyödyntämään samoja verosuunnittelumahdollisuuksia, kuten pk-yritykset.¹³³

Pitäisikö yritysten maksaa yhteisöveroainkaan, kun todellinen veron kohtaanto kohdistuu kuitenkin lopulta luonnollisille henkilöille, kuten sen omistajille¹³⁴. Tällainen pohdinta haastaa perinteiset näkemykset yritysverotuksesta ja tarjoaa uuden näkökulman verotuksen oikeudenmukaisuuteen ja tehokkuuteen.

3.4 Pitääkö yrityksiä edes verottaa

Kuten aikaisemmin OYL 5§ todettiin, niin yrityksen tavoitteena on varallisuuden kerryttäminen sen osakkeenomistajille ja toimia pääoman keräämisen ja kasvattamisen välineenä¹³⁵. Kun tarkastellaan osakeyhtiön nettovarallisuutta niin huomataan, että

¹³¹ Määttä 2007:133

¹³² Knuutinen 2014:s 205- 206

¹³³ Knuutinen 2014: 206

¹³⁴ Määttä 2007: 26

¹³⁵ Knuuttinen 2014: 63

yrityksen omistajien ja velkojien rooli on keskeinen¹³⁶. Yrityksen varallisuus ei jää yrityksen itsensä haltuun, vaan se jakautuu osakkeenomistajille ja velkojille, sillä osakeyhtiön tase koostuu omasta ja vieraasta pääomasta¹³⁷. Näin ollen voidaan perustella, että yritysvero kohdistuu epäsuorasti luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat yrityksen omistajia tai velkojia ja tämä herättää kysymyksen, onko yritysverotuksen ensisijainen tarkoitus muuta kuin luoda järjestelmä, jonka avulla omistajiin kohdistuva verorasitus voidaan jakaa osaksi yrityksen liiketoimintaa.¹³⁸ Vieraan pääoman osalta yritys on vastuussa velkojilleen, jotka ovat rahoittaneet toimintaa lainalla, kun taas oman pääoman sijoittajat odottavat tuottoa sijoitukselleen. Tämä jakaa taloudelliset vastuut ja hyödyt yrityksen ulkopuolisille tahoille¹³⁹.

Kun tarkastellaan osakeyhtiön nettovarallisuutta, huomataan, että yrityksen omistajien ja velkojien rooli on keskeinen. Yrityksen varallisuus ei jää yrityksen itsensä haltuun, vaan se jakautuu osakkeenomistajille ja velkojille. Näin ollen voidaan perustella, että yritysvero kohdistuu epäsuorasti luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat yrityksen omistajia tai velkojia. Tämä herättää kysymyksen, onko yritysverotuksen ensisijainen tarkoitus muuta kuin luoda järjestelmä, jonka avulla omistajiin kohdistuva verorasitus voidaan jakaa osaksi yrityksen liiketoimintaa¹⁴⁰.

Luonnollisia henkilöitä verotetaan erikseen, joten herää kysymys, miksi yrityksiä tulisi verottaa erikseen. Yhteisöveron fiskaalinen merkitys valtioille on noin 11–15 %, mikä ei kokonaisuutena ole merkittävä osuus julkisten menojen kattamisessa. Jos osakeyhtiötä tarkastellaan lain luomuksena¹⁴¹, jossa omistajien vastuu on rajattu, yritysverotuksen tarve yhtiöissä voidaan perustella juuri tällä rajatun vastuun periaatteella¹⁴².

¹³⁶ Knuutinen 2014: 130–131

¹³⁷ Knuutinen 2014: 131

¹³⁸ Knuutinen 2014: 129

¹⁴⁰ Knuutinen 2014: 129

¹⁴¹ Knuutinen 2014: 61–62

¹⁴² Määttä 2007: 26

Tuloverotuksen lähtökohtana on veronmaksukykyperiaate, jolloin veronmaksu sidotaan maksukykyyn¹⁴³. Julkisuudessa kuullaan yleensä väitteitä, jolloin ajatellaan yrityksillä olevan varallisuutta, josta on hyvä verottaa ja verotuksen olisi hyvä kohdistua varakkaisiin yrityksiin. Kuitenkin taloudellisesta näkökulmasta asiaa tarkasteluna varsinaista veronmaksukykyä ei ole osakeyhtiöillä vaan ainoastaan sen omistavilla luonnollisilla henkilöillä, johon veronmaksu lopulta kohdistuu lyhyellä aikavälillä.¹⁴⁴.

Määttä (2007) tarkastelee yritysverotusta veroteorian näkökulmasta ja esittää, että tulovero tulisi periä henkilön potentiaalisen kulutuksen perusteella. Tämä tarkoittaa, että vero määrittyisi verovelvollisen mahdollisen suurimman kulutuksen mukaan siten, että hänen nettovarallisuutensa ei samanaikaisesti pienene.¹⁴⁵ Tämä lähestymistapa perustuu laajaan tulon käsitteeseen, jossa yrityksen koko voitto, riippumatta siitä, jaetaanko se osakkeenomistajille vai jätetäänkö se yritykseen, tulisi verotuksellisesti käsitellä ikään kuin se jaettaisiin omistajille ja verotettaisiin henkilökohtaisena tulona¹⁴⁶.

Koska henkilökohtainen tuloverojärjestelmä ei ole täysin kattava, yritysverotus on perusteltua täydentämään henkilöverotuksen puutteita. Yritysverotuksen avulla voidaan myös verottaa tuloja, jotka saattaisivat jäädä henkilökohtaisessa verotuksessa huomioimatta¹⁴⁷. Tämä lähestymistapa auttaa erityisesti ehkäisemään veronkiertoa ja varmistaa, että kaikki tuloerät tulevat huomioiduiksi verotuksessa, mikä vahvistaa järjestelmän oikeudenmukaisuutta.¹⁴⁸

Yritysverotus, joka keskittyy yritysten nettovoiton verottamiseen, kohtaa perinteisesti neljä merkittävää haastetta: kohdistamis-, laajuus-, jaksottamis- ja arvostusongelmat. Laajuusongelma liittyy siihen, mitkä tulot katsotaan veronalaisiksi ja mitkä menot vähennyskelpoisiksi. Jaksottamisongelma tarkastelee näiden tulojen ja menojen ajallista

¹⁴³ Knuutinen 2014:

¹⁴⁴ Knuutinen 2014:129

¹⁴⁵ Määttä 2007: 26–27

¹⁴⁶ Määttä 2007: 26–27

¹⁴⁷ Määttä 2007: 27

¹⁴⁸ Määttä 2007: 26–27

kohdistamista oikeille verokausille¹⁴⁹. Arvostusongelma keskittyy tulojen ja menojen verotuksellisesti hyväksytyjen arvojen määrittämiseen. Kohdistamisongelma puolestaan keskittyy oikean verovelvollisen määrittämiseen sekä siihen, miten tulot ja kulut kohdistetaan oikeisiin tulolähteisiin tai tulolajeihin, erityisesti monimutkaisissa konserni- ja yritysryhmätilanteissa¹⁵⁰. Nämä ongelmat ovat keskeisiä tekijöitä yritysverotuksen oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden varmistamisessa sekä suurten yritysryhmien ja konsernien kohdalla haasteet korostuvat entisestään, koska näissä tilanteissa tulojen ja kulujen allokointi voi olla monimutkaista ja altistaa järjestelmän väärinkäytöksille tai epätarkkuuksille¹⁵¹. Verotuksellisesti yritykset on paikannettava kartalle, vaikka todellisuudessa niiden liiketoiminta voi olla globaalia¹⁵².

Kansainvälinen liiketoiminta tuo yritysverotukseen erityisiä haasteita, sillä yritysten on pystyttävä määrittelemään ja paikantamaan tulonsa alueellisesti. Tämä on erityisen haastavaa tilanteissa, joissa liiketoiminta tapahtuu useissa valtioissa tai kun transaktioita syntyy yli maarajojen. Tulojen oikeudenmukainen ja tarkka kohdistaminen verotusalueille on välttämätöntä paitsi yrityksen itsensä, myös valtioiden verotulojen turvaamisen ja verotuksen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta¹⁵³.

3.5 Legalityperiaate

Tässä luvussa tarkastellaan verojen yhteiskuntavastuullisuuden ristiriitaa vero-oikeuden ja veropolitiikan näkökulmista. Yritysvastuun katsotaan alkavan siitä, mihin lain asettamat rajat päättyvät. Tämä luo kuitenkin jännitteitä verotuksen osalta, sillä verovelvollisuus perustuu aina lakiin ja veroja maksetaan silloin, kun laki siitä määrää.

¹⁴⁹ Knuutinen 2014: 130

¹⁵⁰ Knuutinen 2014: 130

¹⁵¹ Knuutinen 2014: 130

¹⁵² Knuutinen 2014: 132–134

¹⁵³ Knuutinen 2014: 132–134

Näin ollen herää kysymys, että voiko verovastuullisuus ylittää pelkän lainmukaisuuden ja jos voi, niin missä määrin? ¹⁵⁴.

Verotukseen liittyvät selkeät, lakiin perustuvat velvoitteet, mikä on herättänyt keskustelua siitä, voidaanko verot katsoa osaksi yritysvastuuta, joka on kuitenkin lainsäädännön minivaatimuksen ylittävää toimintaa ¹⁵⁵. Suomen perustuslain 81 § :ssä todetaan, että veronmaksuvelvollisuus voidaan määrätä ainoastaan lailla. Tämä lainsäädännöllinen perusta korostaa sitä, että verojen maksaminen ei lähtökohtaisesti ole vapaaehtoinen yrityksen vastuullisuustoimi, vaan lakisääteinen velvoite ¹⁵⁶.

Oikeusteoreettisesta näkökulmasta vero-oikeus sisältää aukkoja, jotka mahdollistavat tulkinnanvaraisuuksia. Yritykset, jotka nojaavat tiukasti legaliteettiperiaatteeseen ja korostavat toimivansa lain kirjaimen mukaisesti, voivat siirtää vastuuta lainsäätäjälle ¹⁵⁷. Tällöin yritykset voivat perustella toimintaansa sillä, että on lainsäätäjän tehtävä korjata verolakien puutteet, jos ne eivät täytä tarkoitustaan tai mahdollistavat epätoivottuja verosuunnittelukäytäntöjä ¹⁵⁸. Tämä nostaa esiin kysymyksen, missä määrin yrityksillä on moraalista vastuuta toimia lakia laajemman eettisen vastuun mukaisesti ¹⁵⁹.

Verosäännöt laaditaan usein tarkoituksellisesti yleisluonteisiksi, jotta ne säilyttäisivät joustavuutensa ja soveltuisivat myös tuleviin, säättämishetkellä ennakoimattomiin taloudellisiin ilmiöihin. Tämä lähestymistapa on perusteltu, sillä lainsäätäjän on käytännössä mahdotonta ennustaa kaikkia mahdollisia tulevaisuuden muutoksia ja varautua niihin yksityiskohtaisesti jo säädöksiä laatiessaan ¹⁶⁰. Yleisluonteisuus antaa verolainsäädännölle tarvittavaa dynaamisuutta, mutta samalla se voi synnyttää

¹⁵⁴ Juutinen 2016: 28–29.

¹⁵⁵ Knuutinen 2014: 147–148.

¹⁵⁶ Suomen perustuslaki 1999/731.

¹⁵⁷ Knuutinen 2015: 6–7

¹⁵⁸ Knuutinen 2015: 6–7

¹⁵⁹ Knuutinen 2020: 377

¹⁶⁰ Tikka 1998, Ks. Knuutinen 2014: s.165

tulkinnanvaraisuutta ja jättää aukkoja, joita yritykset voivat hyödyntää verosuunnittelussa ¹⁶¹.

Verovelvolliset haluavat ennakoivuutta ja oikeusvarmuutta heidän verotuspäätöksilleen, jossa legaliteettiperiaate on tärkeässä asemassa näiden perusvaatimusten täyttymisessä ¹⁶². Legaliteettiperiaatteeseen viitataan lain soveltamisessa tyypillisesti tulkintaa rajoittavana ja verovelvollisen etuja turvaavana tekijänä, mutta rajoitukset tulkinnassa eivät kuitenkaan ole itseisarvoisia, koska niiden päämääränä on tarjota oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta ¹⁶³. Tästä huolimatta legaliteettiperiaatteen soveltaminen voi joskus johtaa päätöksiin, jotka taloudellisen tai horisontaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta saattavat tuntua epäoikeudenmukaisilta kuten rajat ylittävissä tilanteissa, jossa sovelletaan verosopimuksia ¹⁶⁴.

3.5.1.1 Mitä on lainsäätäjän tahto vero-oikeudessa ja koko lain tarkoitus?

Vero-oikeuden tarkastelussa on nähty ongelmalliseksi lain tarkoituksen tulkinta, sillä verolainsäädännön ensisijainen tehtävä on turvata valtioiden fiskaalinen tulopohja ¹⁶⁵. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna tulkintavaihtoehdot saattavat suosia veronsaajia. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tuo ratkaisuja yksittäisiin kysymyksiin, jos tarkastelu rajoittuu vain siihen, että verolainsäädäntö nähdään ainoastaan julkisen sektorin rahoituskeinona ¹⁶⁶.

Verosäännösten tulkinta voi avautua paremmin, kun lain tarkoitusta tarkastellaan verorasituksen oikeudenmukaisen jakautumisen näkökulmasta ¹⁶⁷. On tärkeää erottaa

¹⁶¹ Tikka 1998, Ks. Knuutinen 2014: s.165

¹⁶² Knuutinen 2014: 162-163

¹⁶³ Knuutinen 2014: 166

¹⁶⁴ Knuutinen 2014: 166

¹⁶⁵ Knuutinen 2014: 190

¹⁶⁶ Schön 1998: 73

¹⁶⁷ Knuutinen 2014:189

vero- ja rikosoikeuden tavoitteet. Rikosoikeudelliset säännökset pyrkivät ennaltaehkäisemään rikoksia, kun taas verosäännösten tarkoituksena on määrittää tilanteet, joissa verovelvollisuus syntyy.¹⁶⁸ Tämä tuo haasteita vero-oikeudelliseen tarkasteluun, sillä verolainsäädännön ensisijainen tehtävä on varmistaa fiskaalinen tulopohja valtioille. Verovelvollista ei voida velvoittaa valitsemaan verotuksellisesti epäedullisempaa vaihtoehtoa pelkästään fiskaalisista syistä¹⁶⁹ Verovelvollisella on oikeus valita myös verotuksellisesti edullisin vaihtoehto, mikäli tämä valinta on kokonaisuutena arvioiden perusteltu. Tämä periaate heijastaa oikeutta hyödyntää lain tarjoamia mahdollisuuksia ilman, että niitä pidetään automaattisesti vastuuttomina, kunhan toiminta pysyy lain rajoissa ja sen tarkoitusperät ovat hyväksyttävät¹⁷⁰.

Verolakien ja säännösten selkeä muotoilu on olennainen osa niiden tarkoituksen ymmärtämistä. Ilman tarkasti määriteltyjä taloudellisia periaatteita säännösten tarkoitus voi jäädä epäselväksi, mikä vaikeuttaa niiden tulkintaa sekä verovelvollisten että lain soveltajien näkökulmasta¹⁷¹. Epämääräiset tai mielivaltaiset säännökset asettavat yritykset haastavaan tilanteeseen: kuinka ne voivat toimia vastuullisesti ja noudattaa paitsi lain kirjainta myös sen henkeä? Tämä korostaa tarvetta säädösten tarkkarajaisuuteen ja ennakoitavuuteen, jotta yrityksillä on mahdollisuus toimia lakien ja vastuullisuuden periaatteiden mukaisesti¹⁷².

3.6 Verolain aukot ja tulkinta

Knuutisen (2015) mukaan tuloverotuksessa tulon käsitteestä seuraavaa

Tuloverotuksessa verotettavan tulon käsite muodostuu nimenomaan säädettyjen verolakien säännösten summana. Verotettavaa tuloa on se, mikä sellaiseksi on säädetty. Tulon muodostuminen on kytketty yleensä yksityisoikeudellisiin

¹⁶⁸ Knuutinen 2014:189

¹⁶⁹ Holkeri & Rajala 2015: 47

¹⁷⁰ Holkeri & Rajala 2015: 47

¹⁷¹ Knuutinen 2014: 191

¹⁷² Knuutinen 2014: 191

olosuhteisiin tai toimiin. Nämä seikat yhdessä merkitsevät sitä, että vero-oikeudessa korostuu positiivisoikeudellinen luonne. ¹⁷³.

Jos tarkastellaan tietyn erän verollisuutta pelkästään verotuksen tulokäsitteen kautta ja suhteessa siihen, mitä on säädetty verolliseksi, niin teknisesti ajatellen aukkoa ei voi käsitteellisesti olla olemassa. Tämä johtuu siitä, että jos verotuksen säädetty tulokäsite yksin määrittää verovelvollisuuden, niin väitetty aukko tarkoittaisi yksinkertaisesti vain sitä, että kyseistä asiaa ei ole säädetty verolliseksi. Näin tulokäsitteen näkökulmasta tietyn erän verottamatta jättäminen ei ole aukko, vaan seurausta siitä, että sitä ei ole otettu lainsäädännössä huomioon. ¹⁷⁴.

Knuutinen (2015) korostaa, että aggressiivisen verosuunnittelun käsitteen tarkastelussa tarvitaan usein viitetodellisuutta, joka ulottuu verosäännösten kirjaimen ulkopuolelle ¹⁷⁵. Tämä viitetodellisuus voi perustua esimerkiksi taloudellisiin realiteetteihin, lainalaisuuksiin tai lain tarkoitukseen. Tällöin aggressiivinen verosuunnittelu nähdään tilanteena, jossa verotettavan tulon määrittely poikkeaa taloudellisesta tulosta, vaikka toiminta sinänsä noudattaa verolainsäädännön kirjainta ¹⁷⁶. Tämä ero herättää kysymyksiä siitä, missä määrin oikeudellinen arviointi voi ottaa huomioon taloudellisia realiteetteja tai lain tarkoitusta, ja toisaalta, missä määrin se rajoittuu pelkästään verosäännösten tekstin tulkintaan. Tällainen tarkastelu tuo esiin aggressiivisen verosuunnittelun monitulkintaisuuden ja sen sidonnaisuuden sekä oikeudellisiin että taloudellisiin näkökulmiin ¹⁷⁷. Taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna aukkoja syntyy, kun taloudellisen tulon ja verotettavan tulon välillä on eroja. Tällainen lähestymistapa ei kuitenkaan ole tehokas tilanteissa, joissa lainsäätäjällä on määritellyt jonkin taloudellisen tulon verovapaaksi, jolloin tarkastelua joudutaan tekemään taloudellisen ja oikeudellisen näkökulman kombinaationa ¹⁷⁸.

¹⁷³ Knuutinen 2015:6

¹⁷⁴ Knuutinen 2015: 7 & Schön 1998: 73.

¹⁷⁵ Knuutinen 2015:7

¹⁷⁶ Knuutinen 2015: 7

¹⁷⁷ Knuutinen 2015: 7

¹⁷⁸ Knuutinen 2015: 6

Aggressiivista verosuunnittelua harjoittavat yritykset käyttävät sadeviittana argumenttia, että heidän toimintansa noudattaa lain kirjainta, ja tällä he suojautuvat julkisilta syytöksiltä ja korostavat hoitaneensa verotuksensa lainmukaisesti sekä oikeusvaltion periaatteiden mukaisesti määriteltynä oikean suuruisena¹⁷⁹. Vertauskuva korostaa, kuinka yritykset voivat vedota sääntöjen noudattamiseen, vaikka niiden toiminta saattaisi olla eettisesti kyseenalaista.

Antipositivistit näkevät, että verolain aukot syntyvät tilanteista, joissa formaalinen laki on kirjoitettu tiettyyn sanamuotoon, mutta käytännössä se ei kata kaikkia mahdollisia olosuhteita tai toimintamalleja, sillä kieli ei ole koskaan täydellistä eikä mahdollisesti sanamuoto ole välttämättä täysin huolella harkittu¹⁸⁰. Positiivisoikeudellisesta näkökulmasta verovelvollinen voi tällöin toimia tiukasti lain sanamuodon mukaisesti ja luottaa lakiin juuri niin, miten se on kirjoitettu, sillä verolaissa ei tämän näkemyksen mukaan voi olla aukkoja¹⁸¹.

Oikeudellisten normien tulkinta riippuu pitkälti tulkitsijan omasta oikeuskäsityksestä ja suhtautumisesta lain oikeudenmukaisuuteen¹⁸². Anti-positivistinen näkökulma korostaa sitä, että tulkinnassa hyödynnetään myös säädöstekstien ulkopuolisia oikeuslähteitä, ja tulkinnan tueksi haetaan apua lain sanamuodon ulkopuolelta¹⁸³.

Knuutinen (2015) tuo esiin kolme vero-oikeudellista tulkintanäkökulmaa

Laki ja sen tulkinta edellyttää aina jossakin määrin tasapainoilua lain kirjaimen ja toisaalta lain tarkoituksen tai hengen välillä, tasapainoilua muodollisten ja

¹⁷⁹ Knuutinen 2015:6

¹⁸⁰ Tikka 1972: 95

¹⁸¹ Knuutinen 2015:7–9

¹⁸² Lang 1998: 59

¹⁸³ Knuutinen 2015: 6

*sisällöllisten seikkojen välillä, tasapainoilua oikeusvarmuuden ja oikeudenmukaisuuden välillä.*¹⁸⁴.

Legaliteettiperiaate asettaa verolainsäädännölle vaatimuksia, joiden mukaan kaikki olennaiset verotuksen perusteet on sisällytettävä lakiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaisen yksityiskohdan tulisi olla erikseen kirjattu lakiin¹⁸⁵. Periaate edellyttää kuitenkin, että verosäännökset ovat täsmällisiä ja selkeitä. Säännösten tulee olla niin tarkkoja, että ne rajoittavat lakia soveltavien viranomaisten harkintavaltaa ja sitovat heidän toimintansa selkeästi lain asettamiin puitteisiin¹⁸⁶. Usein verosäännösten tulkinnassa lähtökohtana on niiden sanamuodon kirjaimellinen tulkinta, mikä riittää monissa tilanteissa ilman tarvetta lisätulkinnalle¹⁸⁷.

Kuitenkin poikkeuksia syntyy, kun lain soveltaja kokee, että pelkkä kirjaimellinen tulkinta ei johda riittävän oikeudenmukaiseen tai tarkoituksenmukaiseen lopputulokseen¹⁸⁸. Ihannetapauksessa lainsäätäjät pystyisi muotoilemaan säädökset niin yksiselitteisesti, että ne eivät jättäisi tilaa tulkinnanvaraisuudelle. Tämä ei kuitenkaan ole yksinkertaista useista syistä, kuten muuttuvista taloudellisista olosuhteista, uusista liiketoimintamalleista ja säädösten soveltamisen monimutkaisuudesta johtuen¹⁸⁹.

Legaliteettiperiaatteeseen viitataan käytännössä usein lain soveltamisen yhteydessä erityisesti tulkintaa rajoittavana ja verovelvollisen oikeuksia suojaavana periaatteena. Tulkinnan rajoittaminen ei kuitenkaan ole itseisarvo, vaan sen tarkoituksena on taata oikeusvarmuus ja ennustettavuus. Tästä huolimatta periaatteen soveltaminen voi

¹⁸⁴ Knuutinen (2015): 6

¹⁸⁵ Knuutinen 2014: 166

¹⁸⁶ Tuori 2004: 464.

¹⁸⁷ Tikka 1972: 13

¹⁸⁸ Knuutinen 2014: 166-167

¹⁸⁹ Knuutinen 2014:189

toisinaan johtaa ratkaisuihin, jotka taloudellisesta tai horisontaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta voivat näyttäytyä epäoikeudenmukaisina.¹⁹⁰

Vero-oikeudelliset säännökset eivät voi olla niin yksityiskohtaisia, että ne kattaisivat kaikki mahdolliset rahoitusinstrumentit ja transaktiot, etenkin kun otetaan huomioon tulevaisuuden ennakoimattomat kehityskulut. Toisin kuin numerot, sanat ja lauseet voivat olla monitulkintaisia, mikä tekee säännösten sanamuodoista merkityksellisiä tulkinnassa¹⁹¹. Usein vero-oikeudellisten säännösten muotoilussa käytetään termejä, joilla on sekä oikeudellista että taloudellista merkitystä, joka saattaa aiheuttaa epäselvyyttä, jos on epävarmaa, viittaako termi oikeudelliseen vai taloudelliseen ilmiöön¹⁹².

Aukko voidaan tässä yhteydessä nähdä epäoikeudenmukaisena poikkeamana verolain määrittelemän tulokäsittelyn ja taloudellisen todellisuuden välillä. Se luo tilanteen, jossa verovelvollinen saa perusteettoman edun maksamalla vähemmän veroja kuin muut, jotka ovat velvollisia maksamaan enemmän. Haasteena kuitenkin on määrittellä, milloin tällainen etu on oikeutettu ja milloin se on oikeudenmukaisuuden näkökulmasta kyseenalainen¹⁹³.

Verolaki ei käytännön ja kielellisten rajoitteiden vuoksi useinkaan ole täysin kattava, kuten aiemmin on käsitelty. Aggressiivisessa verosuunnittelussa hyödynnetään juuri näitä verolain epätäydellisyyksiä, kuten sen aukkoja, puutteita tai tulkinnanvaraisuuksia, jotka mahdollistavat veroedun saavuttamisen lain kirjainta noudattaen mutta sen henkeä vastaan. Mitä tämä oikeudenmukaisuus kuitenkin on vero-oikeudessa?

¹⁹⁰ Knuutinen 2014: 167

¹⁹¹ Knuutinen 2014: 169

¹⁹² Knuutinen 2014: 188

¹⁹³ Knuutinen 2015: 6- 9

3.7 Oikeudenmukaisuus vero-oikeudessa

Oikeudenmukaisuuden käsite saa erilaisia merkityksiä tarkastelijan näkökulman mukaan. Kansainvälisissä verotilanteissa tarkastelu monimutkaistuu entisestään, sillä eri valtiot jakavat verorasituksen keskenään. Tämä tekee verorasituksen oikeudenmukaisesta jakautumisesta entistä vaikeammin hahmotettavan ja herättää kysymyksiä siitä, kuinka reilusti verotuloja tulisi kohdentaa eri valtioiden välillä. Kansallisessa kontekstissa oikeudenmukaisuus on jo itsessään monivivahteinen käsite, mutta kansainvälisessä verotuksessa siihen liittyvät ristiriidat ja näkökulmat korostuvat.¹⁹⁴

Oikeudenmukaisuus on noussut keskeiseksi periaatteeksi kansainvälisissä verouudistuksissa 2000-luvun alussa ja se on tärkeä osa hyvän verojärjestelmän peruseriaatteita¹⁹⁵. Tässä yhteydessä erityisesti horisontaalinen oikeudenmukaisuus on ollut huomion keskipisteenä. Horisontaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteen mukaan samankaltaisissa olosuhteissa olevien verovelvollisten tulisi maksaa veroja samassa suhteessa¹⁹⁶.

Oikeudenmukaisuus tarkastelua voidaan käydä horisontaalisessa ja vertikaalisessa ulottuvuudessa, jossa jälkimmäiseen kohdistuu hankalemmat oikeudenmukaisuuskysymykset¹⁹⁷.

3.7.1 Vertikaalinen oikeudenmukaisuus

Vertikaalinen oikeudenmukaisuus käsittelee verotuksen jakautumista erilaisten verovelvollisten kesken, erityisesti tilanteissa, joissa heidän taloudelliset asemansa poikkeavat toisistaan. Tämä ulottuvuus nostaa esiin kysymyksiä siitä, miten verotusta tulisi kohdentaa oikeudenmukaisesti eriarvoisissa tilanteissa oleville verovelvollisille.

¹⁹⁴ Knuutinen 2014: 166

¹⁹⁵ Atkinson –Stiglitz 1980, Stiglitz 2000

¹⁹⁶ Määttä (2007): 87

¹⁹⁷ Knuutinen 2014: 163

Määttä (2007) jaottelee seuraavan lailla.

1. Keiden verovelvollisten on maksettava enemmän veroja?
2. Miten tämä ajatus on pantava lainsäädännössä täytäntöön
3. Missä määrin parempiosaisten on maksettava enemmän veroja kuin muiden henkilöiden ¹⁹⁸.

Vertikaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuudessa tuloja pidetään usein sopivana vero-objektina, koska ne heijastavat verovelvollisen kykyä maksaa veroja. Monissa maissa veronmaksukykyperiaate on yleisesti tunnustettu ja hyväksytty objektiiviseksi lähtökohdaksi, jonka perusteella verolainsäädäntö tulisi rakentaa oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. E erityisen haastavaksi muodostuu aikaisemmin mainituista oikeudenmukaisuuskysymyksistä kolmas: kuinka määritellään oikeudenmukainen ero siinä, kuinka paljon enemmän parempiosaisia tulisi verottaa suhteessa muihin verovelvollisiin. Tämä kysymys vaatii tarkkaa arvopohdintaa ja tasapainoa, sillä ratkaisut vaikuttavat merkittävästi verotuksen koettuun oikeudenmukaisuuteen ja tehokkuuteen. ¹⁹⁹.

Veronmaksukykyperiaatetta on usein tulkittu siten, että se tukisi progressiivista verotusta, jossa suurituloisemmat maksavat suhteellisesti enemmän veroja kuin pienituloiset. Kuitenkin vertikaalinen oikeudenmukaisuus ei automaattisesti tarkoita progressiivista verotusta. Periaate edellyttää ainoastaan, että veronmaksu jakautuu oikeudenmukaisesti eri tulotasoilla, mutta se ei anna tarkkoja ohjeita siitä, kuinka verotuksen tulisi muuttua tulojen kasvaessa. Näin ollen veronmaksukykyperiaate jättää avoimeksi kysymyksen, tulisiko verotuksen olla progressiivista, tasasuhteista vai jotain näiden yhdistelmää. ²⁰⁰. Veroasteikot eivät perustu vero-oikeudellisiin tai verotaloudellisiin perusteisiin, vaan ne ovat poliittisia päätöksiä ²⁰¹.

¹⁹⁸ Määttä 2007: 88

¹⁹⁹ Määttä 2007:88

²⁰⁰ Knuutinen 2014: 164

²⁰¹ Tipke 1993: 711–712

Se, että suurempituloisilla on katsottu olevan suurempi veronmaksukyky, on johtanut ajatukseen, että heidän tulisi maksaa suhteellisesti enemmän veroja. Tämä näkemys perustuu taloustieteelliseen perusteluun rajahyödystä: tulojen kasvaessa lisätulojen tuoma hyöty pienenee. Näin ollen suurituloisille lisätuloista aiheutuva rajahyöty on pienempi kuin pienituloisille, mikä tekee suuremmista veroista oikeudenmukaisempia heidän kohdallaan. Tämä logiikka tukee progressiivisen verotuksen mallia, jossa verotus kiristyy tulojen kasvaessa. ²⁰².

Veronmaksukykyperiaatteelle vaihtoehtona pidetty etuperiaate voi tietyissä tilanteissa tarjota paremman perustan verotukselle, erityisesti yritysten kohdalla. Useat tutkijat ovat huomauttaneet, että veronmaksukykyperiaate soveltuu ensisijaisesti luonnollisiin henkilöihin. Etuperiaatteen mukaisessa verotuksessa veroja määritetään sen perusteella, kuinka paljon verovelvollinen hyödyntää julkisia palveluita, jotka rahoitetaan verovaroin. Näin ollen vero-objektina toimivat suoraan verovelvollisen saamat hyödyt julkisen sektorin tarjoamista palveluista. ²⁰³.

3.7.2 Horisontaalinen oikeudenmukaisuus

Horisontaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulma on usein yhteiskunnallisesti helpommin hyväksyttävä kuin vertikaalinen oikeudenmukaisuus, sillä sen periaatteet herättävät vähemmän ristiriitoja ²⁰⁴. Tämä tekee horisontaalisesta oikeudenmukaisuudesta helpommin sovellettavan eri verojärjestelmissä. Horisontaalinen oikeudenmukaisuus perustuu ajatukseen, että samassa asemassa olevia veronmaksajia tulee kohdella yhdenvertaisesti, mikä vahvistaa verojärjestelmän tasapuolisuutta ²⁰⁵. Laaja veropohja on parempi kuin erilaisten verohelpotusten kaventama veropohja. Horisontaalisessa oikeudenmukaisuudessa on näin lähdetty poistamaan erilaisia vähennyksiä ja laajentamaan veropohjaa ²⁰⁶.

²⁰² Valtioneuvoston kanslia 2002/05:16

²⁰³ Knuutinen 2014: 163–164

²⁰⁴ Määttä 2007:87

²⁰⁵ Valtioneuvoston kanslia 2002/05:16

²⁰⁶ Määttä 2007:87 ja Ks. Stiglitz (1999), 695

Objektiivisesti tarkasteltuna tilanteet, joissa verovelvolliset ansaitsevat saman verran ja maksavat yhtä paljon veroja, eivät yleensä herätä oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Haaste syntyy kuitenkin siitä, miten määritellään samankaltaiset olosuhteet, jotka edellyttävät yhtäläistä verokohtelua ²⁰⁷. Usein ratkaisuksi ehdotetaan tulon käsitettä, mutta siihen liittyy omat ongelmansa, kuten jaksottamiskysymykset, joissa pohditaan, milloin tulo realisoituu ja miten se tulee ajallisesti kohdentaa ²⁰⁸.

Horisontaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyy myös monia käytännön haasteita, vaikka sen periaatteesta on usein helpompaa saavuttaa yhteisymmärrys yhteiskunnallisesti, ja sitä voidaan tarkastella objektiivisesti. Periaatteen soveltaminen käytännössä osoittautuu kuitenkin monimutkaiseksi. Esim. Kahden saman verran ansaitsevan henkilön tilanne voi erota merkittävästi heidän kulutustottumustensa vuoksi. Jos toinen henkilö tupakoi ja maksaa tupakkaveroa, hän maksaa kokonaisuutena enemmän veroja kuin henkilö, joka ei tupakoi. Tämä herättää kysymyksiä siitä, kuinka horisontaalisen oikeudenmukaisuuden tulisi toteutua tällaisissa tilanteissa, ja missä määrin verotuksen tulee huomioida yksilöiden erilaiset kulutustottumukset. ²⁰⁹. Vaikka esimerkissä viitataan tupakointiin terveystulon muodossa, ohjaavat verot, kuten ympäristöverot, toimivat saman periaatteen mukaisesti: ne kohdistuvat tiettyyn toimintaan, kuten saastuttamiseen tai ympäristön kuormittamiseen, ja niillä pyritään edistämään yhteiskunnallisia tavoitteita, kuten ympäristönsuojelua. Ympäristöverojen avulla pyritään ohjaamaan verovelvollisten käyttäytymistä vähäpäästöisempiin ja kestävämpiin valintoihin. Tyypillisiä ympäristöveroja ovat hiilidioksidivero, jätevero, polttoaineilta perittävä rikkivero, liikennepolttonesteiden veroporrastukset sekä esimerkiksi kauppakassien verotus. Näillä veroilla on keskeinen rooli ympäristöpoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa ja luonnonvarojen käytön vähentämisessä. ²¹⁰. Ympäristöverojen maksaminen puolestaan voi edistää sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta,

²⁰⁷ Knuutinen 2014:166

²⁰⁸ Knuutinen 2014: 163

²⁰⁹ Määttä 2007: 88

²¹⁰ Määttä 2007: 113–115

sillä ympäristöä kuormittavat teot rasittavat luonnon kantokykyä ja kiihdyttävät ilmastomuutosta, joka kaventaa tulevan sukupolvien elinympäristöä.

Horizontaalinen oikeudenmukaisuus ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen tai ongelmaton periaate. Sitä heikentää merkittävästi veronmaksajien haluttomuus maksaa veroja täysimääräisesti. Epärehelliset veronmaksajat, jotka välttelevät veroja tai laiminlyövät verovelvollisuutensa, aiheuttavat suoraa haittaa järjestelmälle. Tämä johtaa siihen, että rehellisten veronmaksajien on kannettava suurempi verorasitus, mikä voi edelleen heikentää heidän luottamustaan verojärjestelmään ja sen oikeudenmukaisuuteen. Tällaiset ilmiöt voivat ajan myötä rapauttaa verojärjestelmän uskottavuutta ja vaikeuttaa sen toimivuutta²¹¹. Verotus on nollasummapeliä²¹², jolloin näin toisten välttämät verot koituvat näin lopulta lain henkeä noudattavien veronmaksajien maksettavaksi.

3.8 Verovelvollisten veromoraali

Kuten aiemmin todettiin, yritysten verosuunnittelu voi olla täysin lainmukaista, mutta siihen liittyy usein myös eettisten ja moraalisten rajojen pohdinta. Näiden rajojen määrittely on kuitenkin haastavaa, sillä käsitykset siitä, mikä on hyväksyttävää, vaihtelevat merkittävästi eri aikakausina ja kulttuureissa²¹³. Aggressiivisella verosuunnittelulla pyritään vähentämään yrityksen verotettavaa tulosta eri keinoin, eikä niitä olla tarkasteltu yrityksissä etiikkaan liittyvänä moraalikysymyksenä, joka kuitenkin on noussut esille viimeisten vuosien aikana²¹⁴.

Verosuunnittelua tarkasteltaessa rikosoikeudellinen näkökulma on selkeämpi, sillä veronkierto voi olla joko laitonta tai laillista²¹⁵. Pelkkä lain noudattaminen ei kuitenkaan aina riitä vastuullisuuden näkökulmasta tarkasteltuna. Vaikka yrityksen verosuunnittelu

²¹¹ Määttä 2007:87-88 Ks. Tikka (1990), 53

²¹² Knuutinen 2014: 163

²¹³ Knuutinen 2020: 381

²¹⁴ Lenz, 2018: 681–682

²¹⁵ Knuutinen 2014: 174

olisi täysin lainmukaista, se voi silti herättää moraalisia kysymyksiä ja olla kyseenalaista erityisesti oikeudenmukaisuuden ja vastuullisuuden näkökulmasta ²¹⁶.

Veronmaksun vastuullisuuteen suhtautuminen on usein kiistanalaisempaa kuin esimerkiksi ekologiseen tai sosiaaliseen vastuuseen suhtautuminen. Tämä johtuu siitä, että moraaliset arvot eivät ole yhtä vahvasti sidoksissa oikeusjärjestelmään ekologisten ja sosiaalisten kysymysten kohdalla. ²¹⁷.

Etiikka ja moraalit liittyvät keskeisesti hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän käsitteisiin. Luonnonoikeudessa, kuten aikanaan vallinneessa luonnonlaissa, näitä pidettiin universaaleina periaatteina, jotka nojasivat ajatukseen ihmisen luonnollisesta velvollisuudesta toimia oikein ²¹⁸. Moraali puolestaan määrittää yksilön periaatteita, näkemyksiä, arvoja ja normeja, jotka ohjaavat hänen käsityksiään oikeasta ja väärästä toiminnasta. Etiikka voidaan ymmärtää moralioppina, joka systemaattisesti tutkii tekojen, pyrkimysten ja arvojen hyväksyttävyyttä ja hyveellisyyttä. Se perustuu teorioihin ja normeihin, jotka määrittelevät, mitä voidaan pitää sallittuna tai kiellettynä, tarkastellen näitä hyvän ja pahan näkökulmasta ²¹⁹.

Yritykset eivät ole luonnollisia henkilöitä vaan juridisia luomuksia, joten niillä ei itsessään voi olla moraalikäsitystä ²²⁰. Yrityksen moraalikäsitys muodostuu kuitenkin yhtiössä toimivien luonnollisten henkilöiden, kuten omistajien ja johdon kautta. Nykyään omistajat ovat usein sijoittajia, mikä vaikuttaa myös yrityksen arvoihin ja toimintatapoihin ²²¹. Yrityksiltä odotetaan kuitenkin toiminnassaan eettisyyttä ja vastuullisuutta, ja liiketoimintaetiikka nähdään kiinteänä osana yritysvastuuta ²²². Tämä

²¹⁶ Knuutinen 2014: 182

²¹⁷ Knuutinen 2014: 151

²¹⁸ Heikkonen 1995: 14–16

²¹⁹ Heikkonen 1995: 14–16

²²⁰ Knuutinen 2014: 148

²²¹ Knuutinen 2014: 77–78

²²² Knuutinen 2014: 77–78

odotus perustuu siihen, että yritysten toimilla on laajempia yhteiskunnallisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia, joihin sidosryhmät haluavat yritysten kiinnittävän huomiota.

Brenkert (2019) mukaan liiketoimintaetiikassa normatiivinen lähestymistapa on yleinen, sillä se perustuu vahvasti eettisiin periaatteisiin, arvoihin ja hyveisiin²²³. Etiikkaan liitetään erityisesti oikeudenmukaisuuden, lainkuuliaisuuden, avoimuuden ja rehellisyyden kaltaisia arvoja²²⁴. Mutta miten nämä arvot ilmenevät verotuksessa? Verotuksen näkökulmasta oikeudenmukaisuus viittaa verorasituksen tasapuoliseen jakautumiseen, lainkuuliaisuus tarkoittaa sääntöjen ja lakien noudattamista, avoimuus viittaa verotukseen liittyvien käytäntöjen ja tietojen läpinäkyvyyteen, ja rehellisyys heijastuu siihen, miten verovelvolliset ilmoittavat veronsa tarkasti ja totuudenmukaisesti. Näiden arvojen toteutuminen verotuksessa vaikuttaa suoraan yhteiskuntaan ja sidosryhmiin, edistään luottamusta ja vastuullisuutta.²²⁵ Oikeudenmukainen veropolitiikka pyrkii tasapuoliseen verotaakan jakautumiseen verovelvollisten kesken ja sen varmistamiseen, että verotaakka kohdistuu yhteiskunnan kannalta reilulla tavalla, mutta se ei ole aina niin helppoa kuten aikaisemmissa luvuissa tarkastelimme horisontaalisen ja vertikaalisen oikeudenmukaisuutta tarkasteltaessa.

Moraaliset ja eettiset rajat eivät ole staattisia, vaan ne kehittyvät ja muuttuvat ajan ja paikan mukana. Yksilön etiikka on usein joko opittua tai hänen elämänsä aikana sisäisesti kehittyntä, mikä tekee moraalikäsityksistä luonnostaan henkilökohtaisia ja vaihtelevia²²⁶. Tämän vuoksi eri yksilöiden moraalikäsitykset voivat erota toisistaan merkittävästi, riippuen heidän kokemuksistaan, arvoistaan ja ympäristöstään²²⁷.

Knuutinen (2020) korostaa, että yrityksen mahdollisuus toimia yhteiskunnassa eli sen "license to operate" perustuu eksplisiittiseen tai implisiittiseen lupaan, jonka yritys saa

²²³ Brenkert, 2019: 922

²²⁴ Heikkonen 1995: 17

²²⁵ Brenkert, 2019: 922

²²⁶ Heikkonen 1995: 18

²²⁷ Heikkonen 1995: 18

joko valtiolta tai yhteiskunnalta. Tätä lupaa voidaan pitää implisiittisenä sopimuksena, jossa yritykselle myönnetään oikeus harjoittaa liiketoimintaa, kunhan se ei aiheuta vahinkoa yhteiskunnalle. Verojen maksaminen on yksi tapa täyttää tämä implisiittinen sopimus²²⁸. Tätä näkökulmaa käsiteltiin jo laajemmin aiemmassa luvussa.

OECD on asettanut kansainvälisiä suosituksia, jotka korostavat verotuksen läpinäkyvyyttä ja reiluuutta. Näiden suositusten tavoitteena on vähentää aggressiivista verosuunnittelua ja varmistaa, että yritykset maksavat oikeudenmukaisen osuutensa veroista, mikä tukee yhteiskunnan rakenteita ja palveluita.²²⁹

Verotuksen kohdalla yhteydet ympäröivään yhteiskuntaan määräytyvät sen sijaan positiivisoikeudellisen lainsäädännön mukaisesti, mikä tekee veromoraalista monimutkaisemman käsitteen²³⁰. Eettisestä näkökulmasta nousee kuitenkin esille kysymys siitä, miten lakia tulisi tulkita ja soveltaa. Tämä luo haasteita, sillä rikosoikeuden näkökulmasta tehty jaottelu laillisen ja laittoman välillä ei aina tarjoa selkeää vastausta siihen, mikä on moraalisesti oikea tai väärä toimintatapa. Vaikka laitton veronkierto on yleisesti tuomittavissa sekä lain että etiikan vastaisena, eettisesti arveluttavat, mutta lailliset verokäytännöt voivat jäädä harmaalle alueelle, jossa oikean ja väärän raja on vaikeasti määriteltävissä²³¹.

Verotuksen moraalittomuus ilmenee tilanteissa, joissa hyödynnetään lainsäädännön heikkouksia tavalla, joka ei vastaa lainsäätäjän tarkoitusta eikä edistä yhteiskunnan etua. Tällöin toiminta voi olla laillista mutta yhteiskunnan näkökulmasta ei-toivottua, mikä asettaa veromoraalin keskiöön kysymyksen siitä, missä määrin lain kirjaimen noudattaminen riittää vastuullisuuden mittariksi²³².

²²⁸ Knuutinen 2020: 382

²²⁹ OECD, 2020:

²³⁰ Knuutinen 2014: 151

²³¹ Dowling, 2014:173- 184

²³² Knuutinen 2014: 151

Yrityksen suhtautuminen aggressiiviseen verosuunnitteluun heijastelee usein sen päättäjien ja työntekijöiden yhteistä käsitystä oikeasta ja väärästä. Tämä voi vaikuttaa paitsi yrityksen maineeseen myös sen toimintakulttuuriin ja vastuullisuuteen. Kuten Heikkonen (1995) toteaa, etiikka tarjoaa suuntaviivat sille, miten tulisi toimia, mutta se ei yksinään takaa oikeiden valintojen tekemistä ²³³.

Aggressiivinen verosuunnittelu, vaikka se olisikin laillista, herättää kysymyksiä sen oikeudenmukaisuudesta yhteiskuntaa kohtaan. Rikosoikeudelliset rajat voivat määrittellä, mikä on sallittua, mutta eivät yksiselitteisesti osoita, mikä on moraalisesti kestävää tai eettisesti hyväksyttävää ²³⁴.

Knuutinen (2014) tuo esille eron aktiivisen ja passiivisen lain noudattamisen välillä, mikä liittyy siihen, miten normien sisältöä ja tarkoitusta ymmärretään ja sovelletaan. Passiivinen lain noudattaminen ²³⁵ tarkoittaa pelkästään lain kirjaimen seuraamista, kun taas aktiivinen noudattaminen ²³⁶ edellyttää myös lain tarkoituksen ja hengen huomioimista. Tämä ero on keskeinen erityisesti tilanteissa, joissa lainsäädäntö jättää tulkinnanvaraa tai aukkoja ²³⁷.

Verotuksessa voidaan tarkastella, onko toimintaa ohjannut lain kirjaimen tiukka noudattaminen vai onko pyritty ymmärtämään lain perimmäistä tarkoitusta. Lain kirjaimen noudattaminen on teknisesti oikein, mutta se ei aina vastaa lain tarkoitusta tai yhteiskunnan odotuksia. Tämä johtaa usein keskusteluun siitä, missä määrin verovelvollisten tulisi toimia aktiivisesti suhteessa verolainsäädäntöön ja ottaa huomioon myös yhteiskunnalliset ja moraaliset näkökulmat. ²³⁸.

²³³ Heikkonen 1995: 15

²³⁴ Dowling, 2014:173–184

²³⁵ compliance

²³⁶ cooperation

²³⁷ Knuutinen 2014: 152–154

²³⁸ Knuutinen 2014: 152–154

Normit eroavat niiden moraalisen velvoittavuuden suhteen. Esimerkiksi tietyt säännökset, kuten turvallisuusmääräykset, perustuvat selkeään eettiseen pohjaan, kun taas monet verotuksen tekniset normit, kuten kulujen jaksottamista koskevat säännökset, ovat lähinnä teknisiä eikä niillä ole samanlaista sisällöllistä moraalista painoarvoa ²³⁹. Näissä tilanteissa passiivinen lain noudattaminen voi riittää, mutta aktiivinen noudattaminen saattaa olla tarpeen, kun normit liittyvät laajempiin moraalisiin kysymyksiin, kuten aggressiiviseen verosuunnitteluun ²⁴⁰.

Kysymys kuuluu, missä määrin on eettisesti hyväksyttävää hyödyntää verolainsäädännön aukkoja tai epäselvyyksiä. Tällaiset tilanteet haastavat verovelvolliset, lain soveltajat ja yhteiskunnan määrittelemään, mikä on lain hengen mukaista ja mitä voidaan pitää moraalisesti ja yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä verokäytäntönä²⁴¹. Tämä on erityisen olennaista tarkasteltaessa aggressiivista verosuunnittelua, joka ansaitsee tarkemman määrittelyn ja analyysin.

3.9 Aggressiivinen verosuunnittelu ja verotuksen oikeudenmukaisuus

Aggressiiviselle verosuunnittelulle ei ole vakiintunutta määritelmää, mutta sen ytimessä on ajatus, että toiminta pysyy lain kirjaimen puitteissa, vaikka se saattaa olla ristiriidassa lain hengen ja tarkoituksen kanssa ²⁴². Usein tällaisessa toiminnassa yritykset hyödyntävät verojärjestelmien aukkoja ja yhteensopimattomuuksia minimoidakseen verorasitustaan ja herättää kysymyksiä verotuksen oikeudenmukaisuudesta, sillä aggressiivinen verosuunnittelu heikentää progressiivista ja horisontaalista oikeudenmukaisuutta ²⁴³. Näin ollen verotulojen menetys siirtää verotaakkaa yksityishenkilöille ja pienyrityksille, jotka eivät voi hyödyntää samanlaisia strategioita ja näin on ristiriidassa verotuksen oikeudenmukaisuuden kanssa, sillä verotulojen menetys

²³⁹ Knuutinen 2014: 152–154

²⁴⁰ Knuutinen 2014: 152–154

²⁴¹ Knuutinen 2014: 152–154

²⁴² Knuutinen 2015:9

²⁴³ Roberts & Roberts 2020: 197-210

saattaa siirtää verotaakkaa muille veronmaksajille, joilla on mahdollisesti alhaisempi veronmaksukyky²⁴⁴.

Knuutinen (2015) korostaa, että aggressiivisen verosuunnittelun ongelmat liittyvät erityisesti tilanteisiin, joissa kansallisten ja kansainvälisten verojärjestelmien aukot mahdollistavat vajaanverotuksen²⁴⁵. Tämä tarkoittaa, että yritykset voivat välttyä verotukselta joko osittain tai kokonaan, esimerkiksi siirtämällä voittoja alhaisemman verotuksen maihin konsernirakenteiden avulla. Nämä tilanteet eivät välttämättä täytä veronkiertoa koskevien normien kriteereitä, mikä tekee niistä erityisen vaikeasti säädeltäviä²⁴⁶.

Ongelma juontaa juurensa asuinvaltio- ja lähdeverotusperiaatteista, jotka yhdessä kansallisten lainsäädäntöjen kanssa voivat luoda tilanteita, joissa verotettavan tulon ja vähennyskelpoisten menojen määrittely johtaa nollaverotukseen²⁴⁷. Tämä ilmiö korostuu erityisesti nykyisessä alustataloudessa, jossa nämä periaatteet saattavat kääntyä veronsaajien etuja vastaan²⁴⁸.

Aggressiivinen verosuunnittelu voidaan nähdä osana yritysten pyrkimystä maksimoida osakkeenomistajien voittoja ja tämä jopa yhtiöoikeudellinen näkemys on vahvasti liitetty siihen, miten yritykset tulkitsevat taloudellisen tehokkuuden ja omistajien intressien edistämisen²⁴⁹. Yritykset ovat perinteisesti painottaneet osakkeenomistajien etujen merkitystä, erityisesti maksimaalisen tuoton tuottamista. Tämä näkökulma on joissakin tapauksissa voinut johtaa aggressiiviseen verosuunnitteluun, jossa verojen minimointi nähdään jopa johtajien keskeisenä tehtävänä²⁵⁰. Tämän suppean näkemyksen mukaan

²⁴⁴ Roberts & Roberts 2020: 197-210

²⁴⁵ Knuutinen 2015:11

²⁴⁶ Knuutinen 2015 :9–11

²⁴⁷ Malmgren 2015: 39–40

²⁴⁸ Malmgren 2015: 39–40

²⁴⁹ Viherkenttä 2023: 288

²⁵⁰ Christensenin & Murphyn (2004): 37-44

yritykset voivat hyödyntää verojärjestelmien yhteensopimattomuudesta johtuvia aukkoja ja näin pienentää yhteiskunnalle maksettavaksi tulevia verojaan ²⁵¹.

Lisäksi kansainvälisten yritysten sisällä tapahtuvassa siirtohinnoittelussa noudatetaan erillisyyhtiöperiaatetta, joka mahdollistaa osaltaan voitonsiirrot konsernien sisällä ²⁵². Tämä periaate, joka toimii lähdevaltioperiaatteen rinnalla kansainvälisessä verotuksessa, tarkoittaa, että konsernin kutakin yhtiötä pidetään itsenäisenä toimijana ja erillisenä verovelvollisena. Näin verotus ei tapahdu konsernin tasolla sen globaalien voittojen perusteella, vaan jokainen konserniin kuuluva yhtiö maksaa verot siitä tuloksesta, joka syntyy kyseisessä valtiossa, joten tämä järjestelmä mahdollistaa tilanteet, joissa voittoja voidaan siirtää alhaisemman verotuksen maihin konsernien sisäisillä järjestelyillä. ²⁵³.

Yritysten maksamat verot ovat keskeinen osa yhteiskunnan toimintaa, sillä ne tukevat julkisten palveluiden rahoitusta ja yhteiskunnan infrastruktuuria. Veronmaksu voidaan nähdä joko eksplisiittisenä velvoitteena, joka perustuu lainsäädäntöön, tai implisiittisenä yhteiskuntasopimuksena, jossa yritykset kantavat osansa yhteiskunnallisesta vastuusta ²⁵⁴.

Euroopan komissio on tunnistanut aggressiivisen verosuunnittelun ongelmat ja liittänyt sen osaksi keskustelua yritysten yhteiskuntavastuusta. Komission suosituksen mukaan aggressiivinen verosuunnittelu voi olla yhteiskuntavastuun periaatteiden vastaista, sillä se heikentää valtion mahdollisuuksia kerätä tarvittavia verotuloja ²⁵⁵. Tämä näkökulma yhdistää verosuunnittelun moraalisen ja yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kysymyksiin.

Knuutinen (2014) nostaa esiin pohdinnan verotuksen ja yritysvastuun välisestä suhteesta ja erityisesti tarkasteltaessa yritysten erillistä verotusta. Hän asettaa kysymyksen, että

²⁵¹ Malmgren:39–42

²⁵² Kari, S., & Ropponen O.2014: 5

²⁵³ Kari, S., & Ropponen O.2014: 5

²⁵⁴ Katso 2.3.2 luku

²⁵⁵ Komission suositus (2012/772/EU).

onko yritysten erillinen verotus perusteltua, ja mikä on vastuullisen veronmaksun asema?²⁵⁶ Knuutinen kyseenalaistaa sen, onko verotuksen erillisuus yrityksille taloudellisesti perusteltua vai onko se yhteiskunnallinen periaate, joka perustuu laajempaan oikeudenmukaisuuden ja yhteisvastuun käsitykseen²⁵⁷.

Verotuksen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta aggressiivinen verosuunnittelu voi olla erityisen haitallista, sillä se luo epäselvän rajan hyväksyttävän ja kyseenalaisen toiminnan välille. Vero-oikeudellisessa tarkastelussa aggressiivinen verosuunnittelu on usein vaikea määrittellä, koska se asettuu lainmukaisen ja lain hengen vastaisen toiminnan välimaastoon²⁵⁸ Tässä korostuvat erityisesti kysymykset siitä, onko verosuunnittelu osa yrityksen taloudellista vapautta vai vastuullisen toiminnan vastainen käytäntö.²⁵⁹

Verosuunnittelua voidaan perustella monilla eri tavoilla, kuten elinkeinovapaudella, toimintavapaudella ja sopimusvapaudella²⁶⁰. Lisäksi perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten takaama omaisuudensuoja antaa perusteita verovelvollisten valinnoille minimoida verojaan. On myös huomioitava, että verosuunnittelu ei ole pelkästään sallittua, vaan usein odotettavissa olevaa toimintaa, ja joissakin tapauksissa se voi jopa vastata lainsäätäjän tarkoituksia.²⁶¹ Sen sijaan epäselvä ja epätasällinen lainsäädäntö voi kannustaa vain lain tekniseen noudattamiseen ja optimoimaan toimintaa reunaehtojen sisällä²⁶² Ajatus moraalista vastuusta veronmaksussa nousee merkittäväksi erityisesti tilanteissa, joissa yritysten odotetaan toimivan paitsi lain kirjaimen, myös sen hengen mukaisesti²⁶³.

²⁵⁶ Knuutinen 2014: 134

²⁵⁷ Knuutinen 2014: 134

²⁵⁸ Knuutinen 2015: 6–8

²⁵⁹ Knuutinen 2015: 9–11

²⁶⁰ Knuutinen 2014: 134

²⁶¹ Knuutinen 2014: 134

²⁶² Knuutinen 2014: 152–154

²⁶³ Knuutinen 2014: 134

4 Kansainvälinen pelikenttä ja verovastuullisuuden sääntely

4.1 Yritysverotuksen kansainväliset haasteet

Globalisaatio on tuonut mukanaan uusia verotuksellisia haasteita, jotka monessa tapauksessa ylittävät perinteiset kysymykset. Erityisen haastavaksi on muodostunut yritysten tulojen alueellinen kohdistaminen, kun toiminta on rajat ylittävää tai kansainvälistä²⁶⁴. Monikansallisten konsernien toiminta useissa valtioissa tekee tulojen ja menojen kohdentamisesta monimutkaista ja luo vaikeuksia määrittää, missä tulot syntyvät verotusta varten²⁶⁵.

Valtiot pyrkivät säilyttämään oman verotusvaltansa, ja monikansallisten yhtiöiden tulot on kohdistettava eri valtioihin sekä niiden verojärjestelmiin kansallisten veronormien ja valtioiden välisten verosopimusten avulla²⁶⁶. Kohdentaminen voi perustua erilaisiin kriteereihin, kuten yhtiön rekisteröintivaltioon, mutta pelkkä rekisteröinti ei ratkaise tulon todellista paikantamista. On myös tarpeen varmistaa, että yhtiön tulot paikannetaan ja verotetaan oikeassa valtiossa, mikä on keskeistä oikeudenmukaisen ja tehokkaan verotuksen toteutumiselle²⁶⁷.

Lähdevaltioperiaate on yleinen käytäntö verosopimuksissa, ja sen mukaan valtio, jonka alueella tulot syntyvät, saa verottaa kyseisiä tuloja. Tämä periaate varmistaa, että maa, jossa taloudellinen toiminta tapahtuu ja tulot syntyvät, saavat osansa verotuloista²⁶⁸.

²⁶⁴ Knuutinen 2015 :9–11

²⁶⁵ Knuutinen 2014: 132–133

²⁶⁶ Knuutinen 2014: 129

²⁶⁷ Knuutinen 2014: 129

²⁶⁸ Kari, S., & Ropponen, O. 2014

Tilanne muuttuu ongelmalliseksi, kun yhtiön tulojen paikantaminen ei ole yksiselitteistä esimerkiksi liiketoimintojen digitalisaation vuoksi ²⁶⁹. Digitalisaatio on tuonut mukanaan uusia liiketoimintamalleja, joita ei välttämättä ole otettu huomioon aiemmissa verolaeissa tai verosopimuksissa. Lisäksi kansainvälinen toimintaympäristö on mahdollistanut sen, että monikansalliset konsernit voivat hyödyntää alemman verotason valtioita tai veroparatiiseja, vaikka näissä valtioissa ei tosiasiallisesti tapahtuisi liiketoiminnan arvonluontia ²⁷⁰. Tällaisissa tapauksissa sijoittumisen tavoitteena ei ole liiketoiminnallinen hyöty, vaan etu, joka saadaan pienemmästä verokannasta. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa yhtiön tuloja ei veroteta missään valtiossa. Näin ollen valtioille aiheutuu merkittäviä verotulojen menetyksiä, mikä on erityisen ongelmallista julkisen talouden näkökulmasta ²⁷¹. Ongelmaa avattiin jo aikaisemmin kahdenkertaisen verotuksen kappaleissa ja sen alaluvuissa ²⁷².

Edellä kuvattu tilanne johtuu siitä, että verotus perustuu kiinteän toimipaikan käsitteeseen. Verotusoikeus muodostuu teknisesti silloin, kun yritys katsotaan sijoittautuneeksi tiettyyn valtioon tai kun sen toiminnasta kyseisessä valtiossa syntyy niin sanottu kiinteä toimipaikka ²⁷³. Kiinteä toimipaikka määritellään yleisesti pysyväksi liikepaikaksi, josta yrityksen toimintaa johdetaan tai harjoitetaan. Tällainen liikepaikka voi olla esimerkiksi tehdas, toimisto tai kaivos. Joissakin tapauksissa myös kotitoimisto voidaan katsoa kiinteäksi toimipaikaksi, jos työntekijä tai johtohenkilö hoitaa yrityksen toimintaa sieltä käsin pysyvästi ja järjestelmällisesti ²⁷⁴.

Lähdevaltioperiaatteen ohella kansainvälisessä verotuksessa sovelletaan usein erillisyyhtiöperiaatetta ²⁷⁵. Tämä tarkoittaa, että jokainen konserniin kuuluva yhtiö käsitellään itsenäisenä toimijana ja erillisenä verovelvollisena, sen sijaan että verotus

²⁶⁹ Knuutinen 2014: 202

²⁷⁰ Knuutinen 2014: 202–206

²⁷¹ Knuutinen 2014: 202–206

²⁷² Ks. 3.2 ja sen alaluvut

²⁷³ Knuutinen 2014: 235

²⁷⁴ Verohallinto 2023

²⁷⁵ Kari, S., & Ropponen O.2014: 5 Ks.3.2

perustuisi konsernin tasolla syntyneisiin globaaleihin voittoihin ja näin ollen kukin yhtiö maksaa veronsa omasta tuloksestaan siinä valtiossa, jossa sen tulos kirjanpidollisesti syntyy²⁷⁶. Tämä käytäntö voi olla merkittävä monikansallisissa konserneissa, joissa yritykset voidaan sijoittaa harjoittamaan liiketoimintaa eri valtioihin, ja näin ohjata tuottojaan valtioihin eri keinoja hyödyntäen, niin että tuotot allokoituvat alhaisemman verotuksen valtioihin siirtohinnoittelua hyödyntäen²⁷⁷. Tämä järjestelmä mahdollistaa tilanteet, joissa voittoja voidaan siirtää alhaisemman verotuksen maihin konsernien sisäisillä järjestelyillä²⁷⁸.

4.1.1 Kansainvälinen verokilpailu

Verokilpailu, joka nousi esiin noin 40 vuotta sitten Yhdysvalloista, on ollut yksi veropolitiikan keskeisistä keskustelunaiheista. Sen perusidea on, että valtiot kilpailevat keskenään verojärjestelmiensä houkuttelevuudella ja tehokkuudella houkutellessaan sijoituksia ja veronmaksajia²⁷⁹. Verokilpailusta on muodostunut polarisoiva aihe, sillä sen kannattajat pitävät sitä tärkeänä suojakeinona hallitusten veronkorotusintoa vastaan, kun taas kriitikot varoittavat sen vaikutuksista valtioiden veropohjiin. Pitkällä aikavälillä veropohjan kaventuminen voisi vaikeuttaa hyvinvointivaltion ylläpitämistä ja uhata julkisten palveluiden rahoittamista²⁸⁰.

Verokilpailu on vaikuttanut OECD-valtioiden nimellisten verokantojen merkittävään alenemiseen²⁸¹. Peliteorian näkökulmasta verokilpailua voidaan tarkastella vangin dilemman kaltaisena tilanteena, jossa valtiot joutuvat tasapainottelemaan yhteistyön ja kilpailun välillä. Pelin dynamiikka korostaa, kuinka yhden valtion päätös laskea

²⁷⁶ Knuutinen 2014: 202

²⁷⁷ Knuutinen 2014: 203

²⁷⁸ Kari, S., & Ropponen O.2014: 5

²⁷⁹ Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

²⁸⁰ Wikström & Ossa & Urpilainen 2015:33

²⁸¹ Määttä 2007: 27

yhteisöverokantoja houkutellakseen investointeja vaikuttaa suoraan muiden maiden päätöksiin. Jos yksi valtio päättää säilyttää korkeat verokannat yhteistyön hengessä, mutta toinen maa päätyy laskemaan verokantojaan, korkeat verokannat säilyttänyt maa menettää investointeja ja pääomaa kilpailijalleen. Tämä luo tilanteen, jossa yhteistyön sijaan kumpikin valtio todennäköisesti valitsee kilpailun.²⁸²

Valtiot seuraavat aktiivisesti toistensa verolainsäädännön kehitystä pyrkien varmistamaan, että niiden oma lainsäädäntö säilyy kilpailukykyisenä suhteessa muihin valtioihin²⁸³. Samalla ne pyrkivät tunnistamaan ja korjaamaan kansallisen lainsäädännön mahdollisia aukkoja, erityisesti verrattuna muiden valtioiden sääntelyyn. Tavoitteena on, että valtioissa toimivat yritykset olisivat verotuksellisesti samassa asemassa kuin yritykset, jotka toimivat muissa valtioissa²⁸⁴.

Peliteorian analyysi osoittaa, että vaikka molempien maiden yhteistyö ja korkeat verokannat voisivat olla pareto-optimaalinen ratkaisu, kilpailu alhaisilla verokannoilla on todennäköisempi lopputulos. Tämä johtuu siitä, että molemmilla mailla on voimakas kannustin poiketa yhteistyöstä ja pelata kilpailustrategiaa, koska näin ne estävät toista valtiota saamasta etulyöntiasemaa. Tällainen kilpailustrategia voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa kaikki osapuolet kärsivät pitkällä aikavälillä heikentyneen veropohjan ja julkisten palvelujen rahoituksen vuoksi.²⁸⁵

Valtiot eivät voi täysin itsenäisesti päättää omista verokannoistaan, koska muiden valtioiden päätökset vaikuttavat yritysten sijoittumispäätöksiin. Yksittäisen valtion verojärjestelmää ei voida suoraan kopioida vastaamaan muiden valtioiden järjestelmiä, koska yritysten toiminta on vahvasti sidoksissa kyseisen valtion koko taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen järjestelmään²⁸⁶. Yritykset tekevät valintansa harkiten, mihin

²⁸² Vicente, J. A. 2021

²⁸³ Malmgren 2015: 38-40

²⁸⁴ Malmgren 2015: 38-40

²⁸⁵ Vicente, J. A. 2021

²⁸⁶ Malmgren 2015: 38-40

maahan toimintansa sijoittavat, ja tämä valinta perustuu paitsi verotuksellisiin tekijöihin erotusjärjestelmän suunnittelussa, on otettava huomioon esimerkiksi kansallinen lainsäädäntö, työmarkkinarakenteet ja sosiaaliturvajärjestelmä, jotka yhdessä määrittävät yritysten toimintaympäristön. Peliteorian näkökulmasta voidaan tarkastella, miten valtioiden päätökset ja kilpailu vaikuttavat yritysten strategioihin ja sijoittumispäätöksiin, mikä korostaa valtioiden välisen verokilpailun monimutkaisuutta ja keskinäistä riippuvuutta ²⁸⁷.

Split-over-vaikutus, joka liittyy siihen, miten yhden valtion verotusratkaisut vaikuttavat muiden valtioiden verotuloihin. Tämä ilmiö korostuu erityisesti kansainvälisissä konserneissa, joissa voittoja voidaan siirtää maiden välillä hyödyntämällä verojärjestelmien eroja. Split-over-vaikutus voi johtaa tilanteisiin, joissa yhden valtion veroratkaisut vähentävät toisen valtion verotuloja, mikä puolestaan heijastuu globaaliin taloudelliseen tasapainoon ²⁸⁸.

Määttä (2007) korostaa, että nimelliset verokannat eivät välttämättä anna kokonaisvaltaista kuvaa yritysverotuksen todellisesta tasosta, sillä efektiiviseen verotukseen vaikuttaa merkittävästi myös veropohja ²⁸⁹. Veropohja määrittää, mitkä tulot ovat verotuksen piirissä ja mitkä vapautettuja, sekä millaisia vähennysmahdollisuuksia ja edullisia jaksottamissäännöksiä verojärjestelmä tarjoaa. Näin ollen, vaikka verokanta olisi nimellisesti korkea, yritysverotuksen todellinen taso voi olla huomattavasti matalampi, jos veropohjaa on supistettu merkittävästi erilaisilla verohuojennuksilla ²⁹⁰.

Useat modernit verokilpailumallit on muotoiltu siten, että tietyille tulomuodoille, kuten rahoituksessa maksettaville koroille tai aineettomasta omaisuudesta saataville

²⁸⁷ Vicente, J. A. 2021

²⁸⁸ Ks. Malmgren 2015: 38

²⁸⁹ Määttä 2007: 28

²⁹⁰ Määttä 2007: 27

rojaltituloille, sovelletaan alempia veroprosentteja ²⁹¹. Tällainen kohdennettu veropohjakilpailu tapahtuu usein suurelta osin julkisuudelta piilossa ja keskittyy erityisesti helposti siirrettäviin omaisuuseriin, kuten aineettomaan omaisuuteen ja pääomaan ²⁹². Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa yritykset optimoivat verotustaan "sijoittamalla" aineetonta omaisuutta ja pääomaa maihin, jotka tarjoavat näille omaisuuserille huomattavan kevyen verokohtelun. Tämä käytäntö voi osaltaan lisätä globaalia verokilpailua ja heikentää kansallisten verojärjestelmien yhtenäisyyttä. ²⁹³.

Määttä (2007) toteaaakin, että juuri finanssipääoma on erityisen herkkäliikkeistä ja altis verokilpailulle, mikä tekee siitä merkittävän tekijän kansainvälisten veroerojen vaikutusten arvioinnissa. Verokilpailuallttius viittaa siihen, kuinka kansainväliset veroerot vaikuttavat esimerkiksi yritysten sijaintipäätöksiin, työntekijöiden asuinmaan valintaan ja kuluttajien ostopäätöksiin. Alttiuden voidaan katsoa olevan korkea, jos pienetkin veroerot valtioiden välillä johtavat veropohjan siirtymiseen korkeamman verotuksen maasta. ²⁹⁴.

Yritysten alhaista verotusta voidaan pyrkiä oikeuttamaan ns. dynaamisten vaikutusten perusteella. Useat tutkimukset osoittavat, että yritysverotus voi heikentää talouskasvua. Esimerkiksi joidenkin tutkimusten mukaan efektiivisen yhteisöveroasteen nousu 10 prosenttiyksiköllä vähentää investointeja suhteessa bruttokansantuotteeseen noin kaksi prosenttiyksikköä ja vähentää uuden yritystoiminnan aloituksia noin yhden prosenttiyksikön verran. Näiden dynaamisten vaikutusten kautta voidaan perustella alhaisemman verotuksen positiivisia vaikutuksia talouden elinvoimaisuuteen ja kilpailukykyyn. ²⁹⁵.

²⁹¹ Knuutinen 2020: 274–277

²⁹² Knuutinen 2020: 274–277

²⁹³ Knuutinen 2020: 274–277

²⁹⁴ Määttä 2007: 133

²⁹⁵ Djankov, S., Ganser, T., McLiesh 2010: 31-64

Kuitenkaan nimellistä verokantaa ei voi laskea loputtomiin vaan on juuri alettava keskittymään veropohjan vahvistamiseen. Veropoliittisesti tätä on pidetty suotavana, sillä investoijia pystytään houkuttelemaan maahan, mutta samalla pystytään vähentämään verokeinottelua ²⁹⁶ . Veropoliittisessa ja veroteoreettisessa kirjallisuudessa on laajalti hyväksytty näkemys, että kansainvälinen verokilpailu heikentää merkittävästi valtioiden fiskaalista autonomiaa²⁹⁷.

Tämä tarkoittaneen, että valtioiden mahdollisuudet päättää itsenäisesti verotuksensa tasosta ja rakenteesta kaventuvat, koska niiden on otettava huomioon muiden valtioiden verotuskäytännöt ja kilpailukyky. Kansainvälinen verokilpailu pakottaa valtiot mukautumaan globaalin talouden realiteetteihin, mikä voi rajoittaa niiden kykyä kerätä riittävästi verotuloja ja ylläpitää haluamaansa verojärjestelmää.

Tutkimus on keskittynyt pääasiassa tuloverotuksen keinoihin, mutta on tärkeää tarkastella myös ympäristöverojen vaikutuksia, sillä niillä on sekä fiskaalisia että ympäristöpoliittisia tavoitteita. Ympäristöverojen laajeneva käyttöönotto voi aiheuttaa kilpailukykyhaittoja erityisesti silloin, kun verot kohdistuvat tuotantopanoksiin, kuten teollisuuden energiahyödykkeisiin. Tällaisessa tilanteessa on mahdollista, että Suomessa harjoitettu tuotantotoiminta siirtyisi maihin, joissa ympäristöverotus ja ympäristöpoliittinen ohjaus ovat vähemmän kunnianhimoisia ²⁹⁸ . Tällaista ilmiötä kuvataan hiilivuotona, joka uhkaa kestävästä kehitystä globaalisti. Pääoman liikkuvuuden näkökulmasta myös verokeitaat toimivat samantyyppisenä esimerkkinä verokilpailun vaikutuksista.

²⁹⁶ Määttä 2007: 28

²⁹⁷ Määttä 2007: 133

²⁹⁸ Määttä 2007: 133

4.1.2 Verokeitaat

Veroparatiiseilla tarkoitetaan maita tai alueita, joissa verotaso on erittäin alhainen tai jopa olematon²⁹⁹. OECD:n mukaan veroparatiisit ovat alueita, joissa on erityisen matala verotus ja jotka eivät osallistu kansainvälisiin sopimuksiin, jotka mahdollistavat verotietojen vaihdon maiden välillä ja keskeistä OECD:n määritelmässä on myös se, että tällaisissa maissa omistustietojen avoimuus ei ole taattu³⁰⁰. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että yritysten tosiasiallinen toiminta voi tapahtua täysin eri maassa kuin missä ne on rekisteröity. Tyypillisiä esimerkkejä tällaisista alueista ovat Panama, Caymansaaret, Bermuda ja Bahamaasaaret, joita usein pidetään veroparatiiseina³⁰¹.

OECD:n määritelmä on kuitenkin melko suppea. Laajemmin tarkasteltuna veroparatiisilla tai verokeitaalla viitataan alueeseen, jonka lainsäädäntö mahdollistaa verosuunnittelun, verotuksen minimoinnin tai jopa verojen välttämisen laillisuuden rajoissa. Tällaisia alueita voidaan hyödyntää välttämään veroja, jotka toisen maan lainsäädännön mukaan tulisi maksaa.³⁰²

Veroparatiisin ominaisuuksia voitaisiin kuitenkin listata tähän seuraavanlaisia³⁰³

1. erittäin matala tai nollaverotus
2. Veroparatiisit houkuttelevat rahaa mahdollistamalla verojen välttelyn, joko laillisesti tai laittomasti
3. edullisen verokohtelun edellytyksenä on yleensä se, että yhtiön varsinainen liiketoiminta – jos sellaista on – tapahtuu muualla kuin rekisteröintivaltiossa
4. veroparatiisit tarjoavat yleensä muodossa tai toisessa mahdollisuuden asioiden salailuun ja ovat enemmän tai vähemmän vastahakoisia tiedonvaihtoon toisten valtioiden kanssa.

²⁹⁹ Shweta 2021: 50–66

³⁰⁰ Shweta 2021: 50–66

³⁰¹ Verohallinto 2021

³⁰² Knuutinen 2014:225

³⁰³ Knuutinen2014:225

Verosopimusshoppailulla tarkoitetaan tilannetta, jossa yritys hyödyntää veroparatiisin tarjoamia mahdollisuuksia siirtääkseen liiketoiminnan tuloja toiseen valtioon, usein alemman verotuksen alueelle. Tällöin yritys käyttää hyväkseen kahdenvälisiä verosopimuksia, jotka on tarkoitettu kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi³⁰⁴. Näihin sopimukseen sisältyy määräyksiä siitä, miten verotus jaetaan valtioiden kesken, kun yrityksen toiminta ulottuu kotivaltion ulkopuolelle. Verosopimusshoppailun avulla yritykset voivat optimoida verotustaan hyödyntämällä eri maiden verosäännöksiä ja sopimusverkostoja³⁰⁵.

Mauritiuksen ja Intian välinen verosopimus, joka sallii Intiassa syntyvien tulojen verottamisen ainoastaan Mauritiuksessa, tarjoaa selkeän esimerkin tilanteesta, jossa verosopimuksia voidaan hyödyntää verotuksen minimoimiseksi³⁰⁶. Koska Mauritiuksen veroaste on huomattavasti alhaisempi kuin Intian, yritykset voivat rekisteröidä itsensä Mauritiukseen ja välttyä maksamasta korkeampia veroja Intiassa, vaikka niiden liiketoiminta ja arvonaluonti tapahtuisivat pääasiassa Intiassa³⁰⁷. On kuitenkin tärkeää kysyä, onko tällainen toiminta vastuutonta, jos verosopimuksen ehtoja noudatetaan?

Vastauksen arvioinnissa tulee huomioida paitsi lainmukaisuus, myös toiminnan eettisyys ja yritysten yhteiskuntavastuu. BEPS-hankkeiden näkökulmasta tällainen toiminta saattaa vääristää oikeudenmukaista verotusta, koska se mahdollistaa tulojen siirtämisen matalamman verotuksen alueille ilman, että tämä vastaa todellista taloudellista toimintaa³⁰⁸.

Kansainvälinen verosuunnittelu ei aina tarkoita eri maiden lainsäädännön erojen tai matalan verotuksen maiden hyödyntämistä. Esim. Alankomaat, joka tunnetaan laajasta ja edullisesta verosopimusverkostostaan, voi tällaisen verkkonsa ansiosta toimia

³⁰⁴ Shweta 2021

³⁰⁵ Shweta 2021

³⁰⁶ Shweta 2021

³⁰⁷ Shweta 2021

³⁰⁸ OECD 2013: 13

eräänlaisena veroparatiisina ³⁰⁹. Tämä osoittaa, että kansainvälinen verosuunnittelu ei aina perustu matalan verotuksen maiden hyödyntämiseen, vaan myös maiden, kuten Alankomaiden tarjoamiin verosopimusetuihin.

4.1.3 Haitallinen verokilpailu

Haitallinen verokilpailu on ollut osa kansainvälistä veropolitiikkaa jo pitkään, ja vuonna 1998 OECD nosti esiin sen aiheuttamat haasteet globalisaation myötä. Raportissa varoitetaan, että järjestelyt, jotka houkuttelevat siirrettäviä toimintoja, voivat vääristää kauppaa ja investointeja sekä rapauttaa kansallisia veropohjia ³¹⁰.

OECD raportissa tuodaan esille haitallisen verokilpailun kaksi perusmuotoa ³¹¹

1. Verokeitaat: Alueet, joissa yrityksiltä ei peritä lainkaan tuloveroa tai vero on nimellinen. Verokeitaat tunnetaan heikosta tiedonvaihdosta ja avoimuuden puutteesta, eikä yrityksiltä edellytetä merkittävää toimintaa alueella.
2. Erityiset verohuojennukset: Tietyt valtiot tarjoavat verohuojennuksia houkutelukseen sijoituksia tai keinotekoista voitonsiirtoa alueelleen. Nämä voivat olla joko osa lainsäädäntöä tai hallinnollisia käytäntöjä.

Verosopimuksia voidaan hyödyntää myös niin sanotussa verosopimusshoppailussa tai artiklakeinottelussa ³¹². Verosopimuksen soveltaminen saattaa sinänsä olla selkeää, mutta keinottelutilanteissa keskitytään hyödyntämään yksittäisiä tulotyyppisiä koskevia määräyksiä verosopimuksesta erityisen edullisin ehdoin. Tavoitteena on yleensä, että juuri jokin suotuisa verosopimusartikla soveltuu käsillä olevaan tilanteeseen.

³⁰⁹ Helminen 2013: 558

³¹⁰ OECD 1998: 19–21

³¹¹ OECD 1998: 21–25

³¹² Knuutinen 2014: 277

Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi transaktion muotoilua siten, että se täyttää verosopimuksessa määritetyt kriteerit, kuten määritellään tietty suoritus esimerkiksi koroksi. Tällaiset järjestelyt korostavat verosuunnittelun monimutkaisuutta ja haasteita kansainvälisessä kontekstissa ³¹³.

Verosopimusverkostojen hyväksikäyttö voi johtaa verotulojen menetyksiin, jotka eivät olleet tarkoitus solmittujen sopimusten yhteydessä ³¹⁴. Lisäksi jotkin valtiot, jotka tarjoavat teknisesti edullisia veroetuja, voivat aktiivisesti houkuttaa yrityksiä rekisteröitymään niiden oikeusjärjestelmään. Verokeitailla puolestaan uhkaavat hyvinvointivaltioiden kykyä toteuttaa itsenäistä veropolitiikkaa ja uhkaa niiden verotussuvereniteettä. Globalisaation ja kansainvälisen verokilpailun myötä valtioiden on huomioitava paitsi terve kilpailu myös haitallinen verokilpailu, jotta julkinen talous ei kärsi merkittävistä verovajeista ³¹⁵. Tämä tilanne nostaa esiin oikeudenmukaisuuskysymykset kansainvälisessä verotuksessa ja korostaa valtioiden välistä yhteistyötä reilujen ratkaisujen löytämiseksi ³¹⁶.

Verosopimukset itsessään on suunniteltu niin, että ne rajoittavat vain tietyn verokohteen verotusta ja niitä sovelletaan juuri niin kuin valtiot päättävät. Koska kansainvälistä toimielintä, joka voisi tuomita valtioita verosopimusten puutteista, ei ole, niin sopimukset pyrkivät tukemaan valtion talouskasvua omien ehtojensa mukaan. Näin voidaan oikeudenmukaisuus keskustelusta tarkastella asiaan valtioiden välisen oikeudenmukaisuuden täyttymisenä kansainvälisessä kontekstissa.

³¹³ Knuutinen 2014: 277

³¹⁴ Knuutinen 2014:225

³¹⁵ Knuutinen 2014:225

³¹⁶ Knuutinen 2014:225

4.2 OECD:n BEPS-hanke ja sääntelyn vaikutus

Kansainvälisen liiketoiminnan kasvun myötä verotukseen on syntynyt uusia haasteita, erityisesti aineettomien omaisuuserien hyödyntämisen ja haitallisen verokilpailun kautta. Nämä ilmiöt ovat osaltaan heikentäneet valtioiden veropohjaa ja johtaneet voittojen siirtämiseen maihin, joissa verotus on kevyempää, sen sijaan että tuotot verotettaisiin siellä, missä ne tosiasiallisesti syntyvät³¹⁷. Näiden haasteiden ratkaisemiseksi OECD käynnisti vuonna 2013 BEPS-hankkeen, joka tarjoaa viitekehyksen voittojen siirron ja veropohjan rapautumisen torjumiseksi³¹⁸. Hankkeen keskiössä on 15 toimenpidettä, joiden tarkoituksena on lisätä läpinäkyvyyttä, yhdenmukaistaa kansainvälisiä verosääntöjä ja estää aggressiivista verosuunnittelua³¹⁹.

Yhdellä toimenpiteellä³²⁰ BEPS-hankkeen puitteissa on johtanut OECD:n haitallisen verokilpailun arvioinnin uudistukseen sekä verojärjestelmien avoimuuden ja läpinäkyvyyden parantamiseen. Keskeisenä arviointikriteerinä on otettu käyttöön niin sanottu substanssikriteeri. Tämän kriteerin mukaan verohuojennusjärjestelmissä tarjottavan verohyödyn tulisi olla kytköksissä verovelvollisen aktiivisesti harjoittaman toiminnan tuottamaan tuloon. Toisin sanoen verohyötyä ei pitäisi myöntää tilanteissa, joissa aineetonta omaisuutta siirretään toiseen maahan pelkästään veroetujen toivossa. BEPS-hankkeen toimenpiteen 13 tavoitteena on ollut parantaa verovelvollisten läpinäkyvyyttä siirtohinnoittelutilanteissa³²¹.

BEPS-hankkeessa 12, joka keskittyy aggressiivisen verosuunnittelun ehkäisemiseen ja pyrkii kannustamaan yhteiskuntia kehittämään sääntöjä, jotka edellyttävät yrityksiltä avoimuutta verokäytännöissään. Hankkeen tavoitteena on helpottaa aggressiivisten verojärjestelyiden tunnistamista ja poistamista. Aggressiivinen verosuunnittelu liittyy

³¹⁷ Malmgren 2015: 40

³¹⁸ OECD 2013: 9-13

³¹⁹ Shweta 2021: 50-52

³²⁰ OECD/G20 BEPS Project 2015: 23-27

³²¹ OECD/G20 BEPS Project 2015: 23-27

vahvasti oikeudenmukaisuuskysymyksiin, ja sen vaikutukset voivat olla haitallisia erityisesti valtioiden väliselle taloudelliselle tasa-arvolle ³²².

Kansalaisjärjestöjen tulisi tarkastella oikeudenmukaisuutta paitsi horisontaalisesta näkökulmasta myös valtioiden välisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen osalta. Erityisesti on tärkeää, että oikeudenmukaisuus toteutuisi tasapuolisesti rikkaiden ja köyhien valtioiden välillä ³²³. Keskeinen ongelma on valtioiden itsenäinen verosuvereniteetti, joka voi joutua uhatuksi haitallisen verokilpailun vuoksi. Tällaisiin tilanteisiin puuttuminen on haastavaa, koska ei ole olemassa ylikansallisia instituutioita, jotka säätäisivät kansainvälistä taloudellista toimintaa koskevaa verolainsäädäntöä tai valvoisivat sen toimeenpanoa ³²⁴. Tämä luo valtioiden välille epätasa-arvoa ja heikentää oikeudenmukaisuuden toteutumista globaalissa taloudessa ³²⁵.

Uuden BEPS:n tarkoituksena on edistää verotuksen oikeudenmukaisuutta valtioiden välillä kun monet tutkimukset ovat osoittaneet että uudet liiketoimintamallit ovat mahdollistaneet sen, että on tapahtunut eriytymistä tulon tosiasiallisen taloudellisen muodostumispaikan ja tulon verotuksellisen näyttämispäikan välillä ja näin syntynyt tilanteita vajaaverokseen tai jopa nollaverotustilanteita ³²⁶. Ennen 2000-luvun alkua BEPS :s avulla on yrittänyt kytkeä kahdenkertaista verotusta, joista valtiot ovat vielä erikseen sopineet erilaisilla verosopimuksilla. Verojärjestelmä oli rakennettu toimintaympäristöön, jossa käytiin tavara kauppaa ja verotusoikeus oli näin helpompaa perustaa fyysisiin havaittaviin kriteereihin, kuten onko jollakin yhtiöllä muodostunut kiinteä toimipaikka johonkin jäsenvaltioon ³²⁷. Digitalisaatiokehityksen myötä liiketoimintaa on mahdollista käydä kokonaan tai osittain verkossa, ja näin on

³²² Knuutinen 2015:13

³²³ Knuutinen 2015: 13,

³²⁴ Knuutinen 2014: 233

³²⁵ Knuutinen 2014: 233

³²⁶ OECD 2013: 10–11

³²⁷ Knuutinen 2020: 274

mahdollista, ettei tällästä fyysistä toimipaikkaa muodostu jäsenvaltioihin ollenkaan, vaikka kyseisessä maassa kulutetaan yhtiön tuotteita ³²⁸.

4.2.1 Profit shifting & base erosion

OECD (2013)

There is a growing perception that governments lose substantial corporate tax revenue because of planning aimed at shifting profits in ways that erode the taxable base to locations where they are subject to a more favourable tax treatment. ³²⁹.

Profit shifting tarkoittaa ilmiötä, jossa monikansalliset yhtiöt siirtävät voittojaan maihin, joissa verokustannukset ovat matalammat kuin niissä valtioissa, joissa voitot tosiasiallisesti syntyvät ja joissa verot olisivat oikeudenmukaista maksaa ³³⁰. Ilmiön seurauksena valtiot menettävät merkittäviä verotuloja, mikä rapauttaa niiden veropohjaa. Tällainen aggressiivinen verosuunnittelu voi johtaa siihen, että yritykset tyytyvät alhaisempiin liiketoiminnan tuottoihin ennen verotuksellista tarkastelua, mikä voi aiheuttaa tehokkuustappioita ³³¹. Lisäksi tämä toimintatapa voi heikentää kaikkien verovelvollisten veromoraalia, sillä se asettaa kyseenalaiseksi järjestelmän oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden ³³².

Monikansalliset yhtiöt hyödyntävät näitä toimintamalleja siirtäen voittojaan matalamman verotuksen maihin, mikä antaa niille kilpailuedun paikallisesti toimiviin pk-yrityksiin nähden. Paikallisilla yrityksillä ei useinkaan ole resursseja tai mahdollisuuksia vastaavaan toimintaan. Tämä asettaa kyseenalaiseksi yritysten välisen reilun kilpailun ja johtaa tilanteisiin, joissa verorasitus jakautuu epätasaisesti. Kansainvälinen voitonsiirto

³²⁸ Knuutinen 2020:275

³²⁹ OECD 2013: 13

³³⁰ Knuutinen 2014: 233

³³¹ OECD 2013: 8

³³² Knuutinen 2020:282

on myös havaittu vääristäneen kilpailuedellytyksiä erityisesti pienille ja paikallisille toimijoille, mikä korostaa ilmiön haitallisuutta³³³.

4.2.2 Maakohtainen raportointi

BEPS-hankkeen 13. toimenpide keskittyy maakohtaiseen raportointiin, joka asettaa suurille kansainvälisille yrityksille veloitteen raportoida toimintansa taloudelliset tiedot maakohtaisesti³³⁴. Raportoinnin avulla pyritään lisäämään läpinäkyvyyttä ja mahdollistamaan tehokkaampi siirtohinnoittelun valvonta. Raportissa tulee ilmetä keskeisiä tietoja, kuten yrityksen tulot, voitot, maksetut verot ja taloudellisen toiminnan jakautuminen eri toimintamaiden välillä³³⁵.

Nämä tiedot toimitetaan kunkin valtion veroviranomaisille, mikä parantaa niiden kykyä arvioida siirtohinnoitteluun liittyviä riskejä ja kohdentaa tarkastustoimia oikeisiin kohteisiin. BEPS-hankkeen 13. toimenpiteessä esitetyt ohjeet määrittelevät tarkasti, miten yritysten tulee laatia ja raportoida nämä tiedot, jotta varmistetaan tietojen vertailukelpoisuus ja käytettävyys kansainvälisessä verovalvonnassa³³⁶.

Maakohtainen raportointi lisää merkittävästi verotuksen läpinäkyvyyttä ja tarjoaa mahdollisuuden tarkastella yrityksen veropolitiikkaa eri maiden välillä. Yksi keskeinen kysymys raportoinnin yhteydessä onkin verojen suuruuden suhde kyseisissä maissa harjoitettavaan toimintaan. Jos raportoinnista ilmenee huomattavia eroja toiminnan laajuuden, kuten liikevaihdon tai voiton, ja maksettujen verojen välillä, se voi herättää sidosryhmien keskuudessa huolta yrityksen verokäytäntöjen kestävydestä. Tämä puolestaan voi vaikuttaa yrityksen maineeseen ja nostaa esiin tarpeen entistä vastuullisemmalle ja läpinäkyvämmälle veropolitiikalle³³⁷.

³³³ OECD 2013: 8.

³³⁴ OECD 2015: 9–10

³³⁵ OECD 2015: 9–10

³³⁶ Viherkenttä 2023: 279–281

³³⁷ Viherkenttä 2023: 279–282

Suomessa on kehitetty lainsäädäntöä³³⁸, jonka mukaan yritysten tulee toimittaa taloustietojaan eri toimintamaihin liittyen verohallinnoille. Nämä tiedot voivat vaihtua eri maiden veroviranomaisten kesken, ja niitä voidaan käyttää hyväksi riskien arvioinnissa sekä viranomaisten toiminnan suuntaamisessa.

Läpinäkyvyyden lisäämiseksi uusi ohjeistus on edellistä yksityiskohtaisempi, mikä vähentää raportointiprosessiin liittyvää harkinnanvaraisuutta. Tämä johtuu erityisesti tarkennetuista ohjeista, jotka yhtenäistävät raportoinnin käytäntöjä. Viherkentän (2023) mukaan valtioneuvoston ohjeistuksen noudattaminen on pakollista valtionomisteisille yhtiöille, kun taas muille yhtiöille se on suositeltavaa. Ohjeistuksen mukainen raportin vähimmäissisältö lähestyy jo OECD-mallin raportointivaatimuksia, mikä vahvistaa kansainvälistä vertailtavuutta ja yhdenmukaisuutta³³⁹.

Valtioneuvoston kanslia julkaisi 7. kesäkuuta 2022 ohjeistuksen, jonka mukaan valtion enemmistöomisteisten yhtiöiden tulee raportoida tuloveroistaan maakohtaisesti tilikaudesta 2022 alkaen. Ohjeistuksen tavoitteena on parantaa yhtiöiden verotietojen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä edistää yritysten yhteiskuntavastuuta³⁴⁰.

Maakohtaisen raportoinnin velvoitteet ovat astuneet voimaan Suomessa, kun direktiivi (EU) 2021/2101 sisällytettiin Suomen kirjanpitolakiin. Sääntely koskee 3.5.2024 ja sen jälkeen alkavia tilikausia. Lain mukaan suurten yritysten, joiden konsernitilinpäätöksen mukainen liikevaihto on ylittänyt 750 miljoonaa euroa sekä päättyneellä että sitä edeltäneellä tilikaudella, tulee laatia niin sanottu tuloverokertomus. Sama velvoite koskee myös itsenäisiä yrityksiä, joiden liikevaihto ylittää saman raja-arvon. Tämä raportti tarjoaa tietoja yrityksen maksamista tuloveroista ja niiden jakaantumisesta eri maihin, joissa yritys toimii.³⁴¹

³³⁸ VML: 14: d ja e §

³³⁹ Viherkenttä 2023: 280

³⁴⁰ Valtioneuvoston kanslia 2022

³⁴¹ Laki kirjanpitolain muuttamisesta 238/2024

Tämä uusi laki heijastaa samaa kehitystä kuin vastuullisuusraportoinnin vaatimukset, vaikka se koskee pääasiassa suuryrityksiä, myös pienemmät yritykset joutuvat kasvavan paineen alle. Sijoittajat ja muut sidosryhmät odottavat yhä useammin, että yritykset julkaisevat maakohtaista tietoa verotuksestaan, vaikka lainsäädäntö ei heitä siihen velvoittaisikaan ³⁴².

Tuloverokertomuksessa yritysten tulee eritellä siihen sisältyvät yksiköt ja esittää näistä yrityksistä yhteenlasketut tiedot taloudellisesta tuloksesta sekä maksetuista tuloveroista. Nämä tiedot on jaoteltava tarkasti jäsenvaltioiden ja lainkäyttöalueiden mukaan. Lisäksi valtioneuvoston asetus määrittelee tarkemmin, miten tiedot on raportoitava tuloverokertomuksessa, mikä varmistaa raportoinnin yhdenmukaisuuden ja läpinäkyvyyden ³⁴³.

Vaadittava tietosisältö tuloverokertomuksessa on suppeampi verrattuna OECD raportointiin, joka toimitetaan verohallinnoille. Kuitenkin se muistuttaa rakenteeltaan suurelta osin GRI 207 -suositusta. Kuten aiemmin alaluvussa käsiteltiin BEPS-hankkeen 13. toimenpiteen vaatimuksia, nämä raportit tarjoavat verohallinnoille arvokasta tietoa yritysten toiminnasta tilastollisesta näkökulmasta.³⁴⁴

Ongelmana on kuitenkin se, että raportit eivät ole suoraan sijoittajien tai muiden sidosryhmien käytettävissä, mikä rajoittaa niiden hyötyä läpinäkyvyyden kannalta ³⁴⁵. Tästä syystä julkista maakohtaista raportointia on vaadittu yhä enemmän, esimerkiksi GRI 207-4 -suosituksen mukaisia tietoja. Tämän suosituksen mukaan yritysten tulisi raportoida konserniyhtiöidensä verotuksellisista asuinvaltioista ja esittää kattavasti taloudelliset tiedot, kuten voitot, tappiot sekä suorite- ja kassaperusteiset verot. Tällainen julkinen raportointi ei vain lisää läpinäkyvyyttä, vaan myös antaa sidosryhmille

³⁴² Viherkenttä 2023:8 & Pasanen 2023

³⁴³ *Laki kirjanpitolain muuttamisesta 238/2024*

³⁴⁴ Viherkenttä 2023: 284–285

³⁴⁵ Viherkenttä 2023: 284–285

paremman mahdollisuuden arvioida yrityksen taloudellisia ja verotuksellisia käytäntöjä³⁴⁶.

4.2.3 Global Reporting Initiative -standardi

Global Reporting Initiative eli GRI-standardit tarjoavat kehyksen, jota monet yritykset käyttävät vastuullisuusraportoinnissaan³⁴⁷. Nämä raportointistandardit on suunniteltu edistämään organisaatioiden raportoinnin läpinäkyvyyttä, luotettavuutta ja vertailtavuutta³⁴⁸. Vaikka GRI viitekehyksen käyttö on vapaaehtoista, se sisältää laajan valikoiman keskeisiä suorituskykyindikaattoreita, jotka tukevat yrityksiä niiden raportoinnissa³⁴⁹.

Vuonna 2013 julkaistussa GRI G4 -raportointiviitekehelyssä otettiin ensimmäistä kertaa kantaa veroasioihin osana vastuullisuusraportointia. Viitekehelykseen sisältyy veroasioihin liittyviä ohjeistuksia ja indikaattoreita, joiden avulla yritysten toimintaa voidaan arvioida sosiaalisten, ympäristöllisten ja taloudellisten vastuullisuusnäkökohtien perusteella³⁵⁰. Näiden indikaattoreiden tavoitteena on lisätä läpinäkyvyyttä ja mahdollistaa vastuullisuuden tarkastelu eri ulottuvuuksilla, kuten yrityksen taloudellisen toiminnan ja sen yhteiskunnallisten vaikutusten suhteen ja tämä oli merkittävä askel verotuksen integroimisessa osaksi yritysten vastuullisuusstrategioita³⁵¹.

Vuoden 2021 alusta voimaan tullut GRI 207 Tax -standardi laajentaa GRI raportointiviitekehystä keskittymään erityisesti yritysten verotukseen³⁵². Tämän standardin tavoitteena on tehostaa ja selkeyttää yritysten veroraportointia sekä lisätä läpinäkyvyyttä verotuksen käytännöissä. GRI 207 tarjoaa yrityksille konkreettisia

³⁴⁶ Viherkenttä 2023: 285

³⁴⁷ PwC 2023

³⁴⁸ Viherkenttä 2023: 285

³⁴⁹ Dissanayake 2021: 543–567

³⁵⁰ Knuutinen 2020: 401

³⁵¹ GRI 2013 G4: 69–70

³⁵² GRI. 2019. *GRI 207: Tax 2019*.

työkaluja, joiden avulla ne voivat hahmottaa ja viestiä veropolitiikkaansa ja -käytäntöjään vapaaehtoisesti ³⁵³.

Standardin pitkän aikavälin tavoitteena on paitsi turvata valtioiden verotuloja, myös minimoida veropohjan rapautumista ³⁵⁴. Tämä auttaa edistämään vastuullista verokäyttäytymistä ja parantaa sidosryhmien, kuten sijoittajien ja yhteiskunnan, luottamusta yritysten toimintaan ³⁵⁵.

Uusi GRI 207: Tax -viitekehys koostuu neljästä keskeisestä osiosta, jotka kattavat laajasti yritysten verotukseen liittyvät vastuullisuustekijät. Ensimmäinen osio, 207-1, käsittelee yrityksen verotusstrategiaa, mukaan lukien sen periaatteet ja tavoitteet. Toisessa osiossa keskitytään verohallintoon, kontrollimekanismeihin ja riskienhallintaprosesseihin, jotka varmistavat yrityksen vastuullisuuden ja läpinäkyvyyden verotuksessa. Kolmas osio tarkastelee sidosryhmien sitouttamista ja menetelmiä, joilla yritykset käsittelevät verotukseen liittyviä huolia ja odotuksia. Neljäs ja viimeinen osio määrittelee maakohtaisen raportoinnin periaatteet, kuten maakohtaiset taloudelliset tiedot, maksetut verot ja niiden kohdentumisen. ³⁵⁶

Näiden osioiden avulla standardi tarjoaa kokonaisvaltaisen viitekehysten yritysten verotuksen raportointiin, lisäten läpinäkyvyyttä ja tukien vastuullista verokäyttäytymistä ³⁵⁷. Uusi GRI 207 -standardi on nostanut maakohtaisen raportoinnin keskiöön, mikä korostaa läpinäkyvyyden merkitystä yritysten taloudellisissa ja verotuksellisissa tiedoissa. Maakohtainen raportointi standardin mukaisesti kattaa tiedot kunkin lainkäyttöalueen taloudellisista ja verotuksellisista tiedoista, mukaan lukien yhteisöveron määrät ³⁵⁸.

³⁵³ Knuutinen 2020: 401

³⁵⁴ Base erosion

³⁵⁵ GRI. 2019. *GRI 207: Tax 2019*.

³⁵⁶ GRI. 2019. *GRI 207: Tax 2019*

³⁵⁷ Knuutinen 2020:401

³⁵⁸ Knuutinen 2020: 402–403

Vaikka GRI 207 -standardin vaatimukset tarjoavat laajan kehikon yritysten vapaaehtoiselle raportoinnille, ne jäävät kuitenkin suppeammiksi verrattuna pakolliseen maakohtaiseen raportointiin, jota suuremmat yritykset ovat velvoitettuja noudattamaan esimerkiksi DAC-direktiivin mukaisissa tuloverokertomuksissa. Tällainen ero osoittaa vapaaehtoisen ja lakisääteisen raportoinnin erilaiset tavoitteet: siinä missä pakollinen raportointi pyrkii tarkkaan valvontaan, vapaaehtoinen raportointi antaa yrityksille mahdollisuuden korostaa vastuullisuuttaan ja avoimuuttaan omilla ehdoillaan.³⁵⁹

Kun yritykset raportoivat tämän standardin mukaisesti, sidosryhmät saavat selkeämmän ja kattavamman kuvan yrityksen verokäytännöistä eri lainkäyttöalueilla. Tämä lisää sidosryhmien mahdollisuuksia arvioida yrityksen toiminnan vastuullisuutta ja läpinäkyvyyttä verotuksen osalta.

Standardin mukainen raportointi ei pelkästään edistä avoimuutta, vaan myös auttaa tunnistamaan potentiaalisia maine- ja talousriskejä, jotka voivat liittyä yrityksen veropolitiikkaan ja käytäntöihin. Tällöin sidosryhmät, kuten sijoittajat, voivat tehdä paremmin informoituja päätöksiä ja arvioida yrityksen pitkän aikavälin vastuullisuutta ja taloudellista kestävyyttä.³⁶⁰

Kehittyvä lainsäädäntö kaventaa vapaaehtoisuuden ja lakisääteisten velvoitteiden välistä rajaa. Vaikka yrityksiä ei velvoiteta julkistamaan samoja raportteja kuin ne toimittavat verovaltioille, tällainen vapaaehtoinen raportointi voi silti tuottaa yritykselle merkittäviä etuja. Se ei ainoastaan paranna sidosryhmien, kuten sijoittajien ja osakkeenomistajien, luottamusta yrityksen toimintaan, vaan myös antaa heille paremmat mahdollisuudet arvioida yrityksen veropolitiikan ja riskinoton asianmukaisuutta.³⁶¹

³⁵⁹ Knuutinen 2020: 402–403

³⁶⁰ Wiesener C 2021: 110-113

³⁶¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/95/EU johdanto-osan 3 kappale

Raportoinnin avulla yritykset voivat vahvistaa läpinäkyvyyttään ja vastuullisuuttaan, mikä voi osaltaan parantaa niiden mainetta ja kilpailukykyä globaalissa toimintaympäristössä³⁶².

Kun yritykset hyödyntävät GRI 207 -standardia raportoinnissaan, sidosryhmille tarjoutuu mahdollisuus saada selkeä ja kattava kuva yrityksen verotuksellisista tiedoista eri lainkäyttöalueilla. Tällainen raportointi lisää läpinäkyvyyttä ja luottamusta yrityksen toimintaan, samalla kun se auttaa sidosryhmiä tunnistamaan mahdollisia maineeseen ja talouteen liittyviä riskejä, jotka voivat liittyä yrityksen veropolitiikkaan ja käytäntöihin. Tämä tukee sekä sijoittajien päätöksentekoa että yrityksen vastuullisuusstrategian kehittämistä.³⁶³

Kun otetaan huomioon, että tarjolla on laaja valikoima erilaisia mittareita, jokainen organisaatio ei luonnollisestikaan sisällytä niitä kaikkia raportointiinsa. Organisaatioilla on mahdollisuus valita ne mittarit, jotka parhaiten vastaavat heidän liiketoimintansa luonnetta, tavoitteita ja sidosryhmiensä tarpeita. Tämä joustavuus mahdollistaa raportoinnin kohdentamisen olennaisiin kysymyksiin, mutta samalla se voi haastaa vertailtavuuden eri organisaatioiden välillä.³⁶⁴

Kuitenkin Euroopassa on kehitetty vastuullisuusraportointiin kaksoisolennaisuudesta, jolloin raportointiin pitää liittää kaikki seikat, joilla on olennaista merkitystä yrityksen kannalta ja sen toiminnan vaikutuksesta koko yhteiskuntaan sekä sen sidosryhmiin³⁶⁵.

³⁶² Viherkenttä 2023: 284–285

³⁶³ Wiesener C 2021: 110-113

³⁶⁴ Dissanayake 2021: 543–567

³⁶⁵ Ks. Luku 4.3.1

4.2.4 DAC6- Direktiivi

Neuvoston direktiivi (EU) 2018/822, tunnettu myös nimellä DAC6-direktiivi, on osa Euroopan unionin laajempia pyrkimyksiä lisätä verotuksen läpinäkyvyyttä ja torjua haitallista aggressiivista verosuunnittelua, joka heikentää jäsenvaltioiden veropohjaa. Direktiivi keskittyy rajoitettujen rajat ylittävien järjestelyjen ilmoittamiseen ja tietojenvaihtoon EU-maiden välillä.³⁶⁶

Euroopan komissiota pyydettiin kehittämään toimenpiteitä, jotka tukisivat OECD BEPS-hankkeen 12. toimenpiteen mukaisia vaatimuksia. Näihin toimenpiteisiin sisältyy muun muassa verosuunnittelujärjestelyjen pakollinen raportointi, tosiasiallisten edunsaajien piilottamiseen tähtäävien offshore-rakenteiden ilmoittaminen sekä näitä tietoja koskeva automaattinen tiedonvaihto.³⁶⁷ Tavoitteena on lisätä läpinäkyvyyttä ja torjua aggressiivista verosuunnittelua. Useat maat harkitsevat nyt tämän ilmoittamisen käyttöönottoa. On myös havaittu, että tietyt rahoituksen välittäjät ja veroneuvontapalveluja tarjoavat tahot ovat aktiivisesti avustaneet asiakkaitaan varojen siirtämisessä ulkomaille ja niiden piilottamisessa, mikä on lisännyt sääntelyn tarvetta.³⁶⁸

Direktiivi velvoittaa yrityksiä raportoimaan rajat ylittävistä järjestelyistä, kun tietyt kriteerit täyttyvät, ja sen tavoitteena on torjua sekä veronkiertoa että veron välttämistä. Direktiivi tukee OECD:n BEPS-hankkeen³⁶⁹ tavoitteita, jotka pyrkivät estämään veropohjan rapautumista ja voittojen siirtoa matalan verotuksen alueille³⁷⁰.

Direktiivin myötä pyritään edistämään verotuksen oikeudenmukaisuutta tarjoamalla veroviranomaisille parempia edellytyksiä puuttua aggressiiviseen verosuunnitteluun. Tämä mahdollistaa tarkempien verotarkastusten kohdentamisen sekä haitallisten

³⁶⁶ Neuvoston direktiivi (EU) 2018/822: 2

³⁶⁷ Neuvoston direktiivi (EU) 2018/822: 2

³⁶⁸ Kurikka 2020:53

³⁶⁹ Base Erosion and Profit Shifting- tavoitteita

³⁷⁰ Kurikka 2020:53

verotusmenettelyjen ehkäisemisen. Direktiivi täydentää BEPS-hankkeen pyrkimyksiä estää kansainvälistä verovälttelyä ja varmistaa, että yritykset maksavat veroja siellä, missä taloudellinen arvo syntyy.³⁷¹ Tavoitteena on, että verot maksetaan oikeaan aikaan ja oikeaan valtioon oikean suuruisena.

4.2.5 Verojalanjälki

Vastuullisuudessa on termi hiilijalanjälki, joka kuvastaa yhtiöiden hiilidioksidipäästöjen rasiusta ympäristölle ja yhteiskunnalle. Pariisin ilmastopimuksen tavoitteiden pääsemiseen edellyttää merkittäviä vähennyksiä kasvihuonekaasupäästöissä, erityisesti hiilidioksidipäästöissä, jotka ovat merkittävin ilmaston lämpenemistä aiheuttava tekijä.³⁷² Hiilidioksidipäästöistä on kuitenkin johdettu verojalanjälkikäsite, joka on positiiviseltaan vaikutukselta käänteinen, sillä se kuvaa verokuormaa, jonka yritys tuottaa verotuloina yhteiskunnalle³⁷³.

Vaasan yliopiston tohtori Torkkel (2013) toteaa, että verojalanjäljellä tarkoitetaan yrityksen maksamien verojen kokonaismäärää. Verojalanjälki voidaan määritellä kahdella eri tavalla: suppeampi määritelmä kattaa yrityksen maksamat välittömät verot, kuten tuloveron, varainsiirtoveron, kiinteistöveron ja työnantajan sosiaaliturvamaksun. Laajempi määritelmä sisältää näiden välittömien verojen lisäksi myös välilliset verot, kuten arvonnlisäveron, lähdeveron, valmisteverot ja ennakonpidätykset.³⁷⁴

YLE-vero voitaisiin myös nykyisin sisällyttää välittömiin veroihin, jotka kirjataan yhtiön tuloslaskelmaan. Nämä verot ovat välittömästi yhteydessä yrityksen toimintaan, vaikka niistä säädetäänkin lailla. Välillisissä veroissa on tyypillistä, että verokustannus vieritetään jonkun toisen maksettavaksi kuin itse yrityksen, vaikka ne ovatkin sinänsä

³⁷¹ Kurikka 2020: 53

³⁷² YM, 2024. <https://ym.fi/pariisin-ilmastosopimus>

³⁷³ Torkkel 2013: 80–82.

³⁷⁴ Torkkel 2013: 80–82

riippuvaisia yritystoiminnasta. Molemmista kuitenkin saadaan verotuloja yhteiskunnalle³⁷⁵.

4.3 Verovastuullisuus vastuullisuusraportoinnilla (CSRD)

Yritysten kestävyysraportointia koskeva direktiivi (CSRD) laajentaa raportointivelvoitteita kattamaan myös verotukseen liittyviä tietoja. CSRD-direktiivi (EU) 2022/2464 astui voimaan 5. tammikuuta 2023, ja sen tavoitteena on parantaa yritysten kestävyysraportoinnin laatua ja vertailukelpoisuutta. Direktiivi edellyttää yrityksiltä raportointia ympäristöön, sosiaalisiin seikkoihin ja hallintotapaan liittyvistä asioista.³⁷⁶

Yhteiskuntavastuullisuuden kolmijaossa taloudellinen vastuu on korvattu hallintotapaan liittyvillä kysymyksillä, jolloin veroasiat kuuluvat mahdollisesti G-osaan. Vaikka verotusta ei mainita erikseen, verotukseen liittyvät käytännöt ja niiden läpinäkyvyys ovat olennainen osa yrityksen hallintotapaa ja yhteiskuntavastuuta³⁷⁷. Siksi verotukseen liittyvät tiedot voivat sisältyä CSRD mukaisiin raportointivaatimuksiin. CSRD korvaa aiemman NFRD-direktiivin ja laajentaa raportointivelvoitteita koskemaan aiempaa suurempaa joukkoa yrityksiä.³⁷⁸

Euroopassa vastuullisuusraportointia tarkastellaan yhä enemmän kaksoisolennaisuuden periaatteen kautta. Tämä periaate edellyttää yrityksiä arvioimaan toimintaansa kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin siitä, miten yrityksen toiminta vaikuttaa ympäristöön ja yhteiskuntaan vaikutusolennaisuus ja toiseksi siitä, miten nämä vaikutukset heijastuvat yrityksen taloudelliseen asemaan ja suorituskykyyn eli puhutaan taloudellisesta olennaisuudesta. Näin raportoinnilla varmistetaan, että yritykset huomioivat sekä ulkoiset että sisäiset vaikutukset osana vastuullisuuttaan.³⁷⁹

³⁷⁵ Middleton & Muttonen, 2020: 34

³⁷⁶ European Commission 2023

³⁷⁷ Viherkenttä 2023: 279

³⁷⁸ Taloushallintoliitto 2023

³⁷⁹ Grand Thornton Finland 2023

4.3.1 Verotuksen rooli kaksoisolennaisuuden kontekstissa

Verotuksella voi olla tärkeä rooli kaksoisolennaisuuden periaatteessa yrityksille. Ensinnäkin verotukseen liittyvät käytännöt, kuten avoin raportointi ja vastuullinen veropolitiikka, ovat olennainen osa yrityksen hallintotapaa³⁸⁰. Viherkenttä (2021) huomauttaa, että verotukseen liittyvien vaatimusten ohella myös muilla, ensisijaisesti muuhun kuin verotukseen liittyvillä sääntelytoimilla voi olla välillistä vaikutusta³⁸¹. yritysten raportointivelvoitteita ja tuo ne osaksi yhä laaja-alaisempaa sääntelyä, kuten ESRS 1 -yleisvaatimuksia. Kyseinen vaatimus on määritelty artiklassa 19a-NFRD-direktiivin pohjalta, ja siinä korostetaan erityisesti raportoinnin kaksisuuntaisuutta.³⁸²

Kaksoisolennaisuuden periaate on tiiviisti yhteydessä ESRS 1 -vaatimukseen, joissa korostetaan kestävyysaiheiden olennaisuuden arviointia. Näitä arvioidaan sekä yrityksen omasta toiminnasta johtuvien vaikutusten että sen liiketoimintasuhteisiin liittyvien vaikutusten kautta. ESRS 1 General Requirements määrittelee, että vaikutukset voivat olla sekä todellisia että mahdollisia, positiivisia tai negatiivisia, ja niiden arviointi perustuu vakavuuteen, laajuuteen ja siihen, voidaanko vaikutuksia korjata.³⁸³

Suomen kirjanpitolain³⁸⁴ mukaan yritysten on annettava merkitykselliset tiedot toiminnastaan, kehityksestään ja taloudellisesta asemastaan. Tämä kattaa myös ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvät näkökohdat. Vaikka verotusta ei mainita laissa, sen vaikutukset yhteiskuntaan ja yrityksen taloudelliseen asemaan voivat sisältyä tähän laajaan velvoitteeseen.

³⁸⁰ Knuutinen 2020: 407–417

³⁸¹ Viherkenttä 2021: 280-281

³⁸² ESRS 1, 2022: 12

³⁸³ ESRS 1, 2022: 12

³⁸⁴ KPL 1336/1997 7:3 §

Yrityksen verokäytännöillä on myös merkittävä yhteiskunnallinen ulottuvuus, koska ne ovat suoraan yhteydessä julkisten palveluiden rahoittamiseen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden tukemiseen ³⁸⁵. Aggressiivinen verosuunnittelu voi vaarantaa näitä tavoitteita ja aiheuttaa yritykselle mainehaittaa. Tämä johtuu siitä, että menetetyt verotulot voivat heikentää yhteiskunnan kykyä rahoittaa palveluita, mikä on olennaista julkisen luottamuksen kannalta. Maineriski on erityisen tärkeä ottaa huomioon, ja sitä käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Näin veroasioiden vaikutus ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyy yrityksen vastuullisuuteen kahdella tavalla. Ensinnäkin siitä, miten yrityksen veromaksut ja verokäytännöt vaikuttavat ympäröivään yhteiskuntaan ja julkisiin palveluihin, ja toiseksi siitä, millainen vaikutus näillä veroasioilla on yrityksen omaan tulokseen ja liikevaihtoon.

4.3.2 Yritykset raportoivat avoimesti verovastuullisuudesta

Verojalanjäkiraportointi on yhä tärkeämpi osa yritysten vastuullisuusraportointia. Yritykset lähestyvät verojalanjäljen raportointia eri tavoin. Osa erittelee maksamansa tuloverot ja muut verolajit, kun taas toiset avaavat verotuksellisia periaatteitaan tai raportoivat veroja maakohtaisesti³⁸⁶. Tämä käytäntö lisää merkittävästi läpinäkyvyyttä ja auttaa sidosryhmiä ymmärtämään yrityksen verokäytäntöjä ³⁸⁷.

Raportoinnin päätavoitteena on vastata läpinäkyvyyden vaatimukseen, jotka ulottuvat yhä vahvemmin myös veroasioihin ³⁸⁸. Knuutisen (2017) mukaan verojen raportointimallit voidaan karkeasti jakaa kolmeen luokkaan: pakolliseen tilinpäätösraportointiin, raportointiin veroviranomaisille ja vapaaehtoiseen raportointiin, joka on osa yrityksen vastuullisuusstrategiaa. Vastuullisuuden näkökulmasta yrityksen

³⁸⁵ Ks. Luvut 3.7 ja 5.1

³⁸⁶ PwC 2022

³⁸⁷ Viherkenttä 2023: 7-8

³⁸⁸ Knuutinen,2020: 399

vastuullisuus alkaa siitä, että yritys ylittää lainsäädännön asettamat vähimmäisvaatimukset. Pakollinen raportointi varmistaa minimivaatimukset tiedonantoon ja estää keskeisten tietojen pimittämisen. Toisaalta vapaaehtoinen raportointi antaa yritykselle mahdollisuuden täydentää tietoja ja osoittaa vastuullisuutta, vaikka sitä ei samalla tavalla säädellä.³⁸⁹

Jos tarkastellaan yhteiskuntavastuullisuuden näkökulmasta, niin yrityksen vastuullisuus alkaa lainsäädännön vähimmäisvaatimusten ylittämisestä. Pakollinen raportointi asettaa minimivaatimukset tiedonantoon ja voi estää yrityksiä piilottamasta keskeistä tietoa, jota ne eivät muuten haluaisi näyttää. Vapaaehtoinen raportointi sen sijaan antaa mahdollisuuden täydentää tietoja, mutta vapaaehtoista raportointia ei säädellä samoilla kriteereillä.³⁹⁰

Verojalanjälkiraportoinnilla tarkoitetaan yleensä julkista raportointia, joka kuvaa yrityksen yhteiskunnalle tuottamaa taloudellista lisäarvoa verojen muodossa. Noin 40 % Helsingin pörssin yrityksistä julkaisee verojalanjälkiraportin. Vaikka raportoinnille ei ole olemassa yhdenmukaistettua mallia, ne sisältävät tyypillisesti erittelyt maksetuista ja kerätyistä veroista.³⁹¹ Valtio-omisteisille yrityksille tämä raportointikäytäntö on ollut pakollista jo vuodesta 2015 lähtien.

Verojalanjäljen raportoinnin haasteena on selkeiden ohjeistusten ja standardien puute, mikä lisää moninaisuutta ja vaikeuttaa vertailtavuutta eri yritysten välillä. Vapaaehtoinen GRI-standardi tarjoaa myös välineen verojalanjäljen raportointiin. Ensimmäinen osa (GRI 207-1) keskittyy yrityksen veropolitiikkaan tai -strategiaan, ja tämä osio on osoittautunut suosituksi. Sen sijaan standardin neljännen osan (GRI 207-4) mukaisia maakohtaisia raportteja julkaistaan vähemmän. Vuonna 2022 vain 19 % Helsingin pörssin yhtiöistä raportoi GRI-standardin mukaisesti. Tämä osoittaa, että vaikka

³⁸⁹ Knuutinen 2017: 301

³⁹⁰ Stiglingh 2017: 151–161

³⁹¹ PwC:2022

vapaaehtoinen raportointi kehittyy, siihen liittyy vielä haasteita, kuten tietojen laajuus ja vertailukelpoisuus.³⁹²

³⁹² PwC 2022

5 Mikä kannustaa yrityksiä verovastuullisuuteen

5.1 Verovastuullinen toiminta edistää maineen hallintaa

Yritysten on täysin laillista hyödyntää verokannustimia, ja kansallinen verokilpailu tarjoaa mahdollisuuden hakea veroetua eri jäsenvaltioista. Empiiristen tutkimusten mukaan verokannustimien käyttö ei ole aiheuttanut merkittäviä mainehaittoja yrityksille. Tämä käsitys saattaa kuitenkin olla virheellinen tai muuttua tulevaisuudessa, erityisesti valtion tarjoamien verokannustimien osalta ³⁹³.

Gallemoren ja muiden (2014) tutkimuksen mukaan kaikki ESG-strategiaa noudattavat yritykset eivät voi täysin luottaa siihen, etteivät mainehaitat liittyisi veronkiertoon. Tutkimuksessa havaittiin, että jotkin yritykset valitsevat pidättäytyä aggressiivisesta verosuunnittelusta, vaikka se voisi parantaa kassavirtaa ja aiheuttaa vain vähäisiä välittömiä mainehaittoja. Tätä ilmiötä kutsutaan "under-sheltering-arvoitukseksi". Tutkijoiden mukaan yritykset saattavat vältellä tällaisia toimenpiteitä, koska ne pelkäävät pidemmän aikavälin mainehaittoja, vaikka välittömät riskit näyttäisivät pieniltä. ³⁹⁴

Vaikka yritykset voivat hyödyntää aggressiivista verosuunnittelua ja nojata lain kirjaimeen, verokannustimien käyttö voi johtaa tilanteisiin, joissa lainmukainen toiminta on ristiriidassa yhteisön moraalikäsitysten kanssa. Tällaisissa tapauksissa yrityksiltä odotetaan myös yhteisön normien noudattamista, jotka voivat olla huomattavasti tiukempia kuin lakisääteiset vaatimukset.

Kun nämä hyvät moraaliset ja etiikan toimitavat rikotaan, seuraukset voivat olla merkittäviä. Esimerkiksi Starbucks joutui vuonna 2012 Isossa-Britanniassa moraalisen

³⁹³ John Gallemore, Edward L. Maydew & Jacob R. Thornock, (2014): 1103–1133

³⁹⁴ John Gallemore, Edward L. Maydew & Jacob R. Thornock, (2014): 1103–1133

paineen kohteeksi, kun se väitti tehneensä tappiota 14 vuoden ajan eikä näin ollen maksanut veroja. Protestien ja aktivistien painostuksen seurauksena yritys päätyi maksamaan vapaaehtoisesti 20 miljoonaa puntaa yritysveroa maineensa palauttamiseksi.³⁹⁵

Verotus on nollasummapelejä, ja suurempien yritysten verosäästöt siirtyvät usein jonkun toisen, esimerkiksi pienemmän yrityksen, maksettavaksi. Pienemmillä yrityksillä on kuitenkin huomattavasti rajallisemmat mahdollisuudet hyödyntää vastaavia verokannustimia, mikä asettaa ne epäedulliseen asemaan³⁹⁶.

5.2 Mainehaittojen hallinta osana osakkeenomistajien riskienhallintaa

Verovastuullisuus on noussut keskeiseksi osaksi yritysten vastuullisuusstrategioita ja ESG-keskusteluja. Osakkeenomistajat ovat alkaneet vaatia yrityksiltä entistä tarkempaa veroraportointia. Esimerkiksi Amazonin osakkeenomistajat esittivät aloitteen, jossa vaadittiin yhtiötä julkaisemaan verotietoja Global Reporting Initiativen (GRI) verostandardin mukaisesti³⁹⁷. Osakkeenomistajien kasvava kiinnostus yritysten veroasioiden hoitoon on tuonut uudenlaista terminologiaa vastuullisen sijoittamisen kentälle. Verot voidaan nähdä osana ESG-strategian G-osiota, joka keskittyy hallintoon ja heijastaa sijoittajien omistajapolitiikkaan liittyviä odotuksia³⁹⁸.

G-elementti keskittyy siihen, miten yrityksen johto johtaa ja hallinnoi vastuullisuuteen liittyviä kysymyksiä. Toisaalta verot voidaan nähdä myös osana S-elementtiä, sillä niillä on merkittävä sosiaalinen vaikutus yhteiskunnassa. Nykyään vastuullinen lähestymistapa veroasioihin korostuu erityisesti sijoittajien pyrkimyksissä yhdistää riskienhallinta, hyvä

³⁹⁵ Christians, A. 2013

³⁹⁶ Ks. luku 3.8

³⁹⁷ GRI 2022: Tax transparency debate moves to the center stage

³⁹⁸ Viherkenttä 2023: 279

yhteiskuntavastuullisuus sekä verojen huolellinen hoitaminen ja edullisten veroratkaisujen etsintä.³⁹⁹

Yrityksen veroasioiden hoitoon liittyvät näkökulmat ovat laajentuneet, ja yrityksissä on yhä useammin tarkasteltava asiaa monipuolisesti, ei vain kapeasti kustannusten näkökulmasta. Veroasioilla on nykyisin merkittävä vaikutus yrityksen maineeseen, rahoituskustannuksiin, niin vieraaseen kuin omaan pääomaan sekä yrityksen kokonaisarvoon.⁴⁰⁰

Yritysten päätöksentekoon vaikuttavat yhä enemmän myös maineriskit, erityisesti verosuunnittelussa. Maineriski on keskeinen tekijä, joka vähentää verojen välttelyä, erityisesti aggressiivista verosuunnittelua.⁴⁰¹ Tutkimukset ovat osoittaneet, että maineella on merkittävä rooli verosuunnittelupäätöksissä. Esimerkiksi suurin osa verojohtajista on todennut, että maineen säilyttäminen vaikuttaa keskeisesti päätöksiin, mikä vähentää halukkuutta aggressiiviseen verosuunnitteluun. Lisäksi mediassa tapahtuva huomio, joka voi vaikuttaa negatiivisesti yrityksen julkisuuskuvaan, on monille yrityksille tärkeä syy pidättäytyä verojen välttelyyn.⁴⁰²

Verojen huomioiminen osana yrityksen vastuullista toimintaa on noussut esille erityisesti YK:n alaisuudessa luotujen vastuullisen sijoittamisen periaatteiden kautta. Näiden periaatteiden vaikutus veroasioissa on merkittävä, sillä vuoden 2024 loppuun mennessä PRI-periaatteisiin oli sitoutunut lähes 5300 instituutiosijoittajaa. Näiden sijoittajien hallinnoima varallisuus ylitti 128 biljoonaa euroa, mikä vastaa noin 25 prosenttia koko maailman sijoitusvarallisuudesta.⁴⁰³

On liioiteltua väittää, että yritysten vastuullinen verotuksen hoito olisi kansainvälisten sijoittajien keskuudessa keskeisessä asemassa. Sijoittajien ESG-portfoliot sisältävät

³⁹⁹ Viherkenttä 2023: 279

⁴⁰⁰ Knuutinen 2020: 411

⁴⁰¹ John Gallemore, Edward L. Maydew & Jacob R. Thornock, (2014): 1103–1133

⁴⁰² Graham, J. R. 2014: 1018–1019.

⁴⁰³ PRI 2024: 6

laajan valikoiman teemoja, joita on vaikea hallita rajallisilla resursseilla, eikä verotusta yleensä priorisoida näissä teemoissa.⁴⁰⁴

Eniten huomiota veroasioihin ovat kiinnittäneet pohjoismaiset ja hollantilaiset eläkerahastot. Kuten Viherkenttä (2023) artikkelissaan toteaa, on liioiteltua väittää, että yritysten vastuullinen verotus olisi kansainvälisten sijoittajien keskuudessa keskeisessä asemassa. Sijoittajien ESG-portfoliot kattavat laajan valikoiman teemoja, joita on haastavaa hallita rajallisten resurssien puitteissa, eikä verotus yleensä nouse näissä teemoissa prioriteetiksi. Kuitenkin pohjoismaiset ja hollantilaiset eläkerahastot sekä tietyt valtiolliset sijoitusrahastot ovat kiinnittäneet veroasioihin enemmän huomiota verrattuna muihin sijoittajaryhmiin.⁴⁰⁵

Pohjoismaissa, kuten Tanskassa, eläkerahastot ovat ottaneet aktiivisesti kantaa aggressiiviseen verosuunnitteluun. Tanskalaiset eläkevakuutusyhtiöt ovat laatineet yhteiset veroperiaatteet ulkoisille omaisuudenhoidajilleen, tavoitteena lisätä verotuksen läpinäkyvyyttä ja vähentää aggressiivisia verokäytäntöjä. Lausunnossaan yhtiöt korostivat, että nämä periaatteet ohjaavat heidän verokäytäntöjään ja -käyttäytymistään niin Tanskassa kuin kansainvälisestikin, edistään vastuullisempia ja kestävyttä tukevia toimintatapoja.⁴⁰⁶

Vahva ääni on tällä hetkellä seuraava ATP:llä (2021)

The more investors stand together, the better the chances of influencing developments are. When a united group of large Danish pension funds and leading foundations and associations stand behind the same tax principles, we speak with a very powerful voice. We expect that the growing coalition behind the Tax Code of Conduct amongst institutional investors will strengthen our dialogue with external asset managers and allow us to do even more in avoiding aggressive tax planning and promoting tax transparency,” say the four founding parties in a joint statement.⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ Knuutinen 2020: 413

⁴⁰⁵ Viherkenttä 2021, 2

⁴⁰⁶ Knuutinen 2020: 413

⁴⁰⁷ ATP 2021:

Tammikuusta 2021 alkaen kuusi suurta tanskalaista säätiötä ja yhdistystä liittyi ATP, Industriens Pensionin, Pension Danmarkin ja PFA vuonna 2019 kehittämään verotuksen toimintakoodistoon. Tämän ryhmän mukaantulo vahvisti vastuullisen verokäyttäytymisen merkitystä sekä Tanskassa että kansainvälisesti ⁴⁰⁸.

Tavanomainen verosuunnittelu on hyväksyttävää, kun se tukee reilua kilpailua ja ehkäisee kahdenkertaista verotusta. Eläkesijoittajat kuitenkin tuomitsevat toimet, joissa verojärjestelmien puutteita hyödynnetään tavalla, joka ei vastaa järjestelmän alkuperäistä tarkoitusta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tilanteita, joissa verorasitusta kevennetään hyödyntämällä yhden verojärjestelmän teknisiä piirteitä tai eri verojärjestelmien välisiä epäjohdonmukaisuuksia ⁴⁰⁹. Verojalanjälkiraportoinnin avulla voidaan tehdä yrityksen verotustiedoista avoimempia ja läpinäkyvämpiä, mikä tukee vastuullisuutta ja auttaa sidosryhmiä ymmärtämään yrityksen verokäytäntöjä paremmin ⁴¹⁰.

5.3 Läpinäkyvyys ja avoimuus verotuksessa

Sijoittajat arvioivat yrityksen veroratkaisuja paitsi riskienhallinnan näkökulmasta, myös sen perusteella, kuinka avoimesti yritys raportoi verotuksestaan ⁴¹¹. Nykyisin yritysten verotuksen läpinäkyvyyttä koskevia ohjeistuksia ja suosituksia on saatavilla yhä enemmän, ja EU:n maakohtainen raportointivaatimus edistää avoimuutta entisestään ja jopa pakottaa yrityksiä raportoimaan. ⁴¹². DAC6-direktiivin mukaisesti VML 14§ ja 17 § velvoittavat veroalan palveluntarjoajat ja verovelvolliset ilmoittamaan Verohallinnolle tietyistä rajat ylittävistä järjestelyistä, jotka voivat liittyä veron kiertämiseen tai välttämiseen ⁴¹³.

⁴⁰⁸ Knuutinen 2020: 413

⁴⁰⁹ Knuutinen 2020: 413

⁴¹⁰ Ks. Luku 4.3

⁴¹¹ Viherkenttä 2023: 7-8

⁴¹² Viherkenttä 2023

⁴¹³ Knuutinen 2020: 67

Yrityksen avoimuus verotukseen liittyvissä asioissa ei ainoastaan vähennä epäluottamusta, vaan myös vahvistaa sen toiminnan eettisyyttä. Läpinäkyvyys on keskeinen osa vastuullista toimintaa ja viestii sidosryhmille, että yritys suhtautuu vastuullisesti yhteiskunnallisiin velvoitteisiinsa.⁴¹⁴

Kansainvälisten konsernien verotuksen tarkastelussa on tärkeää suhteuttaa konsernin maksamat verot toimintavaltioiden nimellisiin verokantoihin. Mikäli konsernin maksamat verot jäävät huomattavasti nimellisverokantojen alapuolelle, tämä voi viestiä, että matalammat verotulot eivät ole tulevaisuuden kannalta kestävä ratkaisu. Tällainen tilanne voi myös heikentää konsernin tuloskehityksen ennusteiden luotettavuutta, sillä siihen voi liittyä riskejä, jotka eivät näy suoraan tilinpäätöksissä.⁴¹⁵

Avoimuus verotuksen osalta on noussut yhä keskeisemmäksi osaksi sijoittajien päätöksentekoa, sillä sen avulla voidaan tarkastella yritysten toimintaa ja arvioida niiden verotukseen liittyvien päätösten vaikutuksia. Sijoittajien odotukset eivät rajoitu ainoastaan verotusta koskevien tietojen saamiseen, vaan ne sisältävät myös vaatimuksia läpinäkyvästä raportoinnista ja päätöksentekoon liittyvistä tiedonannoista. Esimerkiksi YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet⁴¹⁶ ohjaavat yrityksiä edistämään läpinäkyvyyttä verotukseen liittyvissä kysymyksissä, ja odotukset on jaettu kolmeen pääalueeseen: veropolitiikka, hallinto ja riskienhallinta sekä tulosraportointi.⁴¹⁷ Jotkut sijoittajat pitävät tärkeänä, että yrityksen veropolitiikan määrittely on hallituksen vastuulla ja että hallitus seuraa sen noudattamista⁴¹⁸.

Norjan NBIM on julkaissut asiakirjan "Tax and Transparency – Expectations of Companies", jossa määritellään yrityksille verotuksen läpinäkyvyyteen liittyviä

⁴¹⁴ Viherkenttä 2023:284

⁴¹⁵ Viherkenttä 2023:284

⁴¹⁶ PRI

⁴¹⁷ PRI 2024 & Viherkenttä 2023:285

⁴¹⁸ PRI 2024 & Viherkenttä 2023:285

vaatimuksia. NBIM korostaa asiakirjassa kolmea keskeistä peruseriaa, jotka heidän mukaansa edistävät vastuullista verokäytäntöä. Verot on maksettava siellä, missä taloudellista arvoa syntyy, veroasioiden hoito kuuluu yrityksen hallituksen vastuulle, ja julkinen maakohtainen raportointi on olennainen osa läpinäkyvyyttä. NBIM ilmoittaa lisäksi hyödyntävänsä näitä periaatteita keskusteluissaan yritysten kanssa edistääkseen vastuullisia ja läpinäkyviä verokäytäntöjä.⁴¹⁹

Verotukseen liittyvä raportointi on yhä pääosin vapaaehtoista, lukuun ottamatta tilinpäätöksiin sisältyviä lakisääteisiä veroilmoituksia. Tämä johtaa huomattavaan vaihteluun raporttien kattavuudessa eri yritysten välillä. Vapaaehtoinen verotietojen raportointi voi tarjota lisäarvoa sijoittajille esimerkiksi lisäämällä läpinäkyvyyttä yrityksen toiminnasta, mutta se ei silti täytä kaikkia sijoittajien tiedontarpeita kattavasti. Sijoittajat kaipaavat erityisesti yhtenäisiä ja standardoituja raportointimalleja, jotka mahdollistavat paremman vertailukelpoisuuden eri yritysten välillä.⁴²⁰

Raportointia ja läpinäkyvyyttä koskevat vaatimukset kehittyvät kahdella eri tasolla. Yhtäältä raportointivaatimuksia lisätään sitovin oikeudellisin säädöksin, ja näitä vaatimuksia tullaan todennäköisesti tiukentamaan jatkossakin. Toisaalta avoimuuden ja läpinäkyvyyden odotukset kasvavat myös vastuullisuuden sitoutuneiden institutionaalisten sijoittajien ja varainhoitajien taholta, jotka asettavat yrityksille uusia standardeja vastuullisessa toiminnassa.⁴²¹

Yritykset voivat vastata näihin odotuksiin ja vahvistaa verovastuullisuuttaan ylittämällä lainsäädännön asettamat minimivaatimukset ja ottamalla käyttöön vapaaehtoisia verovastuullisuustoimia. Tällaisia toimia voi olla esim. läpinäkyvän raportoinnin lisääminen, verotuksen avoimien periaatteiden määrittäminen sekä aktiivinen ja avoin vuoropuhelu veroviranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Tällaiset toimet eivät

⁴¹⁹ NBIM 2018.

⁴²⁰ Hanna Silvola & Tiina Landau 2019: 226

⁴²¹ Knuutinen 2020: 69

ainoastaan edistä yrityksen mainetta vastuullisena toimijana, vaan voivat myös vahvistaa luottamusta sidosryhmien keskuudessa.

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen päätulokset, jotka perustuvat seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Tutkimuksen pääkysymys on seuraava ja apukysymykset:

- Kuuluko vastuullinen veronmaksu yritysvastuun agendalle?

- Miten yritysten verovastuullisuus voi edistää verotuksen oikeudenmukaisuutta ja kestävää kehitystä?

- Millaisia eettisiä ja sääntelyyn liittyviä haasteita yritykset kohtaavat aggressiivisen verosuunnittelun välttämiseksi, ja miten tämä vaikuttaa niiden verovastuullisuuden toteutumiseen?

- Miksi yritysten tulisi raportoida verovastuullisuudestaan, ja miten tämä raportointi vaikuttaa yritysten maineeseen, sidosryhmien luottamukseen ja vastuullisuuden osoittamiseen ilman lainsäädännöllistä pakkoa?

Aggressiivisen verosuunnittelun välttämiseen liittyy sekä eettisiä että sääntelyllisiä haasteita, jotka monimutkaistuvat erityisesti kansainvälisessä toimintaympäristössä. Kansainväliset yritykset voivat hyödyntää eri valtioiden verojärjestelmien yhteensopimattomuutta. Tämä tarkoittaa, että yleislausekkeiden nojalla tehtävä soveltaminen jää usein vajaaksi. Tällainen toiminta vaikeuttaa aggressiivisen verosuunnittelun arviointia sekä eettisestä että sääntelyn näkökulmasta.

Alustatalouden nousu on korostanut näitä haasteita entisestään. Digitaaliset alustat mahdollistavat palveluiden tarjoamisen globaalisti ilman fyysistä läsnäoloa kuluttajamaissa. Tämä on johtanut tilanteisiin, joissa yritykset voivat harjoittaa merkittävää liiketoimintaa tietyssä maassa maksamatta siellä juurikaan veroja ja aiheuttanut veronviranomaisille, sillä heidän verotusvaltansa on rajoittunut fyysisesti omalle alueellensa.⁴²² .

Verokilpailu jäsenvaltioiden välillä on johtanut yhteisöverokantojen laskuun, mikä on heikentänyt valtioiden verotuloja ja luonut haasteita kestävän kehityksen edistämiseksi. Vaikka verokilpailu on olennainen osa talousjärjestelmäämme, sen haitallinen muoto voi aiheuttaa merkittäviä tappioita julkiselle taloudelle. Kilpailu ei rajoitu pelkästään nimellisiin verokantoihin, vaan siihen sisältyy myös veropohjaa kaventavia järjestelyjä, jotka tarjoavat yrityksille mahdollisuuksia minimoida verorasitteitaan.

EU:n alueella tuloverotusta ei ole harmonisoitu, sillä jokainen jäsenvaltio on halunnut säilyttää oman verotusvaltansa. Kuten Knuutinen (2015) huomauttaa, kansallisten ja kansainvälisten verojärjestelmien aukot voivat johtaa vajaaverotukseen⁴²³. Yritykset voivat esimerkiksi siirtää voittojaan alhaisemman verotuksen maihin konsernirakenteiden avulla, mikä luo haasteita oikeudenmukaisen verotuksen toteutumiselle. Tämä asettaa erityisesti pienet yritykset ja yksityishenkilöt epäedulliseen asemaan, koska heillä ei ole mahdollisuutta hyödyntää vastaavia strategioita.

⁴²² Ks. luku 3.8 kohta asuinvaltio- ja lähdeverotusperiaatteista

⁴²³ Knuutinen 2015

EU:n sisällä yrityksillä on myös oikeus hyödyntää vapaan liikkuvuuden periaatetta ja sijoittautua vapaasti sinne, missä ne kokevat veroympäristönsä olevan suotuisin. Mikäli yritykset voisivat tehdä päätöksensä ilman verotuksen asettamia rajoitteita, ne saattaisivat valita sijoittautumisensa ensisijaisesti asiakkaidensa sijainnin perusteella, mikä voisi tehostaa liiketoiminnan käytäntöjä ja edistää taloudellista tehokkuutta.

Verotus ja kestävä kehitys liittyvät myös toisiinsa monella tapaa. Verotus voi olla merkittävä vaikutin kestävä kehityksen toteutumisessa, mutta toisaalta, verolainsäädännön monimuotoisuus ja verosääntelyn erityispiirteet voivat johtaa epärationaalisiin yrityspäätöksiin. Esim. yritykset saattavat pidentää toimitusketjujaan minimoidakseen verorasitteensa, mikä voi johtaa pitkiin kuljetusreitteihin ja lisääntyneisiin hiilidioksidipäästöihin. Tällaiset vaikutukset heikentävät kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista. Ohjaavien ympäristöverojen osalta yritykset ovat usein siirtäneet saastuttavan toimintansa alueille, joissa ympäristönäkökulmien huomioiminen on vähäistä ja toiminta taloudellisesti edullisempaa. Tämä korostaa tarvetta kehittää verosäänäntelyä, johon saadaan valtiot yhtenäisesti sitoutumaan ⁴²⁴.

Edellä kuvatut tilanteet juontavat juurensa klassisesta verotusjärjestelmästä, jossa yritykset ja osakkeenomistajat alettiin käsittää erillisinä verovelvollisina. Tämän ajattelutavan seurauksena verotusjärjestelmää ryhdyttiin integroimaan siten, että verotus kohdistui sekä yhtiön tulokseen että osakkeenomistajien saamiin osinkoihin. Tämä johti taloudelliseen kahdenkertaisen verotuksen ongelmaan, jossa samaa tuloa verotetaan kahdesti. Ensin yrityksen tasolla sen tuloksesta ja toistamiseen osakkeenomistajien saamina osinkoina. Tämä rakenne on aiheuttanut merkittäviä haasteita verotuksen oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden näkökulmasta.

Veropoliittisesti verotusta voidaan suunnata sekä osakkeenomistajiin että yhtiöihin integroidusti, jolloin verotus koordinoidaan siten, että taloudellinen kahdenkertainen verotus vältetään. Tämä voidaan saavuttaa hyödyntämällä kahdenkertaisen verotuksen

⁴²⁴ Ks. 4.1.1 Kansainvälinen verokilpailu

lieventämismenetelmiä. Yksi tällainen menetelmä on osingonvähennysjärjestelmä, jossa osinkoa jakavalle osakeyhtiölle annetaan oikeus vähentää jaetun osingon määrä verotettavasta tulostaan tilikauden aikana. Tämä vähennys estää saman tulon verottamisen kahdesti. Toinen vaihtoehto on yhtiöveron hyvitysjärjestelmä, jossa osinkoa saavalle osakkeenomistajalle hyvitetään yrityksen jo maksama vero. Tämä järjestelmä on kuitenkin monissa maissa osoittautunut ongelmalliseksi erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa, joissa osinkoja jaetaan eri maiden välillä. Hyvitysjärjestelmä on kohdannut haasteita myös siihen liittyvän oikeudellisen epävarmuuden vuoksi, mikä on johtanut sen käytön vähenemiseen.⁴²⁵

Erillisyyhtiöperiaate, jonka mukaan konserniin kuuluvat yhtiöt käsitellään verotuksessa itsenäisinä toimijoina, voi johtaa kahdenkertaiseen verotukseen. Tämä johtuu siitä, että jokainen jäsenvaltio pyrkii säilyttämään verotusvallan maassa sijaitseviin yhtiöihin. Tämän ongelman ratkaisemiseksi on laadittu verosopimuksia, joiden avulla pyritään saavuttamaan yhteisymmärrys valtioiden välisissä transaktioissa ja määrittämään mekanismeja kahdenkertaisen verotuksen poistamiseksi.

Vaikka verosopimukset tarjoavat työkaluja konfliktien ratkaisuun, oikeudenmukaisen tulonjaon saavuttaminen veronsaajien näkökulmasta on usein haastavaa. Lisäksi erilaiset verosopimustyylit voivat joskus haitata muiden valtioiden veronsaantioikeuksia, mikä asettaa kyseenalaiseksi sopimusten tasapuolisuuden. Näin ollen erillisyyhtiöperiaatteeseen ja siihen liittyviin verosopimuksiin liittyy edelleen merkittäviä haasteita, jotka vaativat huomiota, erityisesti globaalin verotuksen yhtenäisyyden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Verokilpailua voidaan tarkastella yksinkertaistetusti peliteorian näkökulmasta. Yritykset hakeutuvat maihin, joissa tuloverotus on alhaisempaa, kun taas valtiot pyrkivät houkuttelemaan yrityksiä investoimaan omaan talouteensa. Finanssipääoma on erityisen herkkä verokilpailulle, koska se liikkuu nopeasti yli rajojen, toisin kuin

⁴²⁵ Ks. Määttä 2007:28–29

esimerkiksi kiinteistöt, jotka ovat luonnollisesti paikallaan. Lisäksi yritykset voivat siirtää aineetonta omaisuutta, kuten patentteja ja brändejä, ketterästi valtioiden välillä, mikä lisää niiden kykyä hyödyntää kansainvälistä verokilpailua ⁴²⁶.

Yritysten päätöksiin eivät kuitenkaan vaikuta pelkästään alhaiset verokannat, vaan myös ympäristön tarjoama taloudellinen vakaus, instituutioiden laatu ja muut veropohjaan liittyvät erot. Peliteorian vangin dilemman kautta voidaan ymmärtää, miksi monikansalliset yritykset suuntaavat toimintaansa maihin, joissa tarjotaan houkuttelevia "veroalennuksia". Tämä puolestaan pakottaa valtiot osallistumaan verokilpailuun, koska yhteinen koordinointi on vaikeaa, jos yksikin valtio päättää poiketa yhteisistä linjauksista. Tällainen dynamiikka tekee verokilpailun hallinnasta haastavaa ja korostaa globaalin yhteistyön merkitystä, vaikka se usein jää käytännössä puutteelliseksi. Erityisen tärkeää on siis pystyä tekemään koordinoituja päätöksiä yhtenäisesti valtioiden välillä, joista valtiot eivät pystyisi yksipuolisesti poiketa. Ilman yhteistä sopimusta jäsenvaltiot joutuvat tilanteeseen, joka muistuttaa peliteorian vangin dilemmaa, jossa yksittäinen valtio voi houkuttaa yrityksiä sijoittumaan tarjoamalla alemman verokannan, mikä heikentää muiden valtioiden kykyä kerätä verotuloja. Tällainen dynamiikka korostaa yhteisen koordinoinnin merkitystä verokantojen määrittelyssä. OECD toisen pilarin mukainen globaali vähimmäisverokanta on 15 %. Tämä tarkoittaa, että suurten monikansallisten yritysten tulee maksaa vähintään tämä vero riippumatta siitä, missä ne toimivat ⁴²⁷.

Markkinatalouden näkökulmasta on ymmärrettävää, että yritykset pyrkivät optimoimaan verotustaan säilyttääkseen kilpailukyynsä. On kuitenkin tärkeää, että tämä optimointi ei ohjaa liiketoiminnallisia päätöksiä liiallisesti eikä johda järjestelyihin, joiden ensisijaisena tavoitteena on verojen välttäminen joko kokonaan tai osittain. Tällaisia järjestelyjä voivat olla esimerkiksi siirtohinnoittelun käyttö, valtioiden verolainsäädäntöjen eroavaisuuksien hyödyntäminen ja varallisuuden siirtäminen

⁴²⁶ Knuutinen 2014: 218–221

⁴²⁷ OECD/G20 2021

veroparatiiseihin. Veroparatiisit ovat tästä syystä suosittuja kohteita yritysten varallisuuden sijoittamiselle ⁴²⁸. Ongelma syntyy, kun yritykset ohjaavat voittojaan pois valtioista, joissa liiketoimintaa tosiasiallisesti harjoitetaan. Tämä johtaa siihen, että kyseiset valtiot menettävät merkittäviä verotuloja, jotka olisivat voineet tukea julkisia palveluja ja infrastruktuuria. Aggressiivinen verosuunnittelu rikkoo myös verotuksen oikeudenmukaisuuden periaatteita. Se vaarantaa horisontaalisen oikeudenmukaisuuden, jossa samanlaisessa asemassa olevien yritysten tulisi maksaa samansuuruisia veroja, sekä vertikaalisen oikeudenmukaisuuden, jossa taloudellisesti vahvempien tulisi kantaa suurempi verotaakka. Näin ollen tällainen toiminta asettaa kyseenalaiseksi sekä verotuksen järjestelmän oikeudenmukaisuuden että sen tehokkuuden.

Vertikaalinen oikeudenmukaisuus perustuu ajatukseen, että taloudellisesti vahvemmissa on suurempi verovastuu ja että verot määräytyvät tulojen tai varallisuuden mukaan. Aggressiivinen verosuunnittelu rikkoo tätä periaatetta, koska suurilla monikansallisilla yrityksillä on enemmän resursseja ja keinoja hyödyntää kansainvälisiä verosuunnittelumahdollisuuksia. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa taloudellisesti vahvat yritykset maksavat suhteessa vähemmän veroja kuin pienemmät tai paikalliset yritykset, mikä vääristää verotuksen oikeudenmukaisuutta ja rikkoo periaatetta, jonka mukaan verotaakan tulisi vastata veronmaksukykyä.

Samalla aggressiivinen verosuunnittelu heikentää horisontaalista oikeudenmukaisuutta, sillä samanlaisessa asemassa olevat yritykset voivat maksaa merkittävästi eri määriä veroja riippuen siitä, kuinka aggressiivisesti ne hyödyntävät verosuunnittelukeinoja. Konservatiivista veropolitiikkaa noudattavat yritykset saattavat joutua kilpailullisesti epäedulliseen asemaan, koska aggressiivinen verosuunnittelu mahdollistaa merkittävät verosäästöt, joita voidaan käyttää liiketoiminnan kasvattamiseen. Tämä johtaa epäyhtenäiseen verokohteluun ja lisää epäreilua samalla toimialalla toimivien yritysten välillä. ⁴²⁹. Veroparatiisit ovat olleet merkittävä ongelma globaalissa taloudessa

⁴²⁸ Ks. Alaluvut 4.1.2 & 4.1.3

⁴²⁹ Ks. 3.6.1 & 3.6.2

ja kestävän kehityksen rahoituksen näkökulmasta, sillä niihin ohjautuu huomattavia määriä varallisuutta aggressiivisen verosuunnittelun seurauksena. Veroparatiiseja hyödyntävät sekä yritykset että yksityishenkilöt, ja niiden avulla pyritään minimoimaan verorasitus usein moraalisesti kyseenalaisin keinoin.

OECD:n mukaan valtiot menettävät vuosittain jopa 240 miljardin dollarin verotulot johtuen voittojen siirtämisestä veroparatiiseihin ⁴³⁰. Tämä merkittävä liikevaihdon menetys heikentää valtioiden kykyä rahoittaa julkisia palveluita ja kestävän kehityksen hankkeita. Veroparatiisien käyttö ei vaikuta ainoastaan valtioiden talouksiin, vaan se myös heikentää globaalia oikeudenmukaisuutta ja verotuksen yhtenäisyyttä, sillä taloudellinen taakka jakautuu epäreilulla tavalla. Näin ollen veroparatiisien torjuminen on keskeinen osa kansainvälisen verotuksen uudistamista ja kestävän kehityksen edistämistä. Toisaalta on arvioitu, että kehitysmaat menettävät voitonsiirtojen seurauksena vuosittain noin 100 miljardia dollaria. Tämä summa on merkittävä niiden taloudellisen kehityksen ja julkisten palveluiden rahoituksen kannalta. Globaalisti arvioidut menetykset ovat vielä huomattavammat, yltäen jopa 600 miljardiin dollariin. ⁴³¹.

Finnwatchin (2024) tutkimuksen mukaan kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat velvoittavat valtioita huolehtimaan riittävien resurssien mobilisoinnista ihmisoikeuksien toteuttamiseksi, ja verotuksella on tässä keskeinen merkitys. Jotta verotus tukisi tehokkaasti ihmisoikeuksien toteutumista, sen tulisi olla progressiivista ja veropohjien tiiviitä. Samalla on tärkeää, ettei yhden valtion veropoliittisilla ratkaisulla aiheuteta veromenetyksiä, jotka vaarantavat ihmisoikeuksien toteutumisen muissa maissa. Huomaamme aggressiivisen verosuunnittelun aiheuttavan verovajetta jäsenvaltiolle merkittävästi. ⁴³².

⁴³⁰ OECD 2017: 9

⁴³¹ Cobham & Janský 2015: 24

⁴³² Finnwatch 4/2024: 9

Kuuluko vastuullinen veronmaksu yritysvastuun agendalle? Tästä pääsemmekin vastuulliseen veronmaksuun, ja voidaan todeta, että se on aggressiivisen verosuunnittelun vastakohta.

Tutkimuksessa tarkasteltiin yhtiöoikeudellisesti yrityksen tehtävää tuottaa voittoa osakkeenomistajille. On kuitenkin tärkeää huomata, että voiton tuottaminen ei tarkoita sitä, että jokainen mahdollinen veronkierron tai verosuunnittelun keino tulisi hyödyntää. Tätä näkemystä tukee vastuullisuusajattelu, joka painottaa yrityksen toiminnan eettisyyttä ja yhteiskunnallista vaikutusta.

Vaikka lakien noudattaminen on yrityksille perustavanlaatuinen vaatimus, sidosryhmien odotukset ulottuvat usein myös moraaliseen ja eettiseen toimintaan. Tämä korostuu erityisesti verovastuullisuudessa, joka nähdään tärkeänä osana yrityksen laajempaa vastuullisuusstrategiaa. Sijoittajien näkökulmasta vastuullinen veropolitiikka on yhä tärkeämpi osa pitkän aikavälin riskienhallintaa ja yrityksen maineen rakentamista. Näin ollen yritykset, jotka huomioivat veropolitiikassaan vastuullisuusperiaatteet, voivat vahvistaa sekä taloudellista kestävyytään että sidosryhmien luottamusta. Kuitenkin vero-oikeudessa emme voi mennä sen edellä, että mitä yrityksen sidosryhmät sanelevat vaan noudatettava lakia.

Oikeusteoreettisessa tarkastelussa havaittiin, että verojärjestelmien yhteensopimattomuus synnyttää aukkoja järjestelmien välille. Yritykset voivat hyödyntää näitä eroavaisuuksia, mikä mahdollistaa verovetoisia järjestelyjä, jotka eivät välttämättä täytä yleislausekkeiden soveltamisedellytyksiä. Tämä tekee aggressiivisesta verosuunnittelusta haasteellista niin eettisestä kuin sääntelyllisestäkin näkökulmasta. Eikä uudet EU:n hankkeiden avulla vielä pystytä selvästi määrittelemään aggressiivista verosuunnittelua ilmiötä oikeudellisesti, vaan hankkeilla on pyritty selvästi puuttumaan ongelmiin, jotka aiheuttavat tämän ilmiön.

Markkinatalouden näkökulmasta on perusteltua, että yritykset optimoivat verotustaan säilyttääkseen kilpailukykynsä. Samalla on kuitenkin tärkeää, että verotuksen optimointi ei ohjaa liiketoiminnallisia päätöksiä liiallisesti eikä johda järjestelyihin, joiden ainoana tavoitteena on verojen välttäminen kokonaan tai osittain. Ennen kuin aggressiivisen verosuunnittelun määrittämisessä löydämme oikeudellisia määritelmiään, niin joudumme tyytymään sen moraaliseen ja oikeudenmukaiseen tarkasteluun.

Verotuksen oikeudenmukaisuus on monimutkainen aihe, sillä oikeudenmukaisuus riippuu aina tarkastelunäkökulmasta. Veronmaksu perustuu lakiin, joka heijastaa poliittisia ratkaisuja ja kompromisseja. Tuomioistuinten tehtävänä on tulkita lakia ja ratkaista, mikä on oikeudenmukaista, mutta tämä tehtävä on rajallinen. Knuutisen (2014) mukaan ongelmana on, että tuomioistuimet eivät voi päätöksissään ylittää lain asettamia rajoja tai puuttua valtion sisäisiin poliittisiin kysymyksiin. Yritysten osalta pelkkä lain noudattaminen ei kuitenkaan riitä. Yritykset joutuvat ottamaan huomioon myös sidosryhmiensä odotukset, jotka voivat ulottua lainkirjaimen yli. Vastuullinen veronmaksu asettaa yrityksille vaatimuksia, jotka pyrkivät kaventamaan kuilua lain määrittämän oikeuden ja moraalisen oikeudenmukaisuuden välillä. Näin yritykset voivat osoittaa sitoutuvansa sekä lakien noudattamiseen että laajempiin yhteiskunnallisiin odotuksiin.⁴³³

Nyky-yhteiskunnassa yritykset joutuvat yhä useammin median, erityisesti sosiaalisen median, kohteeksi, jos niitä syytetään vastuuttomuudesta, kuten aggressiivisesta verosuunnittelusta tai veroparatiisien hyödyntämisestä. Tällaiset syytökset voivat johtaa nopeisiin ja peruuttamattomiin reaktioihin sidosryhmiltä, vaikka faktojen tai asiapohjaisen keskustelun sijaan huomio usein keskittyy oletuksiin ja tunneperäisiin reaktioihin.⁴³⁴

⁴³³ Knuutinen 2014:307–308

⁴³⁴ Knuutinen 2014:307–308

Verovastuullisuus edellyttää yrityksiltä muutakin kuin lakien kirjaimen noudattamista nimittäin niiden tulee toimia myös lain hengen mukaisesti. Yritysten on ymmärrettävä, että pelkkä lainsäädännön minimivaatimusten täyttäminen ei riitä rakentamaan luottamusta sidosryhmien keskuudessa. Vastuulliset verokäytännöt, kuten vapaaehtoinen ja läpinäkyvä raportointi, ovat keskeisiä keinoja lisätä luotettavuutta. Ne tukevat yrityksen mainetta vastuullisena toimijana ja edistävät pitkän aikavälin kestäväää toimintaa. Sidosryhmät nimittäin haluavat läpinäkyvyyttä ja avoimuutta.

Lainsäädäntöä on kehitetty kansainvälisesti ja OECD:n BEPS-hankkeen kaltaiset aloitteet pyrkivät edistämään oikeudenmukaista verotusta ja estämään veropohjan rappeutumista aggressiivisen verosuunnittelun takia. Mahdolliset ratkaisut ja kehityssuunnat

Verotuksesta raportointi siirtyy pakottavan ja vapaaehtoisen lainsäädännön alaiseksi tulevaisuudessa. Maantieteelliseen raportointiin liittyen CBCR-direktiivi⁴³⁵ velvoittaa suuryritykset raportoimaan liiketoimintansa laajuuden ja veronmaksuun liittyvät tiedot maantieteellisesti eriteltyinä. Tämä koskee EU-alueella toimivia yrityksiä, joiden konserniliikevaihto ylittää 750 miljoonaa euroa. Näiden yritysten on esitettävä tilikausittain maakohtaiset tiedot EU-maiden sekä sellaisten maiden osalta, jotka on luokiteltu yhteistyökyvyttömiksi.⁴³⁶

Finnwatchin (2024) mukaan nykyinen maakohtaisen veroraportoinnin rajaaminen EU-maihin ja tiettyihin yhteistyökyvyttömiksi luokiteltuihin maihin saattaa kannustaa yrityksiä hyödyntämään EU ulkopuolisia veroparatiiseja. Järjestö korostaa, että raportoinnin tulisi kattaa kaikki maat, joissa yritys toimii, jotta verotuksen läpinäkyvyys ja oikeudenmukaisuus toteutuisivat. Lisäksi Finnwatch (2024) huomauttaa, että 750 miljoonan euron liikevaihtoraja jättää merkittävän osan EU-alueella toimivista suuryrityksistä raportointivelvoitteen ulkopuolelle, mikä on ristiriidassa Suomen

⁴³⁵ Country-by-Country Reporting

⁴³⁶ Ks. 4.2.2

kirjanpitolain ja tilinpäätösdirektiivin kanssa.⁴³⁷ Maakohtaisessa raportoinnissa myös raportoitujen tietojen laajuus voi jäädä liian suppeaksi, mikä vaikeuttaa sidosryhmien kykyä arvioida yritysten verojärjestelyjä⁴³⁸.

Sijoittajien näkökulmasta on olennaista, että raportoinnin avulla voidaan tehdä johtopäätöksiä yrityksen verovastuullisuudesta ja verotuksen läpinäkyvyydestä. Tämä on keskeistä erityisesti riskienhallinnan kannalta. Nykyinen lainsäädäntö jättää kuitenkin monia tärkeitä tietoja raportointivelvoitteen ulkopuolelle, mikä heikentää sidosryhmien mahdollisuuksia muodostaa kokonaisvaltainen kuva yrityksen toiminnasta⁴³⁹.

Vapaaehtoisten raportointikäytäntöjen kehittämiseen keskittyvä Global Reporting Initiative (GRI) on esittänyt, että näitä lainsäädännön ulkopuolelle jääviä tietoja voitaisiin täydentää GRI 207 -standardilla sen standardilla GRI 207. Myös Finnwatch (2024) korostaa, että toiminnan laajuuden arvioinnin kannalta keskeisiä tietoja ovat esimerkiksi henkilöstömenot ja aineellinen omaisuus. Voitonsiirron arvioimista puolestaan helpottaisivat korkotuottojen ja -kulujen sekä aineettomien oikeuksien korvausten erittely konsernin sisäisiin ja kolmansien osapuolten välisiin eriin. Yritysten tulisi lisäksi laatia kirjallinen selvitys ja täsmäytyslaskelma, jossa avataan verotettavaan tuloon tai tappioon perustuvien verojen ja paikallisen nimellisen yhteisöverokannan välisiä eroja⁴⁴⁰.

Tällaiset selvitykset tarjoaisivat kattavamman kuvan paitsi yritysten maksamista veroista, myös niistä veroinsentiveistä, joita yrityksille on myönnetty, sekä näihin liittyvistä edellytyksistä. Direktiivi asettaa raportoinnille minimivaatimukset, mutta antaa jäsenmaille mahdollisuuden säätää tiukempia kansallisia raportointivelvoitteita. Sijoittajien näkökulmasta haasteena on, että juuri ne yritykset, joilta kaivataan enemmän läpinäkyvyyttä, eivät välttämättä raportoisi vapaaehtoisesti laajemmin kuin mitä laki edellyttää. Vastuullisen sijoittamisen kasvu kuitenkin lisää painetta yrityksille laajentaa

⁴³⁷ Kirjanpitolaki 1336/1997

⁴³⁸ Finnwatch 2024: 105–106

⁴³⁹ Ks. Luku 5.2

⁴⁴⁰ Finnwatch 2024: 105–106

raportointiaan, sillä pelkkä lakisääteinen raportointi ei useinkaan riitä sidosryhmien odotusten täyttämiseen ⁴⁴¹.

Suursijoittajilla on usein mahdollisuus kysyä yrityksiltä lisätietoja, mutta tiedonsaanti on rajallista ja koskee yleensä vain yksittäisiä sijoittajia. Tämän vuoksi olisi suotavaa perustaa julkinen ja keskitetty rekisteri, josta raportointitiedot olisivat helposti ja avoimesti saatavilla. Rekisterin tulisi olla kaikille avoin ja maksuton, ja tietojen saatavuuden tulisi olla standardoidussa ja konekielisessä muodossa, mikä helpottaisi tietojen hyödyntämistä ⁴⁴². Vaikka CBCR-direktiivi ei velvoita jäsenmaita ottamaan käyttöön keskitettyä rekisteriä, se tarjoaa tähän mahdollisuuden. Keskitetty rekisteri voisi merkittävästi parantaa verotuksen läpinäkyvyyttä ja yhdenmukaisuutta EU alueella. ⁴⁴³.

Yritykset voivat vastata näihin odotuksiin ja vahvistaa verovastuullisuuttaan ylittämällä lainsäädännön asettamat minimivaatimukset ja ottamalla käyttöön vapaaehtoisia verovastuullisuustoimia. Näihin kuuluvat esimerkiksi läpinäkyvän raportoinnin lisääminen, verotuksen avoimien periaatteiden määrittäminen sekä aktiivinen ja avoin vuoropuhelu veroviranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Tällaiset toimet eivät ainoastaan edistä yrityksen mainetta vastuullisena toimijana, vaan voivat myös vahvistaa luottamusta sidosryhmien keskuudessa. Lisäksi aktiivinen ja läpinäkyvä toiminta veronsaajien kanssa auttaa saamaan yrityksille tärkeää ennakoitavuutta verotukseensa.

On tärkeää, että yrityksen veroasiat hoidetaan ennakoivasti ja vastuullisesti, sillä verot ovat yrityksen kirjanpidossa kuluja, jotka pienentävät liiketoiminnan tulosta. Odottamattomat verotarkastukset kuluttavat yrityksen resursseja, koska niihin ei yleensä ole budjetoitu lisähenkilökuntaa tai muita resursseja. Oikeudenmukainen ja ajantasainen veronmaksu veronsaajille ehkäisee näitä yllätyksiä ja tukee yrityksen

⁴⁴¹ Viherkenttä 2023

⁴⁴² Finnwach 2024: 105–107

⁴⁴³ Finnwach 2024: 105–106

verovastuullisuutta. Verovastuullisen verosuunnittelun on oltava avointa ja läpinäkyvää ylimääräisten kustannusten välttämiseksi ja huomioitava mahdollisten kaksoisverotustilanteiden syntyminen. Myös kansainväliset verotustrendit kannustavat yrityksiä ennakoivaan toimintaan, sillä verohallintojen tavoitteena on vähentää riitoja ja näin tehostaa veronkantoa.

Esimerkkinä siirtohinnoittelun näkökulmasta voidaan todeta, että Konserniverokeskus on ottanut käyttöön syvennetyn asiakasyhteistyön toimintamallin. Sen tavoitteena on edistää tehokasta ja tuloksellista veroasioiden käsittelyä reaaliaikaisesti, parantaen sekä verotuksen ennustettavuutta että oikeusvarmuutta. Tämä toimintamalli perustuu avoimeen ja ennakoivaan yhteistyöhön verovelvollisen ja Verohallinnon välillä. Tämä yhteistyö varmistaa veroasioiden oikeudenmukaisen ja tehokkaan käsittelyn ⁴⁴⁴.

Syvennetty asiakasyhteistyö tuo mukanaan merkittäviä etuja sekä yrityksille että verohallinnolle. Yritykset voivat hyötyä oikeusvarmuuden lisääntymisestä, sillä malli parantaa ymmärrystä veroviranomaisten odotuksista ja vähentää verotukseen liittyviä riskejä ja epävarmuuksia. Tämä auttaa yrityksiä ennakoimaan veroseuraamuksia tarkemmin ja tukee budjetointia sekä taloudellista suunnittelua ⁴⁴⁵. Yrityksen veropolitiikkaan liittyvät hallinnolliset riskit voivat johtaa oikeudellisiin kiistoihin veroviranomaisten kanssa, vaikeuttaa sopimusten tekemistä valtionhallinnon kanssa sekä lisätä epävarmuutta kassavirran ennustamisessa.

Toimintamalli tukee myös verotuksen oikeudenmukaista toteutumista, sillä sen avulla yritysten ja veroviranomaisten välinen yhteistyö mahdollistaa verotuksen tarkemman määrittelyn ja vähentää mahdollisten oikeudellisten kiistojen riskiä. Tämä vahvistaa luottamusta ja edistää yritysten sitoutumista vastuulliseen veronmaksuun. Lopulta

⁴⁴⁴ Verohallinto 2024

⁴⁴⁵ Tuulia Potka-Soininen 2022, 55-56

syvennetty asiakasyhteistyö hyödyttää koko yhteiskuntaa tukemalla veropohjan laajentumista ja julkisten resurssien tehokasta kertymistä ⁴⁴⁶.

Fortumia on kritisoitu julkisuudessa aggressiivisesta verosuunnittelusta. Fortumin verojohtaja Reijo Salo (2019) kuitenkin korostaa, että verokeskustelu on tervetullutta, kunhan se perustuu faktoihin. Hän ehdottaa, että keskustelun perustaksi voitaisiin ottaa yritysten tuottamat verojalanjälkiraportit, jotka lisääisivät läpinäkyvyyttä ja tekisivät veropolitiikasta näkyvämpää. Hän painottaa myös, että yritykset tarvitsevat tulevaisuudessa verotuksessa ennen kaikkea ennakoitavuutta, mikä on tärkeämpää kuin matalat verokannat. ⁴⁴⁷. Tämän tyyppinen kommentti liittyy mielestäni suoraan hyvän verojärjestelmän ominaisuuksiin, joista oikeusvarmuus on keskeinen tekijä. Kuitenkin on huomattava, että oikeusvarmuus ja oikeudenmukaisuus eivät aina toteudu verotuksessa täydellisesti, mikä luo haasteita järjestelmän toimivuudelle.

Verojalanjälkiraportoinnissa on olemassa pakollinen taso, jonka lainsäädäntö määrittelee ja joka asettaa minimitason yritysten raportointivelvoitteille. Näitä tietoja ei voida sisällyttää vapaaehtoisen raportoinnin piiriin. Vapaaehtoisesti toteutettavassa verojalanjälkiraportoinnissa keskeistä on kuitenkin tarjota sidosryhmille lisäinformaatiota, jonka avulla voidaan edistää veronkierron ehkäisemistä ja varmistaa, että verotulot kohdistuvat niihin valtioihin, joissa yrityksen tulos todella syntyy. ⁴⁴⁸.

Verojalanjälkiraportointi on yrityksille merkittävä investointi sekä ajallisesti että taloudellisesti. Esimerkiksi Fortum on panostanut tähän raportointiin huomattavasti: raportoinnin mahdollistamiseen käytettiin yli 2 100 työpäivää ja ulkopuolisiin kustannuksiin lähes puoli miljoonaa euroa. Jatkossa vuosittain resursseja kuluu edelleen 431 työpäivää, ja ulkopuolisia kustannuksia kertyy noin 100 000 euroa ⁴⁴⁹.

⁴⁴⁶ Tuulia Potka-Soininen 2022, 55-56

⁴⁴⁷ Reijo Salo 2019

⁴⁴⁸ Knuutinen 2014: 299–300

⁴⁴⁹ Työ- ja elinkeinoministeriö 2015: 25

Vapaaehtoinen, lakisääteiset vaatimukset ylittävä veroraportointi voi kuitenkin tuoda yrityksille monia hyötyjä. Huolellisesti toteutettu raportointi ei ainoastaan lisää prosessien läpinäkyvyyttä, vaan auttaa yritystä tunnistamaan ja hallitsemaan verotukseen liittyviä riskejä ja kustannuksia tehokkaammin. Lisäksi veroprosessien mittaaminen ja analysointi voivat tehostaa niiden johtamista ja selkeyttää kokonais kuvaa yrityksen verojen maksusta ja hallinnoinnista ⁴⁵⁰

Vapaaehtoisen raportoinnin tuottama materiaali voi myös virtaviivaistaa yritysten veroviestintää. Julkaistujen tietojen pohjalta on helpompi laatia yhteenvetoraportteja, tiedotteita tai vastineita eri sidosryhmille. Tämä voi tarjota yritykselle kilpailuedun, sillä raportointi voi toimia myönteisenä erottumistekijänä muihin alan toimijoihin nähden ⁴⁵¹.

avoimuus ja läpinäkyvyys voi myös paljastaa, kohdennetaanko yrityksen resursseja aggressiiviseen verosuunnitteluun vai käytetäänkö niitä toimintaan, joka tuottaa laajempaa yhteiskunnallista hyötyä. Verotuksesta raportointi liittyykin olennaisesti ESG-raportoinnin G-elementtiin, joka käsittelee yrityksen hallintoa. Hallinnon kautta voidaan tarkastella paitsi yrityksen johtamisen ja valvonnan periaatteita, myös sitä, miten yrityksen strategiat vaikuttavat eri sidosryhmiin ja yhteiskuntaan kokonaisuutena.

Hyvä hallinto varmistaa, että yrityksen päätöksenteko huomioi paitsi osakkeenomistajien edut, myös laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset. Jos verovastuullisuus jätetään pois yrityksen raportoinnista, se voi viestiä siitä, että johdossa ei ymmärretä verotuksen merkitystä osana vastuullista yritystoimintaa.

Jos yrityksissä tiedostetaan nämä veroriskit ja se on kaksoisolennaisuuden kannalta merkittävää sen liiketoiminnassaan, niin verojalanjäljen raportointi sen vastuullisuusraportilla on suotavaa.

⁴⁵⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö 2015: 26

⁴⁵¹ Työ- ja elinkeinoministeriö 2015: 26

Aggressiivisesta verosuunnittelusta pidättäytyminen voidaan nähdä vastakohtana vastuulliselle veronmaksulle, joka korostaa lain hengen mukaisen toiminnan merkitystä. Tämä tekee aggressiivisen verosuunnittelun arvioinnista haastavaa, sillä pelkkä lain kirjaimen noudattaminen ei riitä, vaan yritysten tulisi ottaa huomioon myös lain tarkoitus ja toimia sen mukaisesti. Verovastuullisuuden edistämiseksi ei kuitenkaan ole kyse siitä, että yritysten tulisi vapaaehtoisesti maksaa ylimääräisiä veroja, kahdestakin syystä: yhtiöoikeudellinen lainsäädäntö määrittää yritysten tehtäväksi tuottaa lisäarvoa omistajilleen, ja lainsäädäntö itsessään on positivistinen, eli sen noudattaminen on rajattu siihen, mitä laissa on säädetty. Aggressiivisen verosuunnittelun aiheuttama verovaje, joka heikentää yksittäisten valtioiden verotuloja. Jos jokin järjestely katsotaan yleislausekkeen nojalla veronkiertämiseksi, on todennäköistä, että vastuullisuuden periaatteista on poikettu ⁴⁵².

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että aggressiivinen verosuunnittelu voi heikentää yrityksen mainetta ja vaikuttaa negatiivisesti kuluttajien mielikuviin. Sen sijaan maltillisempi ja avoimempi verostrategia voi parantaa mainetta, sillä se vähentää veronkiertoon ja verovälttelyyn liittyvää maineriskiä. Tutkimuksessa havaittiin myös, että kuluttajat olivat vähemmän halukkaita ostamaan tuotteita yrityksiltä, jotka harjoittavat aggressiivista verosuunnittelua. Vaikka kuluttajat eivät olleet valmiita maksamaan enemmän niiden yritysten tuotteista, jotka maksavat verojaan vastuullisesti, he olivat kuitenkin valmiita maksamaan vähemmän aggressiivista verosuunnittelua harjoittavien yritysten tuotteista. ⁴⁵³.

Yrityksen tulos ei perustu pelkästään kirjanpidolliseen nettotulokseen, vaan siihen vaikuttavat myös aineettomat tekijät, kuten brändiarvo ja asiakassuhteet. Maltillisella ja asiallisella verosuunnittelulla voidaan parantaa nettokassavirtoja ja tätä kautta kasvattaa yrityksen arvoa. Toisaalta aggressiivinen verosuunnittelu voi johtaa asiakassuhteiden heikkenemiseen, kassavirtojen supistumiseen ja siten myös yrityksen kokonaisarvon

⁴⁵² Knuutinen 2015:12

⁴⁵³ Hardeck, I. & Hertl, R. 2014: 319–321.

laskuun.⁴⁵⁴ Yrityksen maine voidaan ajatella olevan yrityksen aineetonta pääomaa, jonka menettäminen näkyy yrityksen arvossa, kuten Starbucks näytti UK:ssa.

Tällainen tapaus osoitti hyvin, että lyhyellä aikavälillä Starbucks hyötyi aggressiivisesta verosuunnittelusta, mutta pitkällä aikavälillä yritys ei pystynyt lisäämään sen omistajien arvoa. Yhtiöoikeudellisesti yhtiöiden tarkoitus on tuottaa voittoa sen omistajilleen, mutta tämä vuoton tuottamisen aikahorisontti on oltava laajempi. Tämä näkyy siinä, että yrityksiä on pystyttävä paremmin huomioimaan muutkin näkökulmat kuin lainsäädännölliset. Vastuullinen yritys kuitenkin kuuntelee sidosryhmiään, jolloin niiden on etsittävä eettisempiä ja kestävän kehityksen kannalta relevantteja ratkaisuja toiminnassaan.

Maineriskillä voi olla merkittäviä vaikutuksia erityisesti asiakassuhteisiin, asiakaskunnan kasvattamiseen, brändin arvostukseen sekä yrityksen yleiseen menestykseen ja suosioon kuluttajien keskuudessa⁴⁵⁵. Tämän vuoksi maineriskin tunnistaminen ja hallinta ovat keskeisiä tekijöitä yrityksen arvon muodostumisessa pitkällä aikavälillä. Tämä on tärkeä seikka, jonka myös omistajien on hyvä tiedostaa⁴⁵⁶.

Raportointia ja läpinäkyvyyttä koskevat vaatimukset kehittyvät kahdella eri tasolla. Yhtäältä raportointivaatimuksia lisätään sitovin oikeudellisin säädöksin, ja näitä vaatimuksia tullaan todennäköisesti tiukentamaan jatkossakin. Toisaalta avoimuuden ja läpinäkyvyyden odotukset kasvavat myös vastuullisuuteen sitoutuneiden institutionaalisten sijoittajien ja varainhoitajien taholta, jotka asettavat yrityksille uusia standardeja vastuullisessa toiminnassa. Legitimaatio vastuullisuudelle samalla syntyy näin näistä kahdesta paineesta.

⁴⁵⁴ Knuutinen 2014: 343

⁴⁵⁵ Hardeck, I. & Hertl, R. 2014: 319-321

⁴⁵⁶ Ks. 5.2

6.1 Jatkotutkimusehdotukset

Tämä tutkimus keskittyi aggressiivisen verosuunnittelun eettisiin ja sääntelyyn liittyviin kysymyksiin sekä sen vaikutuksiin yritysten vastuullisuudessa ja maineessa. Jatkotutkimuksessa olisi hyödyllistä laajentaa veropoliittista tarkastelua ja pohtia, miten erilaiset verot vaikuttavat yritysten toimintaan ja strategiaan päätöksiin. Esimerkiksi päästöverojen ja muiden saastuttamiseen liittyvien verojen vaikutukset voisivat olla keskeinen tutkimuskohde. Tällaisessa tutkimuksessa voitaisiin tarkastella, kuinka verotukselliset kannustimet tai sanktiot ohjaavat yritysten ympäristövastuullisuutta ja innovaatioita kohti vähäpäästöistä toimintaa.

Jatkotutkimuksissa voitaisiin analysoida eri maiden ympäristöverojen vaikutuksia yritysten päätöksentekoon ja kilpailukykyyn. Erityisen kiinnostavaa olisi tutkia, miten ympäristöverotus ja siihen liittyvät kansainväliset sopimukset, kuten hiilitullit, vaikuttavat yritysten toimitusketjuihin ja globaalin liiketoiminnan kannattavuuteen. Myös verotuksen vaikutus yritysten sijoittautumispäätöksiin eri alueilla ansaitsisi tarkempaa tarkastelua.

Yksi kiinnostava jatkotutkimuksen kohde olisi tarkastella, kuinka suuri osa yrityksen kokonaisverojalanjäljestä muodostuu ympäristöveroista, kuten päästöveroista tai muista saastuttamiseen liittyvistä veroista. Tällainen tutkimus auttaisi hahmottamaan ympäristöverojen suhteellista merkitystä ja niiden vaikutusta yritysten verorasitukseen kokonaisuudessaan. Lisäksi tulevaisuudessa raportoitavia vastuullisuusraportteja olisi hyvä tutkia siltä kantilta, että mitä verovastuullisuudesta niistä raportoidaan.

Lähteet

ATP. (2021). Six leading Danish foundations and associations adopt the pension sector's Tax Code of Conduct. Noudettu 5.11.2024 osoitteesta <https://www.atp.dk/en/dokument/december-21-six-leading-danish-foundations-and-associations-adopt-pension-sectors-tax-code>

Baudot, L., Johnson, J., Roberts, A. & Roberts, R. (2020). Is corporate tax aggressiveness a reputation threat? Corporate accountability, corporate social responsibility, and corporate tax behavior. *Journal of Business Ethics*, 163(2), 197–215.

Brenkert, G. (2019). Mind the Gap! The Challenges and Limits of (Global) Business Ethics. *Journal of Business Ethics*, 155(4), 917–930. Noudettu osoitteesta <https://link.springer.com.ezproxy.jyu.fi/content/pdf/10.1007/s10551-018-3902-6.pdf>. Luettu 20.10.2024

Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Houghton Mifflin Harcourt.

Christians, A. (2013). How Starbucks lost its social license—And paid £ 20 million to get it back. *Tax Notes International*, 71(7).

Christensen, J., & Murphy, R. (2004). The social irresponsibility of corporate tax avoidance: Taking CSR to the bottom line. *Development*, 47(3), 37–44.

Cobham, Alex – Janský, Petr (2015). Measuring misalignment: The location of US multinationals' economic activity versus the location of their profits. *International Centre for Tax and Development (ICTD) Working Paper 42*.

Dasgupta, P. (2021). *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. HM Treasury. Saatavilla osoitteessa <https://www.gov.uk/government/publications/final-report-the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review>

Davis, A. K., Guenther, D. A., Krull, L. K., & Williams, B. M. (2016). Do socially responsible firms pay more taxes?. *The Accounting Review*, 91(1), 47-68.

De la Cuesta-González, M. & Pardo, E. (2019). Corporate tax disclosure on a CSR basis: A new reporting framework in the post-BEPS era. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 32(7), 2167–2192.

Dissanayake, D. (2021). Sustainability key performance indicators and the global reporting initiative: usage and challenges in a developing country context. *Meditari Accountancy Research*, 29(3), 543–567.

Dowling, G. (2014). The Curious Case of Corporate Tax Avoidance: Is it Socially Irresponsible? *Journal of Business Ethics*, 124(1), 173–184. Noudettu osoitteesta <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10551-013-1862-4> Luettu 22.10.2024.

Djankov, S., Ganser, T., McLiesh, C., Ramalho, R., & Shleifer, A. (2010). The Effect of Corporate Taxes on Investment and Entrepreneurship. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2(3), 31–64. <https://doi.org/10.1257/mac.2.3.31>

European Commission. (2022). Corporate sustainability reporting. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

ESRS 1 General Requirements. (2022). European Sustainability Reporting Standards. European Commission. Noudettu 20.11.2022 osoitteesta https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-11/csrd-esrs-2022_en.pdf

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, tiettyjen suurten yritysten ja konsernien ei-taloudellisen ja monimuotoisuutta koskevan tiedon julkistamisesta. Johdanto-osa, kohta 3. Noudettu 20.11.2022 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>

Fink, L. (2016). Larry Fink's Letter to CEOs. BlackRock. Noudettu osoitteesta <https://www.blackrock.com/corporate/investor-relations/2016-larry-fink-ceo-letter>

Finnwatch. (2024). Veropohjan aukot: Finnwatchin suositukset veropohjan tiivistämiseksi ja verojärjestelmän läpinäkyvyyden parantamiseksi. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta https://finnwatch.org/images/reports_pdf/Veropohjan_aukot.pdf

Follert, F., Klingelhöfer, H. E., & Daumann, F. (2023). The dark side of shareholder orientation: A reflection of Rappaport's concept of shareholder value. *Managerial and Decision Economics*, 44(6), 3277–3288. <https://doi.org/10.1002/mde.3877>

Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. *New York Times*, 122–126.

Gallemore, J., Maydew, E. L., & Thornock, J. R. (2013). The reputational costs of tax avoidance. *Contemporary Accounting Research*, 31(4), 1103–1133. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12055>

Grand Thornton Finland. (2024). Kaksoisolennaisuus kestävyysraportoinnin lähtökohtana. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta <https://www.grantthornton.fi/ajankohtaista/kaksoisolennaisuus-kestavyysraportoinnin-lahtokohtana/>

Graham, J. R., Hanlon, M., Shevlin, T., & Shroff, N. (2014). Incentives for tax planning and avoidance: Evidence from the field. *Accounting Review*, 89(3), 991–1023. Noudettu osoitteesta <https://www-jstor-org.ezproxy.jyu.fi/stable/24468325>.

Global Reporting Initiative. (n.d.). Tax transparency debate moves to the center stage. Noudettu 19.11.2024 osoitteesta <https://www.globalreporting.org/news/news-center/tax-transparency-debate-moves-center-stage/>

GRI. (2019). *GRI 207: Tax 2019*. Global Reporting Initiative. Noudettu 20.11.2024 osoitteesta <https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/gri-207-tax-2019/?g=13683a75-b989-41ac-b83d-cbdea0929347>.

GRI. (2013). *GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines: Reporting Principles and Standard Disclosures, Part 2*. Global Reporting Initiative. Noudettu 20.11.2024 osoitteesta <https://www.globalreporting.org/standards/gri-standards-download-center/gri-207-tax-2019/?g=13683a75-b989-41ac-b83d-cbdea0929347>

Global Reporting Initiative. 2022. Tax transparency debate moves to the center stage. Noudettu 19.11.2024 osoitteesta <https://www.globalreporting.org/news/news-center/tax-transparency-debate-moves-center-stage/>

Haapanen, M., Lainema, M., Lehtinen, L., & Lähdesmäki, T. (2002). *Hallitus omistajan asialla – Johdon tukena*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Hardeck, I., & Hertl, R. (2014). Consumer Reactions to Corporate Tax Strategies: Effects on Corporate Reputation and Purchasing Behavior. *Journal of Business Ethics*, 123(2), 309–326. Noudettu osoitteesta <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10551-013-1843-7> . Luettu 22.10.2024.

Hardeck, I., & Kirn, T. (2016). Taboo or technical issue? An empirical assessment of taxation in sustainability reports. *Journal of Cleaner Production*, 133, 1337–1351.

Heikkonen, J. (1995). *Moraali ja etiikka käytännössä: Käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma.

Helminen, Marjaana: *Kansainvälinen tuloverotus*, Edita, 2. uudistettu painos, 2013

Honoré, T. (1993). The Dependence of Morality on Law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 13(1), 1–17.

Holkeri, K. & Rajala, K. *EU-oikeuden vaikutuksesta veronkiertosäännösten tulkintaan*.

Verotus 1/2015, s. 46–59.

Jain, S. (2021). The role of tax havens in base erosion and profit shifting: Impact on Indian economy. *IUP Journal of Corporate Governance*, 20(4), 50–66.

Juutinen, S., & Steiner, M. (2010). *Strateginen yritysvastuu*. Helsinki: WSOYPro.

Kari, S., & Ropponen, O. (2014). Yksi tulo, monta verottajaa. VATT Policy Brief 2-2014, 4. Noudettu osoitteesta <https://vatt.fi/yksi-tulo-monta-verottajaa> . Luettu 22.10.2024.

Kaisanlahti, T. (2023). Euroopan unionin kestävyysraportointisääntely. Uusien informointivelvoitteiden vaikutukset yritysjohdolle ja tilintarkastajille. Vaasan yliopiston luento 20.4.2023

Komission suositus, annettu 6 päivänä joulukuuta 2012, aggressiivisesta verosuunnittelusta (2012/772/EU).

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336, 7 luku, 3 §. Finlex. Noudettu 20.11.2024 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>.

Knuutinen, R. (2014). Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu. Verkkokirjahylly Almalent Oy. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta [https://kauppakamaritieto-fi.proxy.uwasa.fi/ammattikirjasto/teos/verotus-ja-yrityksen-yhteiskuntavastuu#kohta:10\(\(20\)Yhteenveto](https://kauppakamaritieto-fi.proxy.uwasa.fi/ammattikirjasto/teos/verotus-ja-yrityksen-yhteiskuntavastuu#kohta:10((20)Yhteenveto)

Knuutinen, R. (2017). *Hyvät pahat verot*. Jyväskylä: Docendo.

Knuutinen, R. (2020). Verosuunnittelun oikeudelliset ja yhteiskunnalliset rajat. Verkkokirjahylly Almalent Oy. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta <https://verkkokirjahylly-almalalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/DAHBIXDTEB>

Kurikka, A. (2020). Rajat ylittävien järjestelyjen raportointivelvollisuus – DAC6-direktiivi. *Verotus*, 1(2020), 51–62. Noudettu 12.10.2024 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/verotuslehti/205110005.pdf>

Laki kirjanpitolain muuttamisesta 238/2024. Finlex. Noudettu 22.11.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2024/20240238>

Lenz, H. (2018). Aggressive Tax Avoidance by Managers of Multinational Companies as a Violation of Their Moral Duty to Obey the Law: A Kantian Rationale. *Journal of Business Ethics*, 165(4), 681–697. Noudettu osoitteesta <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/docview/2158401742?pq> Luettu 22.10.2023.

Neuvoston direktiivi (EU) 2018/822. (25.5.2018). Euroopan unionin neuvosto. Noudettu 20.11.2024 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0822>

NBIM. (2018). Tax Transparency – Expectations of Companies. Noudettu osoitteesta <https://www.nbim.no/contentassets/29f69f7ae81449f9adc88a32aa3de8c8/tax-and-transparency.pdf>

Maailmankomissio ympäristö ja kehitys. (1988). Yhteinen tulevaisuutemme: Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti. Suomennos, Painatuskeskus Oy. Helsinki, s. 26.

Malmgrén, Marianne. OECD:n hanke veropohjan rapautumisen ja voitonsiirron estämiseksi. Verotus 1/2015, s. 38–45. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta <https://www.edilex.fi/verotuslehti/151110004>

Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. III. (1972). The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. Universe Books.

Middleton, A., & Muttonen, J. (2020). Multinational Enterprises and Transparent Tax Reporting. New York: Routledge.

Myrsky, Matti. (2000). Tieteidenvälisyydestä vero-oikeustutkimuksessa. Oikeus 3/2000, s. 326–332

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö I: Yleiset opit. WSOYPro, Helsinki 2006. (Mähönen – Villa 2006 I).

Määttä, K. (2000). Energiaveropolitiikka (Energy tax policies). Kauppakaari, Helsinki.

Määttä, K. (2007). Veropolitiikka: teoria ja käytäntö. Edita.

OECD (2013): Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting, OECD Publishing 2013. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264202719-en> . (13.11.2013)

OECD. (2015). Transfer Pricing Documentation and Country-by-Country Reporting, Action 13 - 2015 Final Report. (1-74). Noudettu 30.09.2024 osoitteesta <https://www.oecd.org/tax/transfer-pricing-documentation-and-country-by-country-reporting-action-13-2015-final-report-9789264241480-en.htm>

OECD/G20 BEPS Project. (2015). Countering Harmful Tax Practices More Effectively, Taking into Account Transparency and Substance, Action 5 - Final Report. OECD Publishing, Paris. Noudettu osoitteesta: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264241190->

[en.pdf?expires=1732271060&id=id&accname=guest&checksum=36707FE2E08C36B422651823528D2E09](#)

OECD (2017): Background Brief – Inclusive Framework on BEPS. OECD, Pariisi.

OECD. (2020). Tax Policy Reforms 2020: OECD and Selected Partner Economies. Noudettu 22.10.2024 osoitteesta https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/tax-policy-reforms-2020_7af51916-en

OECD. (2024). Global Minimum Tax. Retrieved November 19, 2024, Noudettu 19.11.2024 osoitteesta <https://www.oecd.org/en/topics/global-minimum-tax.html>

Potka-Soininen, T. (2022). Co-operative Compliance in Taxation of Large Corporations in Finland. Noudettu osoitteesta https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/79220/978-951-39-8983-5_vaitos14012022.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 5.11.2024.

Principles for Responsible Investment. (2024). More than 5,300 signatories worldwide have signed the Principles for Responsible Investment. Noudettu osoitteesta <https://www.unpri.org/download?ac=21603> Luettu 22.10.2024.

PwC. (2022). Verovastuullisuusraportointi kasvussa – suomalaisyritykset vastaavat lisääntyviin vaatimuksiin. Noudettu 20.11.2024 osoitteesta <https://uutishuone.pwc.fi/verovastuullisuusraportointi-kavussa-suomalaisyrytykset-vastaavat-lisaantyyviin-vaatimuksiin/>

Roberts, S., & Roberts, J. (2020). Tax Planning and Corporate Social Responsibility. London: Routledge, 197–210.

Salo, R. (2019). Keskustellaan veroistakin faktojen pohjalta. ForTheDoers-blogi. Noudettu 22.5.2019 osoitteesta <https://www.fortum.fi/tietoa-meista/blogi/forenergy/keskustellaan-veroistakin-faktojen-pohjalta>

Savela, A. (2001). Arvio osakeyhtiölain vahingonkorvaussäätelyn kehittämistarpeesta ja -mahdollisuuksista. Oikeusministeriö. Noudettu osoitteesta <https://core.ac.uk/download/pdf/197962583.pdf>. Luettu 22.10.2024

Silvola, H., & Landau, T. (2019). Vastuullisuudesta ylituottoa sijoituksiin. Helsinki: Alma Talent.

Stiglingh, M., Venter, E. R., Penning, I., Smit, A., Schoeman, A. & Steyn, T. L. (2017). Tax transparency reporting by the top 50 JSE-listed firms. South African Journal of Accounting Research, 31(2), 151-168. Haettu osoitteesta: <https://www.tandfonline.com.ezproxy.jyu.fi/doi/full/10.1080/10291954.2016.1160196>

Shweta. Jain 2021. The role of tax havens in base erosion and profit shifting: Impact on Indian economy. IUP Journal of Corporate Governance 20, (4) (10), 50–66.

Tuori, Kaarlo: Onko maksu maksu vai vero vai...? Juhlajulkaisu Pekka Hallberg 1944–12/6–2004. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 2004, s. 463–484.

Tulevaisuuden johtaminen. (2024). Uudet ESRS-standardit julkaistu. Noudettu 10.12.2024 osoitteesta <https://tofutur.fi/uudet-esrs-standardit-julkaistu>

Torkkel, T. (2013). Yritysten verojalanjälki – mistä on kysymys? Balanssi: raportointi & hyvä hallinto, 3, 80–82.

Tipke, Klaus. Die Steuerrechtsordnung. 2. Auflage. Köln: Otto Schmidt Verlag, 1993.

Tikka, Kari S.: Veron minimoinnista. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 1972.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2015). Verojalanjälki. Epävirallisen työryhmän muistio. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. TEM-raportteja 48/2015. Noudettu osoitteesta <https://tem.fi/documents/1410877/2869440/Veroj%C3%A4rkiraportointi.pdf/1ab816f3-e373-4913-be77-b5430ad8505a/Verojalanj%C3%A4rkiraportointi.pdf.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2024). Yritysten huolellisuusvelvoite. Noudettu 22. marraskuuta 2024 osoitteesta <https://tem.fi/yritysten-huolellisuusvelvoite>

Valtioneuvoston kanslia. (2002). Verotus kansainvälisessä toimintaympäristössä. Valtioneuvoston kanslian julkaisu, Helsinki. Noudettu 22.10.2023, osoitteesta https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/295.pdf

Valtioneuvoston kanslia. (2022). Ohjeistus valtion enemmistöomisteisille yhtiöille maakohtaisten verojen raportointiin tilikaudesta 2022 alkaen. Noudettu 22.11.2024 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/104236898/Ohjeistus+valtion+enemmist%C3%B6omisteisille+yhti%C3%B6ille+maakohtaisten+verojen+raportointiin.pdf>.

Verotusmenettelylaki 18.12.1995/1558, 14 d ja e § (muutokset 1489/2016, 205/2018). Finlex. Noudettu 22.11.2024 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19951558>.

Verohallinto. (2021). Veroparatiisit. Noudettu osoitteesta https://www.vero.fi/tietoa-verohallinnosta/verohallinnon_esittely/toiminta/vastuullisuus/verovai/veroparatiisi/. Luettu 22.10.2024.

Verohallinto. (2023). Rajoitetusti verovelvollisen ulkomaisen yhteisön tuloverotus Suomessa – Liiketulo ja muut Suomesta saadut tulot. Noudettu osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/4>. Luettu 22.10.2024.

Verohallinto. (2024). Syvennetty asiakasyhteistyö. Noudettu osoitteesta <https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/yhteisty-ja-palvelut/syvennetty-asiakasyhteisty%C3%B6/>. Luettu 5.11.2024.

Vicente, J. A. (2021). Tax us, if you can: a game theoretic approach to profit shifting within the European Union. REM Working Paper 0206-2021, Lisbon School of Economics and Management, University of Lisbon

Viherkenttä, Timo: Mitä sijoittajat odottavat yritysten verovastuullisuudelta? Verotus 3/2023 s. 279–289, Asiantuntija-artikkeli. noudettu 1.11.2023. osoitteesta: <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/verotuslehti/1001110002.pdf>

Wiesener, C. (2021). The Global Reporting Initiative (GRI) A Comparison. Accountancy SA, 110–113. Noudettu osoitteesta <https://www.proquest.com/trade-journals/global-reporting-initiative-gri-comparison/docview/2572300594/se-2?accountid=11774> Luettu 18.10.2022.

Wikström, K., Ossa, J., & Urpilainen, M. (2015). Vero-oikeuden yleiset opit. 1. painos. Kauppakamari. ISBN: 9789522463418.